

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**Předvolební prezidentské debaty v ČR: specifika a
strategie řízení rozhovoru moderátorů s prezidentskými
kandidáty**

Magisterská diplomová práce

Bc. Petra HANUSOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Petra FORETOVÁ, Ph.D.

Olomouc 2020

Čestně prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci na téma *Předvolební prezidentské debaty v ČR: specifika a strategie řízení rozhovoru moderátorů s prezidentskými kandidáty* vypracovala samostatně a uvedla jsem v ní veškerou použitou literaturu a další zdroje.

Práce obsahuje 165 583 znaků (včetně mezer).

V Olomouci dne.....

Bc. Petra Hanusová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala především vedoucí mé magisterské diplomové práce Mgr. Petře Foretové, Ph.D. za pomoc při psaní, konzultace, ochotu a věnovaný čas. Děkuji také všem ostatním, kteří mi pomohli a poskytli cenné rady. Chtěla bych také poděkovat své rodině za podporu a trpělivost.

Anotace

Tato diplomová práce analyzuje televizní předvolební prezidentské duely v České republice, jejímiž hosty byli kandidáti druhého kola prezidentských voleb Miloš Zeman a Jiří Drahoš. Práce se zaměřuje na specifika a techniky řízení rozhovoru moderátory. Analyzován bude způsob vedení rozhovoru Světlanou Witowskou z ČT 1 a Karlem Voříškem z FTV Prima. Pomocí kvantitativní formální analýzy otázek a kvalitativní konverzační analýzy bude zkoumána práce těchto moderátorů z hlediska uspořádání rozhovoru, rozdělení času mezi účastníky, způsobu dotazování a užívání vybraných technik řízení rozhovoru. Pozornost se zaměří i na analýzu odpovídání hostů a na analýzu témat.

Klíčová slova

Mediální dialog, institucionální dialog, prezidentský duel, moderátor, formální analýza otázek, konverzační analýza, replika, sekvence, překryv, přerušení, Miloš Zeman, Jiří Drahoš, Světlana Witovská, Karel Voříšek, Česká televize, FTV Prima

Abstract

This diploma thesis analysis deals with the second round of TV pre-election presidential duel in the Czech Republic between candidates Miloš Zeman and Jiří Drahoš. The thesis focuses on the specifics and techniques of holding a dialog by its moderators, Světlana Witowská from ČT 1 and Karel Voříšek of FTV Prima. By means of quantitative formal analysis of questions and quantitative conversational analysis, I will examine the arrangements of the dialog, time distribution between all of the participants, methods of asking questions, and a usage of different techniques of leading the dialog. Themes will be also analysed, as well as the answers of both guests.

Key words

Media dialogue, institutional dialogue, presidential duel, moderator, formal analysis, conversational analysis, replica, sequence, overlay, interruption, Miloš Zeman, Jiří Drahoš, Světlana Witowská, Karel Voříšek, Česká televize, FTV Prima

Obsah

1	Úvod	1
2	Cíle práce	3
3	Teoretický rámec práce	5
3.1	Mediální dialog jako typ institucionálního dialogu	5
3.2	Politická debata	9
3.2.1	Řízení politické debaty moderátorem	10
3.2.2	Role hosta v politické debatě	12
3.2.3	Prezidentský duel	13
3.3	Shrnutí teoretické části	15
4	Metodologický rámec práce	17
4.1	Formální analýza otázek	17
4.1.1	Negativní dotazování	19
4.2	Konverzační analýza	20
4.2.1	Replika a sekvence	23
4.2.2	Globální organizace rozhovoru	28
4.2.3	Mechanismus střídání replik	29
4.2.3.1	Místo relevantní z hlediska přechodu	31
4.2.3.2	Překryvy a přerušení	31
4.2.4	Kategorizace konverzační analýzy dle Claymana a Heritage	34
4.3	Východiska pro vlastní analýzu	36
5	Analytická část	38
5.1	Kontext analyzovaných debat	40
5.1.1	České prezidentské volby v roce 2018	40
5.1.1.1	Předvolební kampaň Jiřího Drahoše	41
5.1.1.2	Předvolební kampaň Miloše Zemana	42

5.1.2	Televizní duely před druhým kolem volby	43
5.1.2.1	Duel na televizní stanici Prima.....	44
5.1.2.2	Duel na televizní stanici ČT 1	45
5.2	Analýza předvolebních prezidentských duelů	46
5.2.1	Analýza délky promluv mluvčích	47
5.2.2	Analýza replik	49
5.2.2.1	Počet a poměr replik.....	49
5.2.2.2	Typy replik	49
5.2.3	Analýza dotazování moderátorů.....	51
5.2.3.1	Jednoduché otázky a komplexní dotazy	52
5.2.3.2	Uzavřené a otevřené otázky.....	53
5.2.3.3	Otázky zjišťovací, doplňovací a vylučovací	54
5.2.3.4	Návodné otázky a návodné dotazy	56
5.2.3.5	Následné dotazy	56
5.2.3.6	Shrnutí analýzy otázek	57
5.2.4	Indikátory dle Claymana a Heritage.....	57
5.2.4.1	Úvodní slovo	57
5.2.4.2	Přímost.....	60
5.2.4.3	Asertivita	60
5.2.4.4	Nepřátelskost	61
5.2.5	Analýza způsobu řízení rozhovoru moderátory	62
5.2.5.1	Úvod pořadu a vítání hostů	62
5.2.5.1.1	Úvod pořadu na České televizi.....	62
5.2.5.1.2	Úvod pořadu v prezidentském duelu na FTV Prima	63
5.2.5.2	Udělování slova	63
5.2.5.2.1	Hosté si kladou otázky	65
5.2.5.3	Překryvy a přerušení.....	67

5.2.5.3.1	Překryvy podle místa jejich vzniku	68
5.2.5.3.2	Překryvy z hlediska záměru moderátora	68
5.2.6	Analýza odpovědí hostů	71
5.2.7	Analýza témat.....	76
6	Shrnutí výsledků analýzy	81
8	Závěr.....	84
9	Seznam pramenů.....	86
10	Seznam použitých zdrojů	87
11	Seznam tabulek	89
12	Seznam příloh.....	90

1 ÚVOD

Prezidentské duely přenášené skrze televizní vysílání mohou být bezpochyby chápány jako jedna z nejdůležitějších částí kampaně jednotlivých kandidátů na post prezidenta. Duel může kandidující politik brát jako hlavní komunikační nástroj, jak oslovit potencionální voliče, i jako nástroj k sebe prezentaci. V našem prostředí se začaly hojně objevovat po zavedení přímé volby prezidenta. Přímá volba prezidenta země byla zavedena zákonem č. 275/2012 Sb. s účinností od 1. 10. 2012. A první skutečně provedená přímá volba prezidenta je datována na leden 2013, kdy byl prezidentem České republiky zvolen Miloš Zeman. Od chvíle, kdy občané mají možnost volit přímo, začal razantně narůstat význam těchto duelů. Přičemž přímá volba prezidenta republiky proběhla v České republice celkem dvakrát, a to ve výše zmiňovaném roce 2013 a následně pak v roce 2018. Pro tuto práci bude důležitý rok 2018.

Prezidentské duely probíhají vždy až po prvním kole prezidentských voleb. Hlavní roli v prezidentských duelech hrají především kandidáti, které si vybrali v prvním kole voleb sami lidé. Analýza tohoto žánru není prozatím v prostředí České republiky příliš rozšířena. Do této chvíle se tímto tématem zaměřovaným na práci moderátorů předvolebních debat, zabývají především zahraniční studie. Zmínit lze určitě Claymana a Heritage. Tito významní autoři se zaměřovali na předvolební prezidentské debaty například s kandidáty D. D. Eisenhowerem, R. Nixonem či R. Reaganem. G. Myers pak analyzoval například debatu s Bushem a Kerryem. Důležité bude zaměřit se na vystupování politiků a jejich politické kampaně, ale také soustředit se i na vystupování moderátorů, kteří svým pokládáním otázek, dotazů a sdělováním názorů, utváří rámeček celé politické debaty.

Jak již bylo zmíněno, v České republice se nevyskytují analýzy na podobné téma. Zmínit lze pouze Daniela Doležala, který se věnoval analýze předvolebních duelů kandidátů na prezidenta České republiky v letech 2013 a 2018. Autor se však nezaměřuje na práci moderátorů politických duelů, proto tato práce může mít přínos v oblasti analýzy práce moderátorů předvolebních prezidentských duelů.

Tématem této práce bude analýza předvolebních prezidentských debat z roku 2018, přičemž pozornost bude zaměřena na druhé kolo prezidentských voleb. Do tohoto kola postoupil Jiří Drahoš a Miloš Zeman. Zeman byl v té době stále ještě prezidentem České republiky, kterého si občané zvolili v historicky první přímé volbě prezidenta v České republice. Předvolební duely s prezidentskými kandidáty se rozhodlo uspořádat

hned několik televizních stanic. Do debaty bude zahrnuta veřejnoprávní Česká televize, která debatu odvysílala na kanálu ČT1, a dále pak soukromá stanice FTV Prima. Duel chtěla uspořádat taktéž televizní stanice Nova a Barrandov, problém však nastal ve chvíli, kdy se jej rozhodl navštívit pouze Miloš Zeman, bez oponenta Jiří Drahoše. Proto je nelze primárně označit za předvolební duely s prezidentskými kandidáty, nýbrž lze je označit jako sebe prezentaci jediného kandidáta – stávajícího prezidenta Miloše Zemana.

2 CÍLE PRÁCE

Cílem práce bude pomocí vybraných metod charakterizovat techniky řízení rozhovoru moderátorů vybraných předvolebních duelů v závislosti na dotazovaných hostech – kandidátech na post prezidenta České republiky. Analýza bude zaměřena na práci moderátorů předvolebních duelů před druhým kolem prezidentských voleb na veřejnoprávní televizní stanici ČT 1, kde tento duel moderovala Světlana Witowská, a na duel na komerční televizní stanici FTV Prima. Zde pak předvolební duel vedl moderátor Karel Voříšek.¹

Jako hlavní výzkumná otázka této práce byla zvolena - *Jak se lišily jednotlivé předvolební duely?* K zodpovězení hlavní výzkumné otázky poslouží i jednotlivé dílčí výzkumné otázky, které jsou následující:

1. Měli oba dotazovaní kandidáti vyhrazený stejný prostor pro své odpovědi?
2. Jakým způsobem jsou řízeny rozhovory jednotlivými moderátory?
 - a. Jaké techniky řízení rozhovoru používají moderátoři?
 - b. Jakou roli hraje moderátor v politickém předvolebním duelu? Je spíše tazatelem, komentátorem či oponentem?
 - c. Jakým způsobem formulují moderátoři své dotazy?
 - d. Jak důslední jsou moderátoři ve svém způsobu dotazování?
 - e. Jakým způsobem řídí moderátor rozhovor tematicky?
3. Objevují se ve vybraných duelech vyhýbavé strategie při odpovídání u hostů politiků? Analýza se zaměří na to, zda host skutečně odpovídá na otázky moderátora, a také na to, jakým způsobem se host vyhýbá nepříjemným dotazům.

K zodpovězení těchto otázek budou užity metody konverzační analýzy a formální analýzy otázek (Clayman a Heritage 2002). Kromě konverzační analýzy bude užita i analýza témat. Ta poslouží k širšímu pochopení dané problematiky. Sledována bude četnost i druhy replik, taktéž i délka promluv moderátora a hostů. Pozornost se bude soustředit i na reformulace a překryvy ze strany moderátorů i hostů. Analyzována budou i jednotlivá témata, kterým se moderátoři věnovali. Následně bude zaznamenáno jejich pořadí i čas v analyzovaných duelech.

¹ Jedná se o duely před druhým kolem prezidentských voleb. Tyto duely proběhly celkem čtyři. Nutné je však zmínit, že na televizní stanici Nova a Barrandov se předvolebního duelu zúčastnil pouze kandidát Miloš Zeman. Proto pro analýzu byly vybrány duely na ČT 1 a na televizní stanici Prima. Těch se zúčastnili oba prezidentští kandidáti, tedy Jiří Drahoš i Miloš Zeman. Hosté jsou tedy stejní, jen se liší moderátoři a veřejnoprávní (ČT 1) vs. komerční (Prima) prostředí televizních stanic.

Následná komparace výsledků analýzy této práce bude sledovat, jakým způsobem byly naplněny stanovené cíle a jakým způsobem řídili moderátoři tento specifický žánr – prezidentský duel, který v prostředí České republiky nemá zažitou tradici. Poté se analýza pokusí odpovědět i na to, jakým způsobem odpovídali hosté na položené otázky.

Pro vyhotovení práce je také nezbytná znalost kontextu, k němuž patří především znalost hlavních témat předvolebních kampaní vybraných kandidátů, informace o obou kandidátech. K čemuž může například posloužit publikace s názvem „České prezidentské volby“ od autora Jakuba Šeda a kolektivu.

3 TEORETICKÝ RÁMEC PRÁCE

3.1 Mediální dialog jako typ institucionálního dialogu

Dialog hraje v našem životě bezpochyby důležitou roli. Je nedílnou součástí životů lidí. Je to základní typ mezilidské interakce. Dialog lidé vedou každý den. Ať už se jedná o rozhovor s přáteli, pracovní pohovor či společenskou konverzaci.² Pokud se objeví potřeba dialog analyzovat, je nutné poznamenat fakt, že neexistuje jednotná analýza dialogu. „V současné době nepředstavuje analýza dialogu jednotnou, vyhraněnou vědeckou disciplínu s jasným názvem a vyhraněným předmětem; jde spíše o celý komplex směrů, škol, badatelských skupin.“³

Během dialogu dochází k tzv. **výměně replik** (turn-taking) mezi diskutujícími⁴ a je typické, že způsobuje změnu v určité skutečnosti, komunikace má v průběhu dialogu směr a **přináší ostatním účastníkům určitou informaci**.⁵ Pro dialog je **typické střídání role** pasivní a aktivní. V jednu chvíli je účastník dialogu tím aktivním, který pronáší řeč, a podruhé se stává pasivním posluchačem.

Analýza této práce bude primárně pracovat s **mediálním dialogem**. Ten probíhá v **institucionálních podmínkách**, proto je nezbytné věnovat pozornost i specifickým vlastnostem **institucionálního dialogu**. K prvním analytikům zkoumajícím institucionální dialog lze přiřadit J. Maxvella Atkinsona a Paula Drewa. V jejich společné publikaci s názvem *Order in Court* vydané v roce 1979 lze spatřit analýzu specifické komunikace v soudní síni. V průběhu výzkumu se zaměřili na komunikaci například při obhajobách a soustředili se právě i na to, jakým způsobem se v průběhu dialogu promítne předem daná úloha jednotlivých mluvčích.⁶

Mezi další významní autory zabývajícími se zkoumáním institucionálních dialogů je pak možné uvést například jedny z hlavních představitelů konverzační analýzy Claymana a Heritage. V českém prostředí pak k nejvýznamnějším patří Světlá Čmejrková a Martin Havlík. Ti se však převážně věnují analýze mediálního dialogu.

Na rozdíl od běžného dialogu se účastníci institucionálního dialogu liší svým „nerovným“ postavením. Typickým rysem institucionálního dialogu je **asymetrie**, např.

² Hoffmannová 1994, s. 5

³ Hoffmannová 1994, s. 9

⁴ Hoffmannová 2006, s. 210

⁵ Dialog. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DIALOG>

⁶ Pospíšilová 2012, s. 21

rozhovor pacienta s lékařem, učitele s žákem, nebo rodiče s dítětem. V tomto typu dialogu se naprosto běžně objevuje právě sociální **nerovnost komunikačních partnerů**.⁷

Zmíněná asymetrie zde prostupuje všemi možnými způsoby. Patrná je při sociálním postavení, znalostech (zejména těch odborných), v cílech, záměrech, motivaci i při způsobech argumentace. „Vztahy jako dominance, autorita, závislost i vzájemné „spolupůsobení“ jsou zde daleko více zřejmé než v jiných typech dialogu.“⁸

V průběhu institucionálního dialogu má rozhovor většinou jasně danou podobu. Často je tvořen sérií otázek a odpovědí, přičemž otázky klade zástupce dané instituce a od komunikačního partnera se očekává, že na tyto otázky bude odpovídat. Zde je právě možné spatřit rozdíl oproti běžnému dialogu, ve kterém není předem jasné, kdo bude klást otázky a kdo na ně bude odpovídat. Tato pravidla institucionálního dialogu jsou zřetelná například v průběhu mediálního dialogu, kdy zástupce média – moderátor, klade otázky a host mu na ně odpovídá. Pokud je tedy hlavním účastníkem komunikace moderátor zastupující určité médium neboli instituci, může se tento typ komunikace označit jako **mediální dialog**.

Ve většina institucionálních dialogů je možné se setkat s tím, že „na pozadí naplňovaného vzorce a dodržování pravidel“ může dojít i k určitým odchylkám. Mezi tyto odchylky je možné zařadit „lidštější“ výměnu replik mezi účastníky komunikace, kdy spolu nezávazně konverzují, vtipkují či se odchýlí od spisovného jazyka. Tyto uvolněnější části mají pozitivní vliv na kladný průběh celé komunikace.⁹

Clayman s Heritagem¹⁰ pak v průběhu svých výzkumů narazili na skutečnost, že ne každý rozhovor probíhající v institucionalizovaném prostředí může být institucionálním dialogem. I v ordinaci lékaře mohou konverzovat dva přátelé. Tím zdůraznili fakt, že při některých analýzách může být velmi složité rozeznat běžný dialog od dialogu institucionálního. Ale přesto lze z doposud uvedených informací říci, že to, co odlišuje institucionální dialog od běžného, je právě asymetrický vztah jednotlivých mluvčích i užití odlišného jazyka, např. spisovného.

⁷ Čmejrková, S. a Hoffmannová J. 2011, s. 91

⁸ Marková-Müllerová-Hoffmannová 1999, s. 199

⁹ Čmejrková – Hoffmannová 2003, s. 42

¹⁰ Clayman – Heritage 2010, s. 35

Clayman s Heritagem¹¹ pak ještě rozlišili institucionální dialog na formální a neformální. Dle jejich názoru je k neformálnímu typu možné přiřadit například rozhovor pacienta s lékařem či běžnou komunikaci v obchodě. K formálnímu typu institucionálního dialogu pak tito autoři přiřadili televizní zpravodajství či pracovní pohovor.

Ač mají **mediální dialogy** ve svém půdorysu zmíněné přirozené dialogy, rozdíl je v tom, že střídání replik probíhá v tomto případě uvedenou **institucionální formou**. Což spočívá v tom, že jednotliví mluvčí se ve svých replikách nestřídají přirozeným způsobem, ale slovo jim uděluje **moderátor neboli zástupce dané instituce - média**. Ten řídí průběh celého dialogu a reguluje jej. Moderátor během dialogu klade otázky, uděluje slovo a hosté čekají, až budou moci promluvit. Moderátor mediálního dialogu má taktéž právo ovlivňovat to, jak dlouho, jak rozvinutě či jakým způsobem mu odpoví host na jím položenou otázku. Moderátor má dále právo zhodnotit, zda dotazovaný host odpověděl na jeho otázku jednoznačně, jasně, srozumitelně, zda se odpovědi nevyhýbá, nemlží či jestli příliš nespecializuje svou odpověď.

„Výraz mediální dialog zdůrazňuje průběh komunikačního chování, zvláště přítomnost zprostředkujícího činitele (médiu), jehož povaha ovlivňuje očekávání (apercepci) ze strany publika a jehož technologie a organizační podoba má vliv na vznik a konečnou podobu mediálního produktu.“¹²

Na rozdíl od dotazovaného hosta má moderátor právo jej karát, omezovat či dokonce užívat různé druhy konverzačního násilí či ho ironizovat. V takových situacích může dojít k tomu, že host (např. právě host politik) se snaží zachovat si svou tvář před publikem, ať už přítomným v hledišti či nepřítomným u televizních obrazovek. Svou tvář si zachovává například takovým způsobem, že se s přítomným moderátorem pouští do souboje.¹³

Müllerová¹⁴ uvádí, že moderátor mediálního dialogu zastupuje hned tři role. V institucionální roli je zástupcem určitého média. Dále se pak objevuje interakční role, kdy sám aktivně uděluje a odebírá slovo. Poslední rolí je role subjektivní, kdy moderátor dá najevo svůj názor, postoj či sympatie vůči danému hostovi.

Průběh mediálního dialogu ovlivňuje i samotný počet účastníků. Dialog bude probíhat odlišným způsobem, pokud se jej účastní jeden host s jedním moderátorem, host a dva

¹¹ Clayman – Heritage 2010, s. 35

¹² Reifová 2004, s. 102

¹³ Čmejrková, S. a Hoffmannová, J. 2009, s. 9

¹⁴ Müllerová 2013, s. 118

moderátoři či má host vedle sebe i svého oponenta. Dalším ovlivňujícím faktorem je i celkové téma dialogu.¹⁵

Aktéři tohoto typu dialogu mají jasně stanovené role.¹⁶ Mediální dialog oproti klasickému dialogu ztrácí rysy dialogu tváří v tvář a stává se dialogem **určeným třetí osobě**. Třetí osobou je myšlen posluchač v jevišti či divák u televizní obrazovky. Třetí osoba je pak spíše tušená. Jsou zde však i typy mediálních dialogů, kde je publikum přítomno i v hledišti. Tak tomu bylo i v analyzovaných předvolebních prezidentských debatách. Například na stanici TV Prima se nejednalo pouze o pasivní publikum, ale o publikum, které svými pokřiky dávalo najevo své sympatie či antipatie. Při přítomnosti publika lze spatřit u moderátora i rozložení pozornosti na hosty i samotné publikum. Některé jeho proslovy jsou určeny hostům, jiné pak publiku v jevišti či u televizních obrazovek.¹⁷ To, že je tento žánr určen převážně i třetí osobě bývá patrné hned při úvodní pozdravu, kdy moderátor většinou zdraví jak diváky či publikum, tak i hosta ve studiu.

Kladení otázek v průběhu mediálního dialogu může být pro hosta přijatelné a nikterak nepříjemné. Moderátor se v takových situacích snaží zjistit postoje, názory či dovednosti daného hosta. Vyloučeno není ani to, že ho moderátor v jeho odpovědích podporuje, pomáhá mu a nesnaží se mu rozhovor znepríjemnit. Často však může nastat i naprosto odlišná situace, kdy je kladení otázek v průběhu mediálního dialogu pro hosta velmi nepříjemné. Zejména v průběhu investigativního rozhovoru, který pak může připomínat výslech. V takových chvílích se hovoří o **tzv. grilování** (anglicky grilling). K takovému grilování dochází při **politických debatách**. Moderátor často pokládá nepříjemné otázky a snaží se získat jasnou odpověď na určité, pro hosta politika často nepříjemné, téma.¹⁸

*„Mediální dialog je žánr povětšinou pomíjivý, alespoň pokud jde o dialog rozhlasový nebo televizní.“*¹⁹ Světlá Čmejrková²⁰ také zdůrazňuje, že pro uskutečnění mediálního dialogu jsou nezbytné různé aparatury např. mikrofon. Přenos rozhovoru probíhá skrze signál a užívají se zvukové a obrazové záznamy. Tento druh projevu bývá většinou důkladně připraven a málokdy probíhá spontánně.

¹⁵ Čmejrková 2013, s. 46

¹⁶ Hirschová 2006, s. 217

¹⁷ Čmejrková, S. a Hoffmannová, J. 2003, s. 85

¹⁸ Čmejrková 2013, s. 10-11

¹⁹ Hoffmannová 2013, s. 9

²⁰ Čmejrková, S. a Hoffmannová, J. 2011, s. 69

3.2 Politická debata

Nevyhnutelným úkolem každého politika je právě komunikace s veřejností. Jeho snahou je veřejně prezentovat své myšlenky, názory či postoje a následně si získat voliče. Komunikace politika s veřejností nabyla zcela jiných rozměrů po rozšíření masových médií, jako je rozhlas, tisk a televize. Politická debata či duel bývá právě spojován s komunikací mediální a je šířen skrze masové komunikační prostředky.²¹ „*V dnešní době je evidentní, že snaží-li se politik dostat svá sdělení k publiku, činí tak hlavně přes média.*“²² V případě této analýzy se jedná o televizi.

Politická debata je žánr spadající do mediálního dialogu s institucionální prvky komunikace²³. Stejně jako institucionální dialog má politická debata svá pravidla. Patrné jsou prvky asymetrie i institucionální postavení moderátora, který zastupuje určitou instituci – médium. Kromě těchto pravidel má svá pravidla i vysílání tohoto žánru například na veřejnoprávní České televizi. Tato pravidla jsou shrnuta v Kodexu ČT. Podle něj moderátoři politických diskusních pořadů České televize jsou povinni zachovávat nestrannost. Divák by neměl poznat, jaký postoj k problému moderátor zaujímá. Česká televize pak také dává pozor na to, aby názorové proudy dostaly rovnoměrný prostor k vyjádření. V kodexu ČT je přímo zmíněno, že „*Česká televize věnuje v programu zvláštní pozornost období před volbami do hlavních orgánů zastupitelské demokracie včetně orgánů na úrovni obcí a měst.*“²⁴

Nachází se na pomezí formální a neformální komunikace. „*Zaujímá podstatné místo ve vysílání rozhlasu a televize a je typickým příkladem diskurzu variujícího mezi formálností a neformálností.*“²⁵ K neformálním prvkům lze zařadit skákání do řeči, ironii, aroganci či oslovování. Základní funkcí politického duelu je přinést důležité informace a mít informativní charakter, avšak důležité je i pobavit diváka, a zasáhnout tak jeho emoce. Cílem politika bývá nejčastěji přesvědčivě přednést své politické myšlenky a získat si diváka na svou stranu. V odborné literatuře se pro tento žánr vžilo označení **confrontainment** neboli spojení konfrontace a zábavy, jinými slovy konfrontace pro pobavení.²⁶

²¹ K hlavním prostředkům masové komunikace patří tisk, rozhlas a televize.

²² Petrová 2012, s. 266

²³ Viz Mediální dialog jako typ institucionálního dialogu.

²⁴Kodex České televize, Čl. 6 Diskusní pořady a pluralita. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-6-diskusni-porady-a-pluralita/>

²⁵ Čmejrková, S. a Hoffmannová, J. 2011, s. 73

²⁶ Čmejrková, S. a Hoffmannová, J. 2003, str. 80

Vlastimil Růžička²⁷ dále uvádí, že politici si libují v pózování před kamerami, rádi se účastní rozhovorů. Dle autora udělá politik pro svou popularizaci téměř cokoliv. A právě média a politické debaty jim to často umožní.

Havlík²⁸ pak ve své publikaci zmiňuje i fakt, že během politických duelů či debat se často objevuje mezi pozvanými hosty politiky jistá soutěživost. Politici se hlídají, aby jejich oponent nedostal více času k vyjádření či aby se k danému tématu nevyjádřil méně než jeho protivník. *Často ani nejde o to dobrat se nějakého řešení, vysvětlit náležitě postoj, ale porazit diskutujícího soupeře.*²⁹

Jak již bylo zmíněno u mediálního dialogu, i při politickém duelu lze běžně spatřit rozdělení pozornosti moderátora mezi hosty a publikum. *„Podobně se chová i host, když odpovídá na otázky moderátora a snaží se zapůsobit na publikum. O orientaci dialogu k divákovi i svědčí i fakt, že partneři si v televizním studiu vykají, i když v soukromí si často tykají.*“³⁰

Politické debaty se konají pravidelně a jsou součástí běžného televizního vysílání, například Otázky Václava Moravce na ČT 1, které jsou do vysílání zařazeny každý týden.

3.2.1 Řízení politické debaty moderátorem

„Moderátor vstupuje do debaty s určitou přípravou a představou, jak bude s hosty mluvit. Svými diskurzivními praktikami může manipulovat hosty do pozic, v nichž je chce mít, a lícit jejich činnosti a konstruovat jejich identity.“³¹

Moderátor může ovlivnit délku samotného rozhovoru. Nedílnou součástí každého rozhovoru je dodržování pravidel zdvořilosti. Moderátor se například může omluvit za přerušování repliky a projeví tak respekt vůči hostovi.³² Na rozdíl od jiných moderátorů musí být moderátor politické debaty neutrální a objektivní.³³

Snahou moderátora bývá dát politikům v politických debatách či duelech stejný prostor, ale mimo to lze mnohdy spatřit i snahu vyvolat spor mezi mluvčími.³⁴ Moderátor debaty se snaží diváky televize, popřípadě posluchače rozhlasu informovat

²⁷ Růžička 2011, s. 101

²⁸ Havlík 2008, s. 6

²⁹ Havlík 2008, s. 4

³⁰ Čmejrková, S. a Hoffmannová, J. 2003, s. 86

³¹ Čmejrková 2013, s. 65

³² Müllerová 2003, s. 137-138

³³ tamtéž

³⁴ Čmejrková 2003, s. 59

o aktuálních problémech či o názorech politických kandidátů. Při vedení rozhovoru však nejde pouze o jakési řízení řeči jeho hostů, ale může být patrné, že se snaží vystihnout smysl odpovědi přes své vlastní pochopení, porozumění. Snaží se přijít všemu takzvaně na kloub. Proto lze v debatách spatřit i fráze jako *ted' tomu nerozumím, počkejte, prosím, vysvětlete mi to apod.*³⁵

V politických duelech lze spatřit nejružnější vyhocené situace, politik v průběhu konverzace s mluvčím dané instituce, moderátorem debaty, přechází k tykání, k vulgárním výrazům a nezdvořilosti. Úkolem moderátora je však zanechat „chladnou hlavu“, nenechat se vyvést z míry, snažit se udržet svou profesionální roli.³⁶

Světa Čmejková³⁷ zmiňuje, že pro české moderátory je běžné i to, že do netaktních, poměrně útočných a příkrých rozhovorů se musí nutit. Ve své publikaci pak i zmiňuje, že moderátoři často uměle vyvolávají mezi politiky spor, aby šlo označit tuto politickou debatu jako střet.

Havlík³⁸ ve své studii zmiňuje, že pro moderátory je typické, že se snaží uhlídat jako „*sachové hodiny*“ rovnoměrné rozdělení času mezi přítomné hosty, zároveň však nesmí opomíjet zájem televizní společnosti neboli zájem dané instituce, kde se duel uskutečňuje. Primární je, aby diskuze byla zajímavá pro diváky. U moderátora se pak očekává, že kromě samotných otázek bude klást i námítky či následné dotazy. Pro diváky i televizní společnosti není žádoucí, aby moderátor tvořil pouze nestranného průvodce vysílaným programem či aby byl dokonce jakýmsi rozhodčím diskutujících politiků.

Symbolem připravenosti moderátora bývá i uvést danou otázku citací z jiného média a až teprve poté formulovat samotnou otázku. U posluchačů může takto formulovaná otázka prezentovat jeho nestrannost a taktéž fakt, že sám moderátor dává svou otázku do určitého kontextu. Zároveň to může symbolizovat, že moderátor se zaobírá tématem, které zajímá širokou veřejnost.³⁹

Moderátoři se v průběhu duelu například liší tím, jak zasahují do probíhajícího dialogu mezi politickými hosty. „*Některý moderátor může za svou hlavní funkci považovat hlídání času odpovědi, jiný naopak může ustoupit do pozadí a nechat diskutující, aby si vyměňovali*

³⁵ Čmejková, S. a Hoffmannová, J. 2003, s. 127

³⁶ Čmejková, S. a Hoffmannová, J. 2011: str. 97

³⁷ Čmejková, S. a Hoffmannová, J. 2011, str. 82

³⁸ Havlík 2008, s. 13

³⁹ Havlík 2012, str. 7

*repliky viceméně sami.*⁴⁰ Moderátor do takového rozhovoru vstupuje jen ve chvíli, pokud hosté bojují o repliku příliš vyhroceným či rozsáhlým soubojem nebo pokud se příliš vzdalují od diskutovaného tématu. Jiní moderátoři naopak vstupují do komunikace velmi často a snaží se vyvolat napětí, popřípadě rozepře.⁴¹

3.2.2 Role hosta v politické debatě

Hlavní roli v prezidentském duelu si lze celkem logicky odvodit. Kandidát na post prezidenta republiky se prostřednictvím televizního politického duelu snaží nalákat voliče, snaží si je získat na svou stranu. Jeho cílem je ukázat se v co nejlepším světle a porazit svého oponenta. K tomu například patří i snaha zabránit tomu, aby oponent odpovídal delší dobu, měl větší prostor pro odpovědi než on sám.

Z výše uvedených postupů, strategií a postupu práce moderátora lze do jisté míry odvodit i roli hosta pořadu. Primárně se od něj předpokládá, že bude odpovídat na moderátorovy otázky. Na tyto otázky může host odpovědět v momentě, kdy mu moderátor udělí slovo. Host politického duelu by neměl mluvit sám bez vyzvání, avšak mohou nastat i případy, že o slovo moderátora požádá. Záleží ale na moderátorovi, zda mu ho udělí. Od hosta se tedy očekává, že bude odpovídat na moderátorovy otázky a dodržovat pravidla debaty. Podřizuje se tedy „moderátorskému vedení“ politického duelu.⁴²

Host nemá právo rozhodovat, o čem se bude hovořit ani o tom, jak dlouho se bude o daném tématu věnovat. Vše spadá pouze do kompetencí moderátora. Ze strany hostů lze spatřit konfrontaci mezi pozvanými hosty. V průběhu pořadu je pro politika „nejdůležitější porazit oponenta“.⁴³ Soutěživost je typickým prvkem každého politického duelu. Politik se mnohdy nesnaží podrobně vysvětlit diskutované téma ani nemá snahu dobrat se jasnému cíli, stačí mu, když bude moci porazit svého soupeře. Snahou politika je také odpovídat déle než jeho oponent.⁴⁴

U politických duelů vysílaných živě prostřednictvím televize či rozhlasu se často předpokládá, že politici nemohou tolik skrývat své postoje a vyhýbat se odpovědím na nepříjemná témata.⁴⁵

⁴⁰ Havlík 2013, s. 207

⁴¹ tamtéž

⁴² Clayman, 2010, s. 218-234

⁴³ Havlík 2008, s. 195-199

⁴⁴ tamtéž

⁴⁵ Clayman – Heritage 2004, s. 4

Havlík⁴⁶ ve své studii však zmiňuje, že kdyby se politici řídili výše zmíněnými pravidly, tedy že politik diskutuje až ve chvíli, kde je k tomu vyzván a dodržuje přesně vymezený čas daný moderátorem duelu, byl by duel pro diváka nezajímavý či dokonce nudný. Taktéž by se stěží dal tento formát označit jako tzv. „živá“ diskuze.

Při analýze odpovědí hostů se pozornost zaměřuje na to, jakým způsobem odpovídá host na otázku položenou moderátorem. Zajímavé je sledovat, jak host odpovídá na nepříjemné otázky a zda skutečně odpoví na dané téma či se odpovědi vyhýbá.

U hostů politiků je typická menší hladkost průběhu komunikace či dokonce odchylování se o od klasického kladení otázek a pravidelného sledu otázek. Politici běžně uplatňují konfliktnější momenty, kdy nejsou ochotní odpovídat. V některých momentech mohou odpovídat se strachem či opatrností vůči moderátorovi pořadu. Chvillemi se zdá, že host není schopen reagovat na dotazy jasně a věcně a odpovídá všeobecnými frázemi. Politik v průběhu duelu může být mnohdy ironický, provokativní či pochybovačný. Předem vymezený čas mu nemusí dovolit se projevit naplno. V průběhu některých rozhovorů s politiky může být patrné, že odmítají respektovat institucionální převahu daného moderátora a neradi respektují organizační strukturu celého rozhovoru.⁴⁷

„Interviewovaní hosté musejí svůj projev neustále přizpůsobovat nově vznikající situaci v dialogické interakci, jejíž atmosféra je často velmi napjatá a v níž musí host hájit svou tvář, aby uspěl v dialogu s oponentem, a tak aby vyhověl požadavkům moderátora.“⁴⁸

U hostů politického duelu je typické, že své odpovědi pronáší rozkouskovaně, protože jsou přerušování moderátorem či dokonce oponentem. Sám host se ale mnohdy snaží přerušovat otázky moderátora. Kvůli tomuto faktu bývá celkový projev celkově dosti přetržitý.⁴⁹

3.2.3 Prezidentský duel

Jelikož se analyzují debaty v průběhu druhého kola prezidentské volby, bylo rozhodnuto, že vhodnější bude užití termínu **prezidentský duel**, jakožto právě specifického formátu politické debaty. Jak už název napovídá, hosty prezidentských duelů

⁴⁶ Havlík 2008, s. 12-13

⁴⁷ Čmejrková 2013, s. 90-93

⁴⁸ Čmejrková 2013, s. 59

⁴⁹ Čmejrková 2013, s. 61

bývají kandidáti na post prezidenta republiky. Host primárně nemusí být politikem ani členem politické strany.

Prezidentský duel souvisí s přímo volbou prezidenta, která je v České republice zavedena od roku 2012 zákonem č. 275/2012 Sb., přičemž první přímá volba proběhla v roce 2013. Hosté jsou vybráni na základě toho, koho si voliči zvolili v průběhu prvního kola prezidentských voleb. V tomto případě se jednalo o kandidáta a v té době stávajícího prezidenta Miloše Zemana, který skončil po prvním kole voleb na prvním místě, a jeho oponenta Jiřího Drahoše, který se umístil na místě druhém, a tedy postoupil do druhého kola prezidentských voleb. Hosty politického duelu spojuje i fakt, že bojují pouze o jeden jediný mandát. Uvedená charakteristika může v některých momentech korespondovat s pojmem politická debata, která s charakteristikou pojmu politický duel, jenž je specifickým druhem politické debaty, velmi úzce souvisí.

Hlavním rozdílem oproti politické debatě je to, že politický duel se na rozdíl od běžných politických debat koná vždy jen před druhým kolem prezidentských voleb. Jako hosté jsou vybráni postupující kandidáti z prvního kola voleb, vyberou si je tedy sami lidé. Oba hosty pak spojuje společný cíl, stát se prezidentem České republiky. Tento společný cíl se také nemusí běžně vyskytovat v pravidelných politických debatách.

Výzkum prezidentských duelů má dlouhodobou tradici v USA. Počátky výzkumu souvisí se zahájením vysílání tohoto formátu prostřednictvím televizní vysílání.⁵⁰ Formát duelů vysílaných skrze televizi má několik významných výhod. Divák si díky nim může vytvořit vlastní názor, může sledovat chování politika v reálném čase. Tento žánr může divákovi pomoci v rozhodování, kterého politika nakonec zvolí u samotných voleb. Na atraktivnosti tomuto formátu přidává i výskyt konfliktu. Ten prezentuje jakýsi herní rys, jenž je velmi oblíbený u publika a často stojí za zvýšenou sledovaností.⁵¹

Prezidentský duel lze tedy chápat v tomto případě jako setkání dvou prezidentských kandidátů, které je obvykle zprostředkováno televizí či rozhlasem. Otázky jsou vybírány tak, aby pokryly celou řadu témat. Odpovědi jsou často formální a stručné. Lze taktéž tvrdit, že kandidáti berou televizní duel jako spíše jakousi „překážkovou dráhu“, než jako zobrazení jejich skutečné „lidské tváře“.⁵² Typické je, že „politikové vstupují do duelu se záměrem

⁵⁰ Hillygus, Jackman 2003, s. 587

⁵¹ Kelley 1962, s. 358-359

⁵² Myers 2008, s. 121

*přesvědčivě plédovat pro svoji politickou pozici, a získat tak voliče i diváky na svoji stranu.*⁵³

Ač se Myers⁵⁴ zabýval primárně prezidentskými duely v prostředí Spojených států, uvádí několik zásadních poznatků typických pro tento vybraný analyzovaný formát. Podle něj by každý politický duel měl obsahovat těchto následujících pět složek: 1) konfrontaci, 2) ve stejném a přiměřeném čase, 3) vybraných soupeřících kandidátů, 4) na vybraný názor, 5) aby získali rozhodnutí publika a jejich následné hlasy. Standardní americká debata má přísně daný a omezený čas, témata se mění po každých několika minutách a důležité je následné hlasování ve volbách. Autor zmiňuje, že pro duel je typický i design studia, pódia a rozmístěný židli. U těchto bodů je však nutné kriticky uvažovat a brát v potaz, že ne vše může doslovně platit i pro české předvolební debaty.

Ačkoli tato práce vychází právě z prací významných autorů, jako jsou Clayman a Heritage, je potřeba zmínit, že tyto autoři neoperovali s pojmem prezidentský duel, ale s pojmem prezidentské tiskové konference. Jedná se o formát, kdy kandidát na post prezidenta USA uspořádal tiskovou konferenci, na niž pozval novináře, kteří měli možnost klást mu otázky. Clayman s Heritagem se pak následně věnovali analýze právě tohoto žánru. Autoři analyzovali, jakým způsobem kladli otázky tyto novináři a jaké užívali strategie k dosažení jasných odpovědí. Clayman s Heritagem⁵⁵ ve svých studiích přichází s tvrzením, že postupem času se novináři stávají v průběhu komunikace s prezidentskými kandidáty více agresivnějšími, výrazně nepřátelštější a zastávají více kritický postoj vůči jednotlivým kandidátům.

3.3 Shrnutí teoretické části

Teoretická část měla za úkol vysvětlení základních pojmů, jenž jsou nezbytné pro vyhotovení analýzy. V úvodu teoretické části byl zmíněn v krátkosti pojem dialog, od něhož se mohlo přejít k jeho specifickým druhům, jenž jsou pro tuto práci důležité. Institucionální dialog je specifický svou asymetrií a nerovným postavením účastníků rozhovorů, což je právě rysem i dialogů mediálních. Pro institucionální dialog jsou typická i jasně daná pravidla, kdo smí klást v průběhu rozhovoru otázky, což je také rysem mediálního dialogu a následně i prezidentského duelu, kde smí otázky klást pouze moderátor. Mediálních dialogů se většinou účastní moderátor a jeden či více hostů.

⁵³ Čmejrková 2013, s. 65

⁵⁴ Myers 2008, s. 121

⁵⁵ Clayman and Heritage 2002, s. 771

V případě analyzovaných prezidentských duelů jsou hosté dva kandidáti na post prezidenta České republiky, kteří postoupili z prvního kola přímých prezidentských voleb. Úkolem moderátora je vést debatu, klást otázky a nastolovat téma, o kterých se bude dále hovořit. Od popisu mediálního dialogu se přešlo k prezidentskému duelu, který je právě formou mediálního dialogu a zároveň má společné rysy s politickou debatou. Liší se však ve způsobu výběru hostů a v pravidelnosti vysílání. Na rozdíl od jiných typů mediálních dialogů má prezidentský duel konfrontačnější průběh. Host politik, v tomto případě kandidát na post prezidenta, duel využívá převážně k sebeprezentaci a k získání voličů na svou stranu. Úkolem moderátora je pak mezi tyto politiky rovnoměrně rozdělit čas a být nestranným. Což vyžaduje například i veřejnoprávní Česká televize, která má toto pravidlo v Kodexu ČT. Moderátor dále pak využívá různé strategie při snaze dobrat se odpovědi.

Výzkum prezidentských duelů nemá v České republice zažitou tradici, jelikož přímá prezidentská volba probíhá teprve od roku 2013, kdy si občané této země poprvé zvolili Miloše Zemana. Inspirace je proto čerpána z díla Claymana a Heritage, u kterých je však důležité brát v potaz, že zkoumali prezidentské tiskové konference, což není žánr zcela totožný s prezidentským duelem v našich zemích.

4 METODOLOGICKÝ RÁMEC PRÁCE

Skrze vybranou metodologii bude charakterizován strategie řízení rozhovoru moderátory předvolebních debat v závislosti na dotazovaných hostech – kandidátech. Pro analýzu bude v první řadě nezbytné vyhotovit tzv. transkript - detailní písemný přepis reálných materiálů, tedy předvolebních duelů. Z transkriptu následně vychází všechny vybrané výzkumné metody, mezi něž patří formální analýza otázek, konverzační analýza i analýza témat.

4.1 Formální analýza otázek

Samým jádrem politického duelu jsou bezpochyby otázky, jak jistě vyplývá z popsání charakteristik mediálního dialogu, politického debaty a stejně tak z popisu práce moderátora prezidentského duelu. Otázky má v průběhu pořadu, jak již bylo výše zmíněno, pokládat pouze moderátor, v tomto případě moderátoři předvolebního prezidentského duelu Karel Voříšek a Světlana Witowská. Pomocí otázek může moderátor směřovat rozhovor určitým směrem, může rozhodovat, o jakém tématu se bude hovořit, a otázky může užívat k dosažení určitého cíle. Formulací otázky může ovlivnit i to, jak bude host odpovídat.

Formální analýzou otázek, jež spadá do kvantitativního přístupu samotné analýzy, se detailně zabývala dvojice výzkumníků Clayman a Heritage. Ty zajímalo, jak se projevuje agresivita tazajících se novinářů v průběhu politických debat. V českém prostředí jsou pak významné práce Martina Havlíka, například publikace *Otázky Václava Moravce*⁵⁶ či *Poznámky k práci moderátorů televizních politických debat a rozhlasových interview*⁵⁷. Havlík se však často odkazuje a vychází z třídění druhů otázek právě dle Claymana a Heritage.

V první řadě je důležité si ujasnit, co je to **otázka** a jaký je rozdíl mezi otázkou a dotazem. Je potřeba zmínit, že není jednoduché jednotně definovat, co otázka přesně znamená. V mnoha definicích se uvádí, že při snaze definovat pojem otázka je snazší zaměřit se na definici pragmatickou nežli definici syntaktickou. Z pragmatického hlediska je za otázku možné považovat výzvu k podání určité informace.⁵⁸ Co se týká definice otázky z jazykového hlediska je možné otázku popsat jako formu tázací věty, v mluveném projevu

⁵⁶ Havlík 2008, s. 195-199

⁵⁷ Havlík 2008, s. 195-199

⁵⁸ Čmejrková 2003, s. 98

je pro ni typická specifický intonace a specifické pořadí slov, v mnoha případech je uvozena tázacími zájmeny. Všechny otázky mají ve většině případů jeden společný cíl a potřebu, a to získat určitou informaci. Zároveň je možné říci, že otázka způsobuje další vývoj komunikace.⁵⁹ Pomocí negativně formulované otázky může dát moderátor najevo nejen svou profesionalitu a připravenost, ale taktéž i momentální rozpoložení vůči hostovi. Tento typ otázky tedy často může vyznít ironicky, provokativně a v některých momentech až nepřátelsky vůči pozvanému hostu politikovi.⁶⁰

Dotazem se nejčastěji myslí replika moderátora, která nemá primárně formu tázací věty, jak je tomu právě obvykle u otázky. Na rozdíl od otázky jsou většinou tvořeny několika tvrzeními. Moderátor dotaz uvede určitým kontextuálním tvrzením a až poté následuje otázka. Často mají kontroverznější charakter než právě jednoduché otázky. Havlík ve své práci používá pojem **komplexní dotazy**. Tyto dotazy popisuje jako ty, které byly složeny z kontextuálních konstatování a vlastní otázky. Kontextuální dotazování je právě běžně formulováno netázací formou. Dále pak užívá **návodné dotazy**, pomocí kterých chce moderátor dosáhnout konkrétní preferované odpovědi. Dotazy mohou být někdy formulovány i formou imperativu, což u otázek není možné.⁶¹

Formální analýza otázek v této práci operuje s několika typy otázek, se kterými ve svých analýzách operoval i Havlík, a tato analýza se bude jeho rozdělením inspirovat.⁶² K těmto typům patří **otázky zjišťovací, doplňovací, vylučovací, jednoduché otázky, komplexní dotazy, návodné otázky následné dotazy, následně nesouhlasné dotazy, uzavřené dotazy, otevřené dotazy, výzvové dotazy.**

Jak již z jednotlivých definic vyplývá, **jednoduchou otázkou** se myslí otázka, která není uvozena určitým kontextuálním zasazením do tématu a poté, co ji dotazující položí, nepokládá žádné další upřesnění. Opakem jsou **komplexní dotazy**. Tyto dotazy právě obsahují ono kontextuální zasazení či uvedení samotné otázky určitou frází nebo informací. Otázky **zjišťovací** slouží k tomu, aby se pomocí nich potvrdila či vyvrátila platnost určitého predikátu. Jako příklad lze uvést otázky „*Máš žízeň? Kouříš?*“. Platnost či neplatnost predikátu je potvrzena či vyvrácena odpovědí, například odpovědí „*Ano; ovšem či ne*“.⁶³ Otázky zjišťovací „*slouží k získání informace zastoupené v nich tázacími slovy typu*

⁵⁹ Půlpán 2007, s. 24

⁶⁰ Havlík 2008, s. 198

⁶¹ Havlík 2008, s. 198-199

⁶² Havlík 2008, s. 198

⁶³ Grepl-Karlík 1998, s. 460

kdo, co, který, kam, kdy, odkud, proč, kvůli čemu, jaktože, co za aj.“⁶⁴ Od dotázaného se pak čeká, že tyto tázací zájmena či příslovce nahradí konkrétní odpovědí. Například otázka může znít „*Které šaty si mám koupit?*“ a na ni dotázaný může odpovědět „*Kup si ty červené.*“. Popřípadě lze se zeptat „*Kdo přišel?*“ a odpověď zní „*Petr*“. „*Okruh možných odpovědí na doplňovací otázku je předznamenán tázacími slovy.*“⁶⁵ Dále je pak možné setkat se s **vylučovacími** otázkami, které uvádí více možností, ze kterých si odpovídající vybírá, a následně na otázku odpovídá. Jako příklad lze uvést otázku „*Přijde Petr, nebo Pavel?*“.⁶⁶ Jak již odpovídá název **návodných otázek**, moderátor u nich silně preferuje či očekává určitou odpověď. Na závěr je potřeba si ujasnit, jaký je rozdíl mezi otevřenými a uzavřenými otázkami. U **otázky uzavřené** je odpověď krátká, výstižná. V mnoha případech se jedná o odpověď „ano“ či „ne“. Zde právě jako příklad lze uvést otázku „*Máš hlad?*“, po které právě nejčastěji následuje odpověď ano či ne. U **otázek otevřených** se naopak očekává, že se respondent rozpovídá, jeho otázka bude rozvitá. Zde je vhodným příkladem otázka „*Co si myslíš o tom novém příteli od Jany?*“ nebo „*Jak se ti líbí Jana?*“.

Buček⁶⁷ uvádí, že moderátor politické debaty nejčastěji užívá otázky zjišťovací, doplňovací, zpřesňující, alternativní, vylučovací. Na začátku však otázky užívá poněkud volnějším stylem, aby se jeho hosté rozhovořili. Snahou každého moderátora je položit otázku tak, aby na ni získal přímou a jasnou odpověď. Problémem je, že hosté politici se v mnoha případech jasné a přímé odpovědi vyhýbají.

Clayman s Heritage⁶⁸ došli v průběhu analýzy prezidentských konferencí k názoru, že v dřívějších debatách s Eisenhowerem byly otázky více přátelské a novináři zaujímaly mnohem přátelštější postoj vůči dotazovanému kandidátovi. Dále zmiňují, že posun nastává i při formulaci otázek, které se proměňují z jednoduchých složených z jedné věty k mnohem více propracovanějším.

4.1.1 Negativní dotazování

Negativní dotazování je specifickou kategorií dotazování, která dle Claymana a Heritage může odhalit míru agresivity dotazujících se novinářů v politických debatách vůči pozvanému politikovi, v jejich výzkumech se jedná právě taktéž o kandidáty na post prezidenta. Autoři na základě svých výzkumů politických debat v USA přišly na to,

⁶⁴ Grepl-Karlík 1998, s. 464

⁶⁵ tamtéž

⁶⁶ tamtéž

⁶⁷ Buček 2012, s. 72-74

⁶⁸ Clayman and Heritage 2013, s.498

že negativní zjišťovací otázky jsou často zahájeny citací určité pasáže či informace například z jiného média nebo z tisku a jsou poté ukončeny samotnou negativně formulovanou zjišťovací otázkou – např. „*Není tomu tak?; Nemyslíte si?*“. Tento typ formulace, kdy je použito určité tvrzení či konstatování faktu, může být ze strany hosta často chápáno jako konkrétní názor či konstatování moderátora nežli jako otázka. To potvrzuje i fakt, že sami moderátoři považují obsah svých předsudků často za předběžně daný a pravdivý. A z toho důvodu může být odlišná i reakce hosta pořadu, který negativní zjišťovací otázku skutečně vnímá jen jako konstatování faktu.⁶⁹ Clayman s Heritage⁷⁰ pak uvádí, že novináři dle nich mají i vyšší tendenci upozorňovat v debatách na problémy správy úřadu prezidenta.

K tomuto negativnímu typu dotazování se ve své publikaci věnuje i Havlík, který zkoumal užívání negativních zjišťovacích otázek v pořadu Otázky Václava Moravce. Autor právě uvádí, že v případě užití tohoto typu otázky Moravec nejprve odcitoval pasáž z tisku a až poté přednesl připravenou zjišťovací otázku. To, že se moderátor debaty odvolá na denní tisk, působí profesionálně a je to dle něj „*důležitá praktika pro udržení neutralistické pozice moderátora*“.⁷¹ Tento typ otázky úzce specifikuje možnou odpověď a nedává takovou příležitost odbočit od tématu či odpovědět vyhýbavě.⁷² Moderátor při užití negativního dotazování může působit velmi útočně, „*ale jde mu především o to, aby zatlačil dotázaného do úzce vymezeného pole, a hlavně o to, aby měl jeho jednání pod kontrolou*“.⁷³

4.2 Konverzační analýza

Konverzační analýza je metodou, jejíž kořeny sahají do USA, konce 60. let minulého století.⁷⁴ Tato výzkumná metoda nepředstavuje jednotnou, vyhraněnou vědeckou disciplínu s jasně daným a vymezeným předmětem zájmu. Jedná se o celý komplex směrů

⁶⁹ Heritage a Clayman 2013, s. 484

⁷⁰ Clayman and Heritage 2013, s.498

⁷¹ Havlík 2008, s. 198

⁷² Havlík 2008, s. 198

⁷³ Havlík 2008, s. 199

⁷⁴ Základy této metodologie spadají do 60. let minulého století a za zem vzniku analýzy je považováno USA. Inspirací pro vznik se staly práce z okruhu etnometodologie a mikrosociologie.⁷⁴ Za nejdůležitější osobu, která stojí za vznikem konverzační analýzy, je považován sociolog Harvey Sacks. Jeho hlavním výzkumným tématem bylo užívání jazyka v běžné komunikaci lidí. „Sacks a jeho spolupracovníci se navíc snažili porozumět tomu, jak je při rozhovoru sociálně konstruován význam.“⁷⁴ Mezi tyto spolupracovníky patřili Emanuel Schegloff a Gail Jeffersonová. Harvey Sacks analyzoval mimo jiné při své práci telefonáty potencionálních sebevrahů, kde objevil jakousi pravidelnou strukturu a dostal se tak do rozporu s N. Chomským, který konverzací označoval jako neorganizovanou strukturu.⁷⁴ Výzkum poněkud zkomplikovala předčasná tragická smrt H. Sackse v roce 1975, který byl „duší“ celého hnutí. Přičemž ucelený sborník jeho přednášek byl vydán až v roce 1992. Bývá taktéž uváděno, že zrod konverzační analýzy byl podmíněn kromě výzkumů H. Sackse a jeho kolegů i vynálezem magnetofonu, díky němuž bylo možné rozhovory zachytit a následně z nahrávek analyzovat.

a badatelských škol.⁷⁵ Hlavním směrem, ze kterého analýza vychází, bývá především entometodologie. Právě proto je možné se setkat i s označením etnometodologická konverzační analýza. Jedno z hlavních tvrzení entometodologie je, že sociální řád vytvářejí skrze každodenní činnosti a záznamy (v jazyce) schopní a erudovaní aktéři či účastníci.

„Jedná se o kvalitativní zkoumání pravidel, vzorů a struktur společenské interakce (konverzace) tak, jak byla doslovně zaznamenána ve svém původním sekvenčním řazení.“⁷⁶

Konverzace je v případě konverzační analýzy chápána jako synonymum k rozhovoru. Předmětem zájmu analýzy byly nejprve rozhovory v rámci „běžné, každodenní“ komunikace, poté se konverzační analýza přeorientovala na analýzu komunikace institucionální.⁷⁷

Konverzační analýza se tedy zabývá zkoumáním rozhovorů a pracuje s autentickým materiálem. Objektem zájmu však nejsou jen obyčejné přátelské dialogy, ale i dialogy na telefonních linkách, dialog v ordinaci mezi pacientem či lékařem, soudní přelíčení či dialogy v médiích, tzn. **dialogy institucionální**.⁷⁸ Vybrané dialogy se transkribují, aby byly přepsány co nejpřesněji. Konverzační analýza se pak zabývá například organizací rozhovoru, střídáním rolí jednotlivých mluvčích, jejich komunikačními záměry, strategiemi či způsoby odpovídání jednotlivých komunikačních aktérů.

„Cílem badatelů je interpretovat ze zaznamenané sociální skutečnosti (tj. z magnetofonových nahrávek nebo z videozáznamů dialogů) interakční techniky účastníků a zákonitosti organizace rozhovorů.“

Sedláková⁷⁹ ve své publikaci uvádí, že pro konverzační analýzu je typické, že se snaží odhalit strukturu sdělení, nikoli samotný obsah. Základním pravidlem je, aby v danou chvíli mluvil pouze jeden daný mluvčí, což se praktikuje složitěji při skupinových diskuzích. V těchto chvílích se pak výzkumník zaměřuje na to, jakým způsobem se mluvčí oslovují, kdo komu skáče do řeči a kdo vyčkává. V takové chvíli lze hovořit o tzv. sekvenční analýze.

Uvádí se, že konverzační analýza má v průběhu samotné analýzy sedm základních kroků. Zaprvé se výzkumník zabývá sběrem materiálů (nahrávek, záznamů) nezbytných pro provedení analýzy. Zadruhé výzkumník ze sesbíraných reálných materiálů vytvoří detailní

⁷⁵ Čmejrková, S. a Hoffmannová, J. 1994, s.9

⁷⁶ Peräkylä, 2005, s. 875

⁷⁷ Hirschová 2006, s. 199

⁷⁸ Sedláková 2015, s. 462

⁷⁹ Sedláková 2015, s. 461-462

transkript. Jedná se o grafický přepis dané nahrávky či záznamu (transkript). Zatřetí si výzkumník vybere analyzované jednotky, podle níž se dále odvíjí další výzkum. Ve čtvrtém kroku se snaží porozumět analyzovaným jednotkám. Pátý krok je zaměřen na výzkumníka, který se snaží pochopit vznik a ukončení analyzovaných jednotek. K tomuto pochopení mu může právě posloužit šestý krok, kdy výzkumník bere v potaz i komunikaci, která předcházela vybrané zkoumané konverzaci. V posledním sedmém kroku výzkumník komparuje výsledky analýzy s jinými jednotkami.

Renáta Sedláková uvádí, že⁸⁰ principem konverzační analýzy je, aby v jednu chvíli mluvil vždy jen jeden mluvčí, což je často nereálné, zejména ve skupinových diskuzích (např. v politických diskuzích). V tomto okamžiku se pak výzkumník soustředí zejména na to, jakým způsobem se oslovují jednotliví mluvčí, kdo z nich skáče svému oponentovi do řeči či jakým způsobem jej oslovuje. Tímto se však už dále zabývá **sekvenční analýza**.

Pro provedení samotné analýzy je nezbytný **transkript**. Jedná se o detailní grafický přepis reálného záznamu, který byl vybrán pro analýzu. Kromě replik mluvčích transkript zachycuje i jiné jevy, jako jsou doprovodná gesta, smích, neverbální prvky či jiné činnosti vykonávané při mluvení.⁸¹

Shromážděné autentické nahrávky jsou přepisovány podle transkripčních pravidel a posléze analyzovány z rozmanitých hledisek (fonetického, morfologického, syntaktického, stylistického atd.)

„Nahrávky jsou přepisovány podle jednotných transkripčních zásad, jejichž specifickým znakem je soubor značek pro zachycení prozodických rysů mluveného projevu.“⁸²

Do transkriptu je zaznamenán sekvenční průběh rozhovoru (tzn. střídání účastníků komunikace, simultánní mluvení více mluvčích, bezpauzové navázání na předcházející repliku apod.), dále pak i segmentální složka, kde lze zařadit odchylky od noremního vyjadřování, a v neposlední řadě suprasegmentální složka, kam patří pauzy, zdůraznění slova či slabiky apod. Nesmí se zapomínat ani na parajazykové jevy, mezi něž patří smích, hezitační zvuky i hlasité vydechnutí či nadechnutí. U transkriptů je typické nepoužívání velkých písmen, i přesto, že se hovoří o vlastních jménech. Proto lze říci, že *„co je vysloveno*

⁸⁰ Sedláková 2015, s. 461-462

⁸¹ Hirschová 2006, s. 209

⁸² Čmejrková & Jílková 2004, s. 244

*ortoepicky, je zapsáno ortograficky bez ohledu na pravidla upravující psaní velkých písmen.*⁸³

Autoři Kaderka a Svobodová⁸⁴ však podotýkají, že každý výzkumník by neměl zcela spoléhat na grafický přepis mluveného záznamu, tedy na transkript. Výzkumník musí brát v potaz audiovizuální nahrávku jakožto základní materiál a uvědomit si, že transkript není jeho plnohodnotnou náhradou.

Transkripty užité pro tuto analýzu vycházejí z principů užívaných v konverzační analýze a snaží se zachytit i některé neverbální prvky. Primárně se však přepis zaměřuje na zachycení těch jevů, které souvisí s cílem analýzy. V prepisech je zdůrazněn sekvenční průběh rozhovoru, zejména repliky moderátora i hostů, předávání replik, přerušování replik, souběžné mluvení. Ale i přesto, že tvorba transkriptů vychází z metod konverzační analýzy, jedná se o zjednodušenou podobu, neboť neobsahuje všechny značky užívané v základní transkripční konvenci.⁸⁵

K vyhotovení analýzy je nezbytné vysvětlit si základní pojmy a jevy, se kterými operuje konverzační analýza. K nim lze zařadit repliku, mechanismus střídání replik, párové sekvence, překryvy a přerušování replik a pauzy.

4.2.1 Replika a sekvence

Základním pojmem konverzační analýzy je právě **replika** (angl. turn). „Vychází z francouzského slovesa *répliquer* – odpovídat. Je definována jako projev reagující a navazující na předchozí.“⁸⁶ Replika je část rozhovoru, kterou nepřerušeně pronese. „Základní jednotkou dialogu je replika, tj. souvislý úsek textu, který pronese jeden z účastníků rozhovoru, aniž by ho vystřídal nebo přerušil mluvčí jiný.“⁸⁷ Replika nemusí být pronesena pouze slovy během komunikace, ale může být taktéž nonverbální, tzn. nějaké gesto.⁸⁸ Každá taková replika může být libovolně dlouhá. Při vyprávění příběhu, může nastat, že replikou se stane velmi dlouhý text. To, že účastník ukončuje svou promluvu, poznáme klesající intonací.⁸⁹ Repliku tedy primárně rozeznáváme dle obsahové soudržnosti

⁸³ Čmejrková & Jílková 2004, s. 251

⁸⁴ Kaderka-Svobodová 2006, s. 11

⁸⁵ Čmejrková 2013, s.9

⁸⁶ Replika. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/REPLIKA%20V%20ROZHOVORU>

⁸⁷ Čmejrková-Hoffmannová 2011, s. 140

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ Müllerová a Hoffmannová 1994, s. 21

a podle jistých zvukových charakteristik jako je například právě klesající intonace na konci promluvy.⁹⁰

„Syntaktická výstavba repliky může být tedy někdy velmi uvolněná, málo konzistentní. Naproti tomu někdy tvoří soudržný, těsně propojený celek dvě (obvykle sousední) repliky v dialogu.“⁹¹ K tomuto případu lze přiřadit replikové dvojice, k nimž patří pár otázka-odpověď. Pro otázku je typické, že vymezuje formu odpovědi, co se týká obsahu i funkce. Otázka i odpověď jsou spojené „výrazovou kohezí“.⁹²

Při analýze byla jako replika brán souvislý úsek textu, který účastník komunikace pronesl bez přerušení. Pokud některý z účastníků komunikace přerušil svého komunikačního partnera jedním slovem či rezponzivním přízvukováním, nebyl tento úsek považován za repliku. Jednoslovně však může být vysloven souhlas (ano, jo) či nesouhlas (ne). V takovém případě se jednalo o repliku. V ukázce č. 1 bude uveden příklad, kdy slova Jiřího Drahoše nebyla započítána jako replika, jelikož dáváme slovem „tak“ pouze najevo svou pozornost, ale nejedná se o plnohodnotnou repliku. V ukázce č. 2 jsou naopak názorně ukázány repliky, kdy Jiří Drahoš říká pouhé ne, ale je to jako odpověď na otázku moderátorky Světlany Witowské, a tak se jedná o plnohodnotnou repliku, i přesto, že je tvořena pouze jedním slovem.

Ukázka č. 1

MZ: byl to ministr [mé vlády]

JD: [tak]

Ukázka č. 2

SW: =neměl čas nebo jste ho nepožádal?

JD: [ee ne]

Dále je pak důležité zmínit, že dle pravidel pro psaní transkriptu je nutné psát každou promluvu jednotlivých mluvčích vždy na nový řádek. A tak jsou simultánně pronesené pasáže psány tak, že replika jednoho mluvčího může být rozdělena promluvou druhého

⁹⁰ Hirschová 2006, s. 2009

⁹¹ Čmejrková-Hoffmannová 2011, s. 141

⁹² tamtéž

mluvčího. Tzn. že jedna replika může být na několika řádcích a počet řádků se tak nerovná celkovému počtu pronesených replik. Níže je uvedena ukázka s tímto případem z prezidentského duelu na České televizi.

Ukázka č. 3

MZ: [já, když dovolíte] protože odpověď na vaši otázku

SW: [zvou vás tam vůbec] státníci těch zemí?

MZ: protože odpověď na vaši otázku (..) [je složitá]

SW: [my jsme žádnou takovou cestu nenašli a nejbližší cesta na sever byla do Rigy]

Jelikož se v obou analyzovaných duelech objevily i předtočené otázky či reportáže, je nutné zmínit, že jako jedna replika byla započítána i promluva moderátorů, která se nacházela před a následovala po předtočené reportáži. V takovém případě totiž můžeme říct, že na místě předtočené zprávy by jinak mohla být i moderátorova citace a nemusela by tak být jeho mluva přerušena. V případě duelu na televizní stanici FTV Prima se jednalo i o vstup ze studia, kde byla moderátorka, která předtočenou reportáž většinou uvedla promluvou. V duelu na České televizi se naopak objevovaly zase předtočené otázky občanů a ústavních činitelů. I zde byla replika před touto otázkou a po ní přičtena jako jedna. Níže se nachází ukázka s konkrétní ukázkou tohoto případu na FTV Prima a druhá je pak z duelu na České televizi.

Ukázka č. 4

KV: jak je vidět na tomto tématu se pánové neshodnete změním téma mimochodem nás už sledují dva miliony diváků po celé republice podíváme se na ee zmírnění protikuřáckého zákona zmírnění protikuřáckého zákona je aktuální téma v poslanecké sněmovně teď s volbami přibylo zákonodárců, kteří by chtěli stávající znění normy zmírnit kláro proč vlastně?

KD: tak především, ačkoli všichni, kteří zákon podporují, tvrdili, že ze zahraničí hlásí pozitivní čísla v česku se ukazuje něco zcela jiného půl roku po zákazu kouření v restauracích hlásí pivovary úbytek prodeje čepovaného piva v září mělo jít oproti loňsku o pokles o čtyřicet procent spotřeba se tak podle českého svazu pivovarů a sladoven přesouvá do domácností.

((předtočená reportáž))

KD: majitelé restaurací a hospod mluví až o třetinové ztrátě hostů, nejvíc se ovšem báli zimy, kdy nebudou chtít hosté chodit kouřit před provozovnu (.) problém mají i města, který musejí čím dál více řešit problémy s rušením nočního klidu a s odhozenými nedopalky (.) města tyto problémy řeší se zvýšenými počty městských strážníků v nočních hodinách, vznikaly i dobrovolné hlídky (.) třeba v praze jedna, někteří majitelé změnili svoji provozovnu na soukromý klub nebo kuřácký spolek, tato provozovna pak funguje tak že do klubů mohou vstoupit pouze členové a veřejnosti je nepřístupný, podle zákonodárců by to mohlo být úmyslné obcházení zákona

KV: kláro děkujeme (.)pane presidente mně to nedá já jsem teď někde četl že vy začínáte žít zdravěji, než jste žil předtím omezil jste i kouření?

Ukázka č. 5

SW: první otázku pokládá oběma kandidátům předseda senátu pan milan štěch.

((předtočená otázka))

MŠ: chtěl bych se zeptat, jestli je správné, aby prezident republiky při volbách v našich partnerských zemích dával najevo podporu jednomu z kandidátů nebo jedné z politických stran.

SW: pane profesore?

Spojení dvou, ale obvykle většího počtu, replik se označuje jako **sekvence**. „Za minimální sekvenci se považuje dvojice replik, z nichž první má funkci iniciační a druhá funkci reaktivní, například právě dvojice otázka-odpověď.“⁹³ U sekvence stimul-reakce nemusí být vždy nutně tvořena obvyklou „jazykově koherentní podobou“.⁹⁴ Hirschová⁹⁵ uvádí, že například na otázku „Kolik je hodin“ nemusí být nutně odpovězeno skutečným časem. Sekvence otázka-odpověď je spojena strukturně i funkčně a lze označit jako **párové sekvence** (angl. adjacency pair). Mezi ty patří například patří právě zmiňovaná dvojice otázka-odpověď, dále pak pozdrav-pozdrav či žádost-vyhovění.⁹⁶ „Vztahy těchto

⁹³ Hirschová 2006, s. 209

⁹⁴ Hirschová 2006, s. 209

⁹⁵ tamtéž

⁹⁶ Sedláková 2015, s. 465

*párů jsou striktní až normativní, pokud druhý komunikující nereaguje očekávaným způsobem, plynulost rozhovoru je narušena.*⁹⁷ Správná a přiměřená reakce je znakem toho, že druhý komunikující slyšel a správně rozuměl. Mnohdy lze označit párové sekvence jako jádro celé komunikace, „*kolem kterého se nabalují další sekvence.*“⁹⁸

Sekvence se dále pak mohou dále dělit. Rozlišovat lze sekvence postranní, opravné či vložené. **Sekvencí postranní** se rozumí odbočení od hlavního tématu celého rozhovoru. Vložené sekvence doplňují informace k tématu či osobě, o které se v průběhu rozhovoru hovoří. **Opravná sekvence** je ta sekvence, pomocí níž opraví účastník komunikace chybu v rozhovoru. Opravné sekvence opravují chybu, kterou jeden z komunikujících učinil. K chybě lze přiřadit například přerěknutí, přeslechnutí či zmýlení. V některých případech však opravné sekvence slouží k tomu, že mluvčí opraví svou řeč kvůli komunikačními partnerovi.⁹⁹ Například zvolí jiná slova či jinou větnou stavbu. Dále pak je možné rozlišit, kdo opravnou sekvenci pronesl. Zda stávající mluvčí či jeho komunikační partner, či ji může iniciovat stávající mluvčí, ale provede ji komunikační partner.¹⁰⁰

Samotné sekvence se kromě uvedeného dělení dělí ještě na presekvence, které mají v rozhovorech stejně tak důležitou roli. **Presekvence** jsou jakýmsi testem či ověřením, jak naformulovat či vůbec neformulovat další repliku a jak jednat. „*Dopadne-li test pozitivně, mluvčí jednání formuluje, dopadne-li negativně, jednání neformuluje.*“¹⁰¹ Presekvencím se věnuje i Nekvapil¹⁰², který o nich říká, že slouží k tomu, aby mluvčí nemuseli formulovat takové slovní akce, jež nemají splněny základní předpoklady. Příkladem může být například situace, kdy partner díky presekvenci nemusí formulovat pozvání, když jeho komunikační partner nemá čas. Presekvence je jakýsi prostředek komunikace, pomocí něhož se účastník komunikace může ujistit, zda je jeho partner připraven k následné výměně replik či připraven není. Presekvence taktéž fungují jako zdvořilostní zásady v rozhovoru. Presekvence dále úzce souvisí s **preferovanými akcemi** v rozhovorech. Zabraňují účastníkovi komunikace formulovat nepreferované jazykové akce.

V rozhovoru se pak dále vyskytují i **preferované akce**, kdy se v rozhovoru vyskytuje výčet alternativních akcí, z nichž některé jsou pro účastníka komunikace preferované

⁹⁷ tamtéž

⁹⁸ tamtéž

⁹⁹ Nekvapil 1999/200, s. 83

¹⁰⁰ Sedláková 2014, s. 465

¹⁰¹ Presekvence. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PRESEKVENCE>

¹⁰² Nekvapil 1999/2000, s. 83

a některé naopak nepreferované. „*Preferovaná akce je další strukturní analytickou kategorií konverzace. V případě párové sekvence typu pozvání je preferovanou akcí jeho přijetí; odmítnutí pak akcí nepreferovanou.*“¹⁰³ Jedná se o mechanismus, kterému se věnovali i jedni ze zakladatelů konverzační analýzy, ke kterým se řadí v tomto případě Schegloff a Jefferson. „*V případě párových sekvencí se např. po pozvání očekává jeho přijetí – akce preferovaná, nebo jeho odmítnutí – akce nepreferovaná, nebo jeho akceptace – taktéž akce nepreferovaná.*“¹⁰⁴ Na základě formulace dané otázky je možné odvodit, jaká akce je v určitý moment preferovaná a která je naopak ze strany mluvčího nepreferovaná.

„*Preference není z v konverzační analýze pojem psychologický, nýbrž strukturní. Preferovaná jazyková jednání jsou z hlediska vyjádření strukturně jednoduchá (nepříznaková) a jsou častější. Nepreferovaná jazyková jednání jsou strukturně (příznaková) – začínají pauzami různými hezitačními výrazy a charakteristickými částicemi.*“¹⁰⁵ V českém prostředí se k oněm hezitačním zvukům řadí často částice „no“. „*Preferovaná organizace je tedy mechanismus, který neřídí jen podobu druhé části párových sekvencí (přijetí x odmítnutí), ale i podobu části první (např. formulování pozvání).*“¹⁰⁶

4.2.2 Globální organizace rozhovoru

Jedná se o charakteristiku rozhovoru, která je také zkoumána konverzační analýzou. Poměrně logicky lze odvodit, že každý rozhovor má svůj začátek, průběh a konec. Konverzační analýza si tedy může rozdělit rozhovor na tři části – zahájení, průběh a ukončení. Je potřeba však brát v potaz fakt, že ač si rozhovor analytik může rozdělit do zmíněných tří částí, stále se jedná o rozhovor jako celek a nelze žádný úsek zkoumat jako oddělenou jednotku, která s ostatními částmi zkoumaného rozhovoru nesouvisí.

Konvencionalizované ustálení dialogů je nejzřetelnější u dialogů institucionálních, kde je jasné, jak bude probíhat zahájení i průběh a že repliky i sekvence zde po sobě následují v ustáleném pořadí. Zatímco u dialogů mediálních už toto pořadí replik není natolik striktně dáno.¹⁰⁷

¹⁰³ Sedláková 2014, s. 465

¹⁰⁴ Nekvapil 1999-2000, str. 83

¹⁰⁵ Preferenční organizace. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/PREFEREN%C4%8CN%C3%8D%20ORGANIZACE>

¹⁰⁶ tamtéž

¹⁰⁷ Hoffmannová 2011, s. 145-146

Tímto tématem se zabývali i někteří zakladatelé konverzační analýzy. Patří k nim E. Schegloff a H. Sacks, kteří publikovali studii *Opening up closings* (1973). Zmiňují v ní například termín *pre-closing*, který značí fázi rozhovoru předjímající jeho ukončení. Tato fáze může proběhnout tak, že některý z účastníků komunikace nabude dojmu, že téma je již zcela vyčerpáno, a pokusí se dát komunikačnímu partnerovi najevo, že by bylo vhodné rozhovor ukončit. Záleží pak na jeho partnerovi, zda pobídku přijme, a společně tak rozhovor ukončí nebo zavede nové téma a rozhovor bude dále pokračovat. Pokud je do rozhovoru vneseno nové téma, jedná se o tzv. *re-opening* a rozhovor tedy prozatím není ukončen. Poté, co dojde k vyčerpání nového tématu, dochází k ukončení, které se nazývá *closing section*. Autoři však zmiňují, že hranice mezi *pre-closing* a *closing* bývá opravdu tenká a mnohdy neostrá. V průběhu rozhovoru se vyskytují jakési ustálené formule, konvencionalizované slovní spojení, které se obvykle objevuje na začátcích a koncích rozhovorů. V úvodních pasážích rozhovoru se běžně vyskytují konverzační *small talk* zde označovány jako *warming up*. Jedná se o tzv. *zahřívací sekvence* typu „*jak se máš?*“; „*co nového?*“ Na konci formálních rozhovorů se nachází mnohdy tzv. *thanking exchange*, kdy si účastníci rozhovoru vyměňují zdvořilostní fráze, zejména se jedná o poděkování. Na úplný závěr přichází *goodbye exchange* či *farewell*, neboli výměnu pozdravů. Závěrečné ukončení probíhá většinou čtyřmi sekvencemi, a to následovně X: „*dobře*“, Y: „*dobře*“, X: „*tak ahoj*“, Y: „*ahoj*“.¹⁰⁸

4.2.3 Mechanismus střídání replik

V průběhu dialogu je obvyklé, že se mezi sebou střídají mluvčí. V ideálním případě by vždy měl v danou chvíli mluvit jen jeden účastník komunikace a další by měl počkat, až domluví aktuální mluvčí či až ho mluvčí vyzve ke slovu. Tento proces se nazývá mechanismus střídání replik (angl. *turn-taking*) a jedná se o jeden ze základních mechanismů konverzační analýzy. Zabývali se jim i hlavní představitelé analýzy – Sacks, Schegloff a Jefferson. Mechanismus střídání replik lze taktéž definovat jako „*způsob, jak se v rozhovoru jednotliví účastníci dostávají ke slovu.*“¹⁰⁹

„*V neutrálním dialogu čekají partneři na odmlku předcházejícího mluvčího, případně čekají, že ukončení repliky bude předem ohlášeno (např. Na konec bych chtěl říct...)*“¹¹⁰

¹⁰⁸ Hoffmannová 2011, s. 144-148

¹⁰⁹ Čmejrková-Hoffmannová 2011, s. 143

¹¹⁰ Hirschová 2006, s. 209

Hirschová¹¹¹ pak uvádí, že turn-taking je určitým způsobem pozměněno v průběhu institucionální komunikace. Například během soudního či během schůze jednání mechanismus střídání replik je určitým způsobem upraveno. Mluvčí se zde střídají na základě určitého řádu, k mluvení je vyzve osoba předsedající v předem určeném pořadí. Jiný případ nastává během komunikace mezi blízkými osobami. „*V dialogu blízkých mluvčích se objevuje také jev jako mluvení za druhého a může se odehrávat v dialogu minimálně tří osob, může být jak akceptováno tak i odmítáno.*“¹¹²

Střídání replik je možné zkoumat z několika hledisek. Lze se zaměřit na studium z hlediska obsahové výstavy, tak i z hlediska podílu účastníků na dialogickém celku a jejich vzájemných vztahů (symetrie, asymetrie) a pak také z hlediska komunikačních funkcí replik.¹¹³

Jiří Nekvapil¹¹⁴ ve své publikaci uvádí několik způsobu, jak se mluvčí mohou rozhovorech vystřídat. První způsobem je ten, který by se dal označit za ten nejjednodušší a nejzákladnější. Mluvčí položí adresátovi otázku a adresát mu následně na onu otázku odpoví. Druhým způsobem je ten, kdy mluvčí nepoloží otázku konkrétnímu adresátovi a do komunikace se tak může přihlásit jakýkoliv nový mluvčí. Není však vyloučena situace, kdy mluvčí nepoloží otázku žádnou a nevybere tak žádného adresáta. V takovém případě může ve své řeči pokračovat stávající mluvčí. Pokračování v komunikaci na straně stávajícího mluvčího není podmínkou.

Heritage a Clayman¹¹⁵ dále pak rozdělily střídání replik v průběhu institucionálních rozhovorů do tří skupin. První skupině jsou repliky jednotlivým účastníkům komunikace předem stanoveny a připraveny dané typy replik. V tomto případě se jedná o řadu po sobě jdoucích otázek a odpovědí. Patří sem například zpravodajské interview nebo jednání u soudu. Druhým typem je případ, kdy jsou repliky zprostředkovány osobou k tomu určenou. Tato osoba je například moderátor nebo předsedkyně určité schůze či zasedání. Třetí typ je pak kombinací obou zmíněných typů a je typický pro politické debaty či duely. V tomto typu mechanismu střídání replik dochází často k přerušení diskutujícího mluvčího. Aktuálně hovořící politik tak často nemůže plnohodnotně dokončit svou repliku (viz přerušení). Specifický řád střídání replik v politickém duelu, nad kterým dohlíží

¹¹¹ Hirschová 2006, s. 210

¹¹² tamtéž

¹¹³ Hirschová 2006, s. 211

¹¹⁴ Nekvapil 1999/2000, s. 81

¹¹⁵ Heritage a Clayman 2010, s. 37

moderátor pořadu, by měl právě zabránit skákání do řeči, ale tento řád nebývá v průběhu pořadu dodržován. „Vzhledem k tomu, že je odlišný od řádu střídání replik neformálních, každodenních rozhovorů, může být pro účastníky duelů poměrně náročné, obtížné plně se podřídit řádu duelu a nesklouznout do nemoderované diskuze.“¹¹⁶

Havlík¹¹⁷ dále zmiňuje, že se v průběhu politických duelů obvykle vyskytují dva druhy mechanismů střídání replik. Buď mluvčím uděluje řeč přímo moderátor duelu či si nezdíka přebírají repliky i sami diskutující.

4.2.3.1 Místo relevantní z hlediska přechodu

Místo relevantní z hlediska přechodu (zkratka MRP) je pojem, který neodmyslitelně souvisí s **mechanismem střídání replik**. Toto místo, kdy může začít hovořit a pronášet vlastní repliku, si nevybírají účastníci sami dle vlastního uvážení. V okamžiku, kdy mluvčí dokončí svou řeč zřetelnou klesající intonací či odmlkou, vznikne tzv. šev. Druhý účastník tak tímto získává možnost vstoupit do dialogu. „*Vnímání švu je velmi subjektivní záležitost a reakce komunikačního partnera může ukázat, zda partner vyhodnotil průběh repliky adekvátně.*“¹¹⁸

Je tedy patrné, že toto místo si mluvčí nevybírá sám dle svého uvážení, ale signalizuje mu jej stávající mluvčí. K signalizaci se řadí právě klesající intonace, pauza či určitý obsah sdělení, může být však signalizováno neverbálně, například gestem. Díky těmto signálům účastník rozpozná, že se jedná o místo možného převzetí slova. Toto místo je obvykle signalizováno například krátkou pauzou, kdy má komunikační partner možnost převzít slovo.

Problém nastává u rozhovorů, kterých se účastní více než dva účastníci. V danou chvíli nemusí být jasné, kdo převezme slovo a bude mluvit. Pokud nedojde k obvyklému předání slova, dochází právě často během politických duelů k častým **překryvům a přerušením** stávajících účastníků rozhovoru.

4.2.3.2 Překryvy a přerušení

Jedná se o mechanismy, které zabraňují plynulé výměně replik mezi mluvčími v průběhu rozhovoru. Mluvčí používá tyto mechanismy, aby se co nejrychleji dostal ke slovu. Překryvy a přerušení však primárně brány jako faktory porušující pravidla střídání

¹¹⁶ Havlík 2013, s. 198

¹¹⁷ Havlík 2013, s. 198-199

¹¹⁸ Hirschová 2006, s. 209

replik v průběhu rozhovoru.¹¹⁹ Překryvy a přerušování lze označit „jako prostředky, jak si vybojovat své slovo.“¹²⁰ Z pohledu analytika jde bohužel občas velmi obtížně rozlišit mezi překryvem a přerušováním.

Přerušování (angl. interruption) lze hovorově označit jako „skákání do řeči“. Je to místo, které není relevantní pro převzetí slova. Například se jedná o situaci, kdy jeden z mluvčích pronáší repliku, a aniž by ji stihl dokončit, začne mluvit jeho komunikační partner, a tím jej přerušuje.¹²¹ Zásadní je pak v průběhu rozhovoru i to, jakým způsobem na situaci zareaguje stávající mluvčí. Buď může suverénně pokračovat ve své replice, nebo si nechá slovo vzít svým oponentem. Časté přerušování v průběhu rozhovoru může značit konfrontační ráz.¹²² O přerušování nelze hovořit při telefonním hovoru, kdy se mluvčí nevidí, a dochází tak paralelnímu naznačování souhlasu či porozumění.

Jana Hoffmannová o přerušování říká, že při neformálních rozhovorech tzv. skákáno do řeči není žádnou výjimkou a taktéž nemusí být považováno jako nezdvořilé. Zatímco u dialogů mediálních, což je i případ této analýzy, se přerušování repliky hostem jeví jako projev nezdvořilosti a bezohlednosti i vůči divákům i posluchačům. V transkriptu jsou tyto repliky umístěny pod sebou v hranatých závorkách.¹²³

Přerušování lze pak rozdělit i na přerušování kooperativní a kontroverzní. Jako **kooperativní přerušování** lze chápat jako přerušování v „pozitivním“ slova smyslu. Kooperativní přerušování se běžně objevuje ze strany moderátora politického duelu. Při tomto druhu přerušování se objevují fráze typu „*Promiňte, že vás přerušuji; nechci vám do toho vstupovat ale; omlouvám se že vám do toho vstupuji*“. A moderátor se díky nim snaží hosta podpořit v jeho řeči, doplnit důležité informace, určitým způsobem ovlivnit tematické směřování celého rozhovoru či získat od hosta více informací k diskutovanému tématu. Jako kooperativní přerušování lze chápat například i zdůraznění určité promluvy hosta, faktu či pasáže pronesené hostem nebo dokonce moderátor může do repliky hosta vstoupit s vtipnou poznámkou, aby duel ozvláštnil či oživil a udělal jej atraktivnějším pro diváka či posluchače pořadu. Tento typ přerušování je ze strany hostů chápán převážně pozitivně, host ho chápe jako určitou kooperaci, které se nebrání, popřípadě ji v některých momentech může nechat bez povšimnutí. V některých chvílích je naopak moderátorovo přerušování bráno

¹¹⁹ Hutchby 2008, s. 47-57

¹²⁰ Havlík 2012, s. 36

¹²¹ Hutchby 2006, s. 77.

¹²² Čmejrková 2013, s. 101

¹²³ Hoffmannová 2011, s. 144

hostem velmi uspokojivě. „Moderátorova kooperativní účast má ráz jakési ozvěny, mimoděk opakuje hostova slova tišším hlasem.“¹²⁴

Oproti veskrze pozitivně založenému kooperačnímu přerušení existuje **kontroverzní přerušení**, které má diametrálně odlišný charakter, jak už odpovídá i samotné označení. „Moderátor si je v tomto typu přerušení vědom své institucionální pozice, která ho opravňuje přerušit hostovu řeč v zájmu objasnění problému, podání pravdivé informace apod.“¹²⁵ V tomto případě host tento typ přerušení příliš nevíta, není mu nakloněn. Patrné může být, že se mu dokonce brání, v některých situacích je to dokonce host, kdo moderátora pořadu tímto kontroverzním způsobem přerušuje. Kontroverzní přerušení má za cíl objasnit příliš obecnou, faktickou a nesrozumitelnou řeč politika a dobrat se jasného, určité informace o určité problematice. Tento typ přerušení většinou probíhá tím způsobem, že moderátor hosta přeruší a nutí ho jasně odpovídat. „Host často reaguje odmítnutím, vysvětlováním, opakováním toho, co už říkal. Může dojít i k několikeré dialogické výměně, která ovlivní tematické směřování rozhovoru.“¹²⁶ Zajímavé je pak sledovat i reakci samotného hosta, zda na přerušení reaguje jasnou odpovědí či se odpovědi vyhýbá či dokonce na moderátora útočí a chová se agresivně. Spatřit lze ze strany hosta i ironické vystupování. Ze strany moderátor je pak běžné opakované vyslovování stejné otázky, aby dostal od hosta konkrétní odpověď. V některých situacích je možné, že ač se moderátor zeptá na otázku vícekrát, a jasné odpovědi od se přesto nedočká.¹²⁷

V politických duelech se pak hojně vyskytuje přerušení hostovy poslední repliky ze strany moderátora. Důvodem bývá obvykle nedostatek času či časté opakování stejných informací po sobě, které již nejsou vzhledem k probíranému tématu zajímavé. „Užívá k tomu často například kontaktné „dobře, dobře“ pronesené ironickým tónem, z něhož se vyzumívá význam „tak už to stačí, už je toho dost, už nic neříkejte.“¹²⁸

Havlík¹²⁹ se pak ve své publikaci věnuje právě překryvům (angl. overlap), které charakterizuje jako určitou nedokonalost vznikající při střídání replik mezi jednotlivými mluvčími a dále je pak rozděluje do čtyř skupin. První jsou dle něj **terminální překryvy**. Jedná se o typ překryvu, kdy mluvčí očekává, že jeho komunikační partner bude brzy

¹²⁴ Čmejrková 2013, s. 103

¹²⁵ Čmejrková 2013, s. 104

¹²⁶ tamtéž

¹²⁷ Čmejrková 2013, s. 104-106

¹²⁸ Čmejrková 2013, s. 106

¹²⁹ Havlík 2012, s. 17-8

ukončovat pronášenou repliku, avšak převezme ji dříve, než ji stávající mluvčí skutečně ukončí. Druhý typ překryvů pojmenoval **kontinuátory**. Zde vyjadřuje svůj zájem o dané téma pronášením komunikačním partnerem, snaží se mu dát najevo, že jej poslouchá, vnímá. V tomto případě jsou překryvy tvořeny promluvami typu „hm“ nebo „jo“. Třetím typem jsou **podmíněné vstupy do repliky**, kdy mluvčí například dokončí repliku za svého komunikačního partnera, popřípadě kdy mu pomáhá najít vhodné slovo apod. Posledním typem jsou dle Havlíka chorální překryvy. Zde autor zařadil například společný smích účastníků komunikace.

4.2.4 Kategorizace konverzační analýzy dle Claymana a Heritage

Analýza vychází primárně z publikace nejvýznamnějších představitelů konverzační analýzy - Claymana a Heritage¹³⁰, kteří zkoumali prezidentské tiskové konference a politická interview. Konkrétně se ve své publikaci zabírali způsobem tázání novinářů a nárůstem jejich agresivity a nepřátelskosti vůči dotazovaným prezidentským kandidátům. V potaz bylo bráno to, že se v případě jimi provedeného výzkumu se jedná o lehce odlišný formát pořadu a taktéž, že se jedná o prostředí USA, kde tradice televizního vysílání prezidentských konferencí sahá téměř až k počátkům vysílání samotné televize. Clayman s Heritagem si vytvořili celkem čtyři indikátory dle nichž byly otázky během výzkumu kódovány. K nim patří **úvodní slovo, přímost, asertivita a nepřátelskost**. Nutno podotknout, že se tato práce nezabývá primárně výzkumem nárůstu agresivity u moderátorů, a tak budou jednotlivé kategorie adaptovány dle potřeb této analýzy.

Užití **úvodního slova** (*initiative*)¹³¹ v otázkách moderátora či novináře bývá symbolem propracovanosti. Prvním indikátorem je užití komplexních dotazů. Komplexní dotaz uvede otázky do kontextu a přiblíží tak problematiku nejen dotázanému hostovi, ale i divákům či posluchačům. Komplexní dotazy bývají složeny z předběžného tvrzení a mohou dokonce obsahovat i více otázek najednou. Dalším indikátorem iniciativy je tzv. „Question Cascades“. Moderátor v takovém případě různými způsoby formuluje otázku na jedno téma. V takových případech pokládá otázky, kdy se hosta zeptá i třikrát na stejné téma. Posledním indikátorem iniciativy moderátora jsou následné dotazy. Moderátor je pokládá hned po získání odpovědi, aby získal odpověď jasnější či aby nastolil nové často mnohdy závažnější téma.

¹³⁰ Clayman and Heritage 2002, s. 751-754

¹³¹ Clayman and Heritage 2002, s. 754-758

Další kategorií je **přímost**¹³² (*directness*). Jejím opakem je v řečových aktech nepřímost. Ta je chápána jako symbol zdvořilosti a její užívání zajišťuje snadnější průběh komunikace. Pro nepřímost jsou typické fráze jako *Mohu se vás zeptat, mohl byste říci, rád bych se zeptal*. Clayman s Heritagem si pro analýzu vybrali analýzu debaty s Reaganem a debatu s Eisenhowerem. Ty od sebe dělí bezmála 30 let. Došli k závěru, že nepřímost se postupem času v konverzaci vytrácí a nahrazuje ji přímost a dožadování se jasné odpovědi bez užití zdvořilostních frází.

Třetí kategorií je dle autorů **asertivita**¹³³ (*assertiveness*). Jak už bylo uvedeno i v teoretické části, každý moderátor politického diskusního pořadu by měl být vždy nestranným průvodcem pořadu. Clayman s Heritagem však během svých výzkumů přišli na fakt, že spousta moderátorů naznačuje svůj postoj či jej předznamenává už v průběhu samotné formulace otázky. Takovým typem otázky bývá otázka zjišťovací, kdy host pořadu může vnímat silnou preferenci v odpovědi ano či ne. Dalším indikátorem asertivity mohou být výroky pronesené těsně před otázkou (*prefatory statements*). Jedná se o netázací repliky, kdy moderátor může shrnout problém či uvést problematiku do kontextu. V některých případech mohou být tyto výroky velmi nepřátelské vůči dotazovanému kandidátovi a mohou ovlivnit způsob jeho následné odpovědi. Ke kategorii asertivity lze přiřadit i užívání negativně formulovaných otázek. Právě tento typ otázek bývá uveden často netázací promluvou a až poté je formulována samotná otázka. Dotazovaní hosté tak mohou tento typ otázky pochopit mnohdy jako pouhé tvrzení nežli jako otázku, na kterou mají odpovídat. V negativně formulovaných otázkách je v mnohých případech už dopředu vidět preferovaná odpověď ze strany moderátora. Moderátoři se tak postupem času při vedení rozhovorů s kandidáty stávají méně neutrálními, a naopak se snaží od hostů získat jednoznačné odpovědi, často právě odpovědi na nepříjemná témata.

Posledním indikátorem je **nepřátelskost**¹³⁴ (*hostility*). K znakům nepřátelskosti lze přiřadit nepřátelsky formulované netázací pasáže uvádějící samotnou otázku, celkově nepřátelsky formulované tázací repliky a otázky týkající se odpovědnosti. Jako nepřátelské netázací pasáže byly označena pasáže, které naznačují například rozpory mezi hostovými slovy a činy či pasáže, které poukazují na problematiku politické vystupování daného kandidáta na post prezidenta země. Jedná se tedy o zmínění problematiky, za kterou je přímo

¹³² Clayman and Heritage 2002, s. 759-762

¹³³ Clayman and Heritage 2002, s. 762-766

¹³⁴ Clayman and Heritage 2002, s. 766-771

zodpovědný kandidát na post prezidenta či jeho tým. Za globálně nepřátelské tázací repliky jsou považovány otázky, jejichž předmluva i vlastní otázka jsou formulovány nepřátelsky vůči prezidentskému kandidátovi. Posledním symbolem nepřátelskosti jsou otázky týkající se zodpovědnosti. Moderátor pomocí těchto otázek vyzývá hosta k tomu, aby vysvětlil určité politické téma týkající se jeho osobnosti či jeho politické působnosti. Například proč přijal určité stanovisko. Jedná se o jakousi žádost o vysvětlení určité problematiky. Jako příklad může být uvedena otázka „*Proč jste to udělal...?*“. Moderátoři nepřátelskostí deklarují svůj kritický postoj vůči kandidátovi a jeho správě.

Clayman s Heritagem díky svému výzkumu přišli na to, že novináři se ve svém dotazování stávají agresivnějšími. Mnohem méně užívají zdvořilostní nepřímé tázací repliky a častěji užívají přímé tázací repliky, kdy se snaží od prezidentského kandidáta dostat jasnou a výstižnou odpověď. V politických interview se také objevuje více negativně formulovaných otázek, které jsou typické pro zkoumanou kategorii asertivity.

4.3 Východiska pro vlastní analýzu

Pro provedení analýzy byly vybrány dvě výzkumné metody – formální analýza otázek a konverzační analýza. V kapitole o formální analýze otázek byl vyjasněn rozdíl mezi dotazem a otázkou a přiblíženy byly i jednotlivé typy otázek nezbytných pro vyhotovení analýzy. Mezi ně patří otázky zjišťovací, doplňovací, vylučovací, jednoduché, návodné, otevřené, zavřené a komplexní a návodné dotazy. Nesmí se opomenout ani na negativní zjišťovací, pomocí nichž je možné určit i míru agresivity ze strany dotazujícího se moderátora. Otázky a dotazy budou rozděleny do kategorií, které byly inspirovány Martinem Havlíkem, který mimo jiné vycházel také z Claymana a Heritage.

Druhou výzkumnou metodou je kvalitativní konverzační analýza. Pozornost při tvorbě metodologie byla soustředěna na popis základních pojmů analýzy, k nimž lze přiřadit repliku, sekvenci, mechanismus střídání replik, překryvy a přerušování a místo relevantní z hlediska přechodu. Pomocí metod konverzační analýzy se bude zkoumat, jakým způsobem vedou moderátoři jednotlivých duelů rozhovory s kandidáty na post prezidenta a jaké strategie a techniky využívají k dosažení odpovědí. Analýza se zaměří i na to, jakým způsobem odpovídají na položené otázky dotazovaní kandidáti. Uvedeny byly i informace týkající se podrobného grafického přepisu audiovizuálního záznamu, tedy transkriptu, z něhož budou čerpat obě vybrané výzkumné metody.

Analýza bude také vycházet z kategorizace analýzy dle Claymana a Heritage, kteří se zabývali předvolebními interview a prezidentský tiskovými konferencemi. Autoři se sice primárně zabývali výzkumem agresivity ze strany moderátorů, ale i přesto je možné adaptovat jejich indikátory do této analýzy prezidentských duelů v prostředí České republiky. Pomocí užití se bude zkoumat, zda jsou moderátoři důslední ve svém dotazování a položí hostovi stejnou či podobnou otázku vícekrát po sobě, aby získali očekávanou odpověď. U indikátoru přímot se analýza zaměří, zda moderátoři prezidentských duelů z českého prostředí užívají zdvořilé nepřímé fráze či stejně jako novináři z USA od nich ustupují. U asertivity se analýza zaměří na užívání zjišťovacích otázek a negativně formulovaných otázek zjišťovacích, které jsou často uvedeny netázací replikou a v některých případech je z jejich formulace patrná i očekávaná odpověď ze strany moderátora. Posledním indikátorem je nepřátelskost ze strany moderátora. Takto formulované otázky vyznívají negativně vůči kandidátovi a také vůči jeho práci či názorům. Do této kategorie budou zařazeny také otázky, ve kterých moderátor žádá kandidáta, aby objasnil určitou problematiku týkající se jeho názorů, postojů či práce.

5 ANALYTICKÁ ČÁST

Jako analytická metoda byla vybrána zmíněná konverzační analýza a formální analýza otázek. Analyzovanými vzorky jsou předvolební prezidentské duely z roku 2018 na veřejnoprávní České televizi a na komerční televizní stanici FTV Prima.

V první části bude nejprve vyhotoven podrobný přepis obou duelů, tzv. transkript. Ten vychází z korpusu DIALOG. Zaznamenány v něm budou pronesená slova moderátorů debat i obou hostů neboli kandidátů na post prezidenta České republiky. Kromě pronesených slov budou zaznamenány i pauzy, výrazné klesnutí či stoupnutí hlasu neboli intonace, simultánně pronesené pasáže (tzv. „skákání do řeči“) a pauzy. Více je popsáno v níže přiložené tabulce, která uvádí jednotlivé aspekty a jejich značky, které byly do transkriptu zaznamenány a se kterými bude dále analýza operovat.

Tabulka 1 - Přehled použitých transkripčních značek

SW	označení mluvčí/ho
[trestní stíhání] [ne proboha]	simultánně pronesené pasáže
=	okamžité navázání na repliku partnera
Dobře	zdůraznění slabiky/slova
no:	protažení hlásky
ee ehm	hezitační a responzní zvuky
(.)	krátká pauza
(..)	delší pauza
(...)	dlouhá pauza
?	vysoké stoupnutí hlasu
,	mírné stoupnutí hlasu
.	klesnutí hlasu
<řekl>	pasáž pronesená smíchem
(aha)	ne dobře srozumitelný výraz
()	nesrozumitelný výraz
((smích))	komentář přepisovatele

Analytická část bude zaměřena na rozbor technik řízení rozhovoru jednotlivými moderátory předvolebních prezidentských duelů, tedy na rozbor práce Světlany Witowské z České televize a na rozbor práce Karla Voříška z TV Prima. Jak je zmíněno v cílech práce, bude se sledovat, jaké jsou rozdíly v řízení rozhovoru moderátorem. Tzn. jak moderátor ovlivňuje debatu, jaké techniky řízení rozhovoru moderátor používá. Pomocí formální

analýzy otázek se bude sledovat, jaké typy dotazování moderátoři užívají. Práce se taktéž zaměří na to, jak jsou moderátoři důslední při samotném dotazování. Analyzována budou ta témata pronášena v diskuzích, zejména jaká témata přináší sám moderátor do diskuze, jak dlouho u daného tématu zůstává, jakým způsobem mění témata během rozhovoru a zda hosta nechává volně mluvit o tématu, nebo zda se snaží intervenovat do řeči hosta politika. Pozornost se bude zaměřovat i na reformulace a překryvy ze strany moderátorů i hostů.

Práce se zaměří i na strategie odpovídání obou kandidátů na post prezidenta České republiky, a to především na to, jak reagují na otázky položené moderátorem debat, tedy buď na otázky Světlany Witowské či Karla Voříška. Analyzováno bude i to, jakým způsobem reaguje host na nepříjemné dotazy, popřípadě jakým způsobem se vyhýbá odpovědi na tyto nepříjemné dotazy.

Pro vyhotovení analýzy je nezbytná znalost kontextu pozadí celé komunikační situace, k němu například patří krátké shrnutí kampaní politických předvolebních kandidátů i informace k historicky druhé přímé volbě prezidenta České republiky. Uvedeny budou i informace o obou moderátorech. Celá tato problematika bude uvedena v následující kapitole.

5.1 Kontext analyzovaných debat

5.1.1 České prezidentské volby v roce 2018

Po pěti letech od prvních přímých voleb z roku 2013 se v roce 2018 konala v České republice druhá přímá volba prezidenta České republiky. Ve společnosti se spekulovalo o tom, zda stávající prezident Miloš Zeman bude chtít pokračovat ve funkci prezidenta, či nikoli.

Již od roku 2016 se začali veřejnosti představovat kandidáti druhých přímých prezidentských voleb, které měly stanovený termín na rok 2018. O možnost kandidovat na post prezidenta České republiky se ucházelo 20 osob, přičemž ministerstvo vnitra připustilo jen devět kandidátů. Jako první oznámil svou kandidaturu známý skladatel Michal Horáček. Za ním následoval Marek Hilšer. Dalšími kandidáty pak byli Jiří Drahoš, Pavel Fischer, Vratislav Kulhánek, Jiří Hynek, Petr Hannig, Jiří Topolánek a zmiňovaný Miloš Zeman. Těchto devět mužů se veřejnosti představovalo pomocí svých kampaní.

„Ačkoliv si to většina kandidátů otevřeně nepřiznávala, podle předvolebních průzkumů bylo zřejmé, že vítězem prvního kola bude s velkým náskokem Miloš Zeman a jeho vyzývatelem ve druhém kole bude Jiří Drahoš.“¹³⁵

Výsledky prvního kola z 12. a 13. ledna 2018 dopadly následovně. Na první místě se umístil Miloš Zeman s 38,56 % hlasů a na druhém místě pak skončil Jiří Drahoš s 26,6 % hlasů. Další umístění pro tuto práci nejsou podstatná, jelikož analýza se zaměřovala na druhé kolo prezidentských voleb.

Po vyhlášení výsledků prvního kola prezidentských voleb vyjádřil podpořil Jiřího Drahoše neúspěšný kandidát Horáček, jenž mu poskytl své reklamní plochy. K Horáčkově se následně přidal Fischer, Hilšer, Topolánek i Kulhánek.¹³⁶ Neúspěšní kandidáti vyzývali své voliče, aby v druhém kole místo nich podpořili právě Jiřího Drahoše. Na stranu Miloše Zemana se postavil nejprve jen Hannig a poté i Hynek. Zemana pak podporoval velmi výrazně i bývalý prezident České republiky Václav Klaus. U Drahoše pak byla patrná podpora ze strany umělců. Ve společnosti pak kolovala velká spousta dezinformací v podobě dopisu, který lidem oznamoval, že současný prezident Zeman postupuje do druhého kola automaticky a voliči jej tak nemusí přijít podpořit.

¹³⁵ Šedo 2018, s. 65

¹³⁶ Šedo 2018, s. 68

Odpůrci Drahoše naopak rozšířili ve společnosti informace, kde tvrdili, že spáchal celou řadu zločinů a prohřešků proti slušnosti.¹³⁷

Druhé kolo prezidentských voleb dopadlo poté následovně. Mandát obhájil Miloš Zeman s 51,36 % hlasů, Jiří Drahoš pak získal 48.63 % hlasů. Je na první pohled jasné, že rozdíl ve výsledcích nebyl tak markantní, jako tomu bylo při prvních přímých volbách. V těch získal Zeman zhruba o 9 % více hlasů, než jeho soupeř Karel Schwarzenberg. Níže budou krátce shrnuty předvolební kampaně kandidátů druhého kola, aby bylo jasné, s čím byli nejčastěji spojováni, a také jak se jednotlivá témata projevovала při kladení dotazů či otázek moderátory.

5.1.1.1 Předvolební kampaň Jiřího Drahoše¹³⁸

Pro pochopení kontextu bude nezbytné zmínit i hlavní myšlenky a témata předvolební kampaně kandidátů. Jiří Drahoš byl známý například pod sloganem „Na Hrad s čistým štítem“. Prezentoval se takto, protože se s ním nepojí žádná politická minulost či provázanost s nějakou stranou. Téměř do chvíle voleb totiž působil jako předseda Akademie věd České republiky. Na post prezidenta republiky se tedy rozhodl kandidovat jako nezávislý kandidát. Aby bylo možné se ucházet o funkci, musel získat podpisy na petici, kterou následně předložil na Ministerstvu vnitra ČR. Později se ukázalo, že Jiří Drahoš byl kandidátem, který utratil největší finanční částku za svou kampaň. Celkem se jednalo o 49,97 milionů Kč.¹³⁹

Co se týká témat a názorů, které zastával Jiří Drahoš, je možné zmínit například podporu existence přímé volby prezidenta, souhlas s prezidentským právem udělovat amnestii, avšak sám řekl, „že nevidí důvod“¹⁴⁰, aby ji on jakožto možný prezident jednou udělil. Dále nesouhlasil ani s udělením milosti pro Jiřího Kajínka. Co se týče zahraničně-

¹³⁷ Šedo 2018, s. 69

¹³⁸ Jiří Drahoš se narodil 20. února 1949 v Jablunkově. Absolvoval fyzikální chemii na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze. V roce 2003 získal titul profesor v oboru chemického inženýrství a v roce 2009 byl zvolen předsedou Akademie věd ČR. Tuto instituci řídil celkem osm let. Během komunismu odmítl podepsat spolupráci se Státní bezpečností a vstup do KSČ. Nikdy nebyl členem žádné politické strany. Po kandidatuře na post prezidenta se rozhodl kandidovat na post senátora za Prahu 4. V senátorských volbách uspěl hned v prvním kole, kde získal 52,65% hlasů.

¹³⁹ Za kampaň dal ze svého nejvíce Horáček, od lidí nejvíce vybral Drahoš. Zeman údaje zatím nedodal. <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2463541-za-kampan-dal-ze-sveho-nejvice-horacek-od-lidi-nejvice-vybral-drahos-zeman-udaje>

¹⁴⁰ Šedo 2018, s. 75

bezpečnostních témat, nesouhlasil s tím, že by Česko mělo vystoupit z NATO a naopak veřejně souhlasil se zahraničními misemi Armády ČR. Souhlasil i s názorem, že vztahy s USA jsou pro naši zemi důležitější než s Čínou či Ruskem. Nebránil se ani přijímání muslimů. Během své kampaně plně schvaloval i naše členství v Evropské unii, které se nebál označit jakou jedinečnou příležitost pro naši zemi. Prezentoval sám sebe i jako zastávce evropské měny – eura. Dále lze uvést, že nesouhlasil se zvýšením minimální mzdy, se školným na vysokých školách, se zrušením EET ani s adopcí homosexuály a nebyl ani pro schválení zákazu interrupce. Naopak souhlasil s adopcí partnerem a se zákazem kouření v restauracích. Po celou dobu kampaně vystupoval Jiří Drahoš i aktivně na svém facebookovém účtu – Jiří Drahoš.

5.1.1.2 Předvolební kampaň Miloše Zemana¹⁴¹

„První prezidentství Zemana bylo přijímáno jak s velkým nadšením příznivců, tak hlubokým odporem jeho kritiků.“¹⁴² Zeman byl historicky prvním prezidentem, kterého si v přímé volbě zvolili sami občané této země. Prezidentem se stal oficiálně po složení slibu 8. března 2013. Nutné je podotknout, že nebyl prezidentem, kterého by konsensuálně přijela většina obyvatel. Jeho názory mnohdy rozdělovaly veřejnost na jeho příznivce i odpůrce. Zeman se však i přese všechny spekulace rozhodl i v druhých přímých volbách rozhodl obhájit svůj mandát. V kandidatuře mu nezabránil ani jeho často diskutovaný nepříznivý zdravotní stav.

¹⁴¹ Miloš Zeman se narodil 28. září 1944 v Kolíně, vystudoval obor národohospodářské plánování na Vysoké škole ekonomické v Praze. V roce 1968 vstoupil do Komunistické strany Československa, ze které byl v roce 1970 vyloučen pro nesouhlas se sovětskou okupací a počínající normalizací. V lednu 1990 byl zvolen poslancem Federálního shromáždění za Občanské Fórum (OF). V roce 1992 kandidoval za Českou stranu sociálně demokratickou, do které přešel po rozpadu OF. O rok později se stal i jejím předsedou. V roce 1998 byl jmenován předsedou Vlády České republiky. V roce 2002 však odmítl dále kandidovat. Jeho příznivci ho tak vyzvali ke kandidatuře na post prezidenta republiky, ta však byla v roce 2003 neúspěšná. V roce 2009 založil politickou stranu Strana Práv Občanů a stal se o rok později jejím předsedou. Tato strana získala ve volbách pouze 4,3 % hlasů. V roce 2013 se stal historicky prvním prezidentem zvoleným v přímé volbě. Svůj post obhájl následně i v roce 2018.

¹⁴² Šedo 2018, s. 5

„Miloš Zeman opakovaně prohlašoval, že on sám žádnou kampaň za své znovuzvolení nepovede. To ovšem neznamená, že by jeho tvář nebyla přítomná na billboardech po celé České republice nebo že se nepotkával s voliči.“¹⁴³

Sám prezident Zeman popíral, že by vedl nějakou kampaň a během prvního kola se přímé komunikaci se svými vyzyvateli vyhýbal. Za Zemana však poměrně aktivně vedly kampaň třetí strany, mezi ně můžeme zařadit spolek Přátel Miloše Zemana a Stranu práv občanů. Jednalo se o chytrý tah, protože tím se všechny strany vyhnuly transparentnímu účetnictví, kde musí být povinně uvedeni sponzoři kampaně. Po prvním kole prezidentských voleb se začala v České republice objevovat kampaň billboardy, na nichž byl vyobrazen Miloš Zeman se sloganem „STOP imigrantům a Drahošovi.

Významnou roli v průběhu „kampaně“ stávajícího prezidenta Miloše Zemana sehrála i migrační krize. Jeho postoje a názory mu pomáhaly udržovat vysokou popularitu a zároveň mu napomohly v některých případech k obnovení ztracené popularity.¹⁴⁴

Miloš Zeman se prezentoval jako podporovatel přímé demokracie, stejně jako jeho volební soupeř podporoval přímou volbu prezidenta. Zeman se také vyjádřil k otázce přijetí eura, které chce přijmout, co nejdříve to půjde. Veřejně se také vyjádřil proti církevním restitucím. Prosazoval i zvýšení DPH, ale naopak by byl rád, kdyby se prosadila snížená sazba na potraviny a léky. Na rozdíl od Drahoše podpořil adopci dětí u homosexuálních párů. Stejně jako Jiří Drahoš byl proti zavedení školného na vysokých školách. Taktéž je i podporovatel Evropské unie. Miloš Zeman je známý svými sympatiemi k Číně a Rusku. Negativně se vyjadřuje i o islámu a nesouhlasí s výstavbou mešit na území České republiky. Zeman taktéž veřejně vystupoval proti vstoupení Turecka do Evropské unie.

Do kampaně se pak může zahrnout i existence webových stránek s názvem Zeman znovu 2018 či Miloš Zeman – prezident České republiky. Jménem prezidenta republiky vystupoval i jeho mluvčí Jiří Ovčáček a pravidelně bránil svého zaměstnavatele.¹⁴⁵ Miloš Zeman měl i svou stránku na Facebooku – Miloš Zeman.

5.1.2 Televizní duely před druhým kolem volby

Na rozdíl od prvního kola prezidentských voleb se rozhodl Miloš Zeman zúčastnit televizních debat. *„Nejprve vyhlásil, že se zúčastní dvou debat, později číslo upravil*

¹⁴³ Šedo 2018, s. 112

¹⁴⁴ Šedo 2018, s. 205

¹⁴⁵ Šedo 2018, s. 117

na čtyři.“¹⁴⁶ Tyto debaty se skutečně čtyři odehrály, změna však nastala v tom, že pouze ve dvou se utkal se svým protikandidátem Drahošem. Na televizní stanici TV Nova a na stanici Barrandov se objevil pouze sám Miloš Zeman. Získal tak oproti Drahošovi výhodu, jelikož celý vysílací čas měl pouze sám pro sebe, a mohl se tak představit hned vícekrát svým potencionální voličům. Debaty mohl využít čistě k sebe prezentaci.

Po debatách, kde se setkali oba dva kandidáti, se odborníci téměř jednomyslně shodovali, že Miloš Zeman působil připraveněji a předvedl své umění pohotově reagovat a umění okořenit svou řeč pronesenými bonmoty. Nutno říct, že tato kritika se především týkala debaty na televizní stanici Prima. Tu moderoval Karel Voříšek a typická pro ni byla přítomnost hlučných a pokřikujících diváků.¹⁴⁷

5.1.2.1 Duel na televizní stanici Prima

První předvolební prezidentský duel před druhým kolem voleb s názvem Česko hledá prezidenta proběhl na televizní stanici FTV Prima dne 23. ledna 2018 a moderátorem celé debaty byl Karel Voříšek¹⁴⁸. Místem konání bylo Hudební divadlo Karlín. Netypické bylo uspořádání samotného studia (divadla), kde debata probíhala. Kromě kandidátů se v hledišti objevili i velmi hlasití příznivci obou kandidátů. Hned v úvodu je totiž vyzval sám moderátor, aby „ukázali televizním divákům, jak umí fandit a bouřlivým potleskem podporovali své kandidáty“. Podle Mediaguru¹⁴⁹ byla sledovanost tohoto duelu na TV Prima okolo 2,24 mil. diváků starších 15 let, což byla historicky nejvyšší sledovanost této stanice. Duel byl specifický ještě v tom ohledu, že kromě hlavního moderátora pořadu Karla Voříška, se v přímém přenosu objevovala i Klára Doležalova, která byla ve zpravodajském studiu televize Prima.

¹⁴⁶ Šedo 2018, s. 115

¹⁴⁷ Šedo 2018, s. 115-116

¹⁴⁸ Karel Voříšek se narodil 12. října 1963 ve Slaném. Vystudoval politické vědy a historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Na FTV Prima se objevuje od května 2013. Prima a dříve působil 14 let na televizní stanici Nova, přičemž na obou televizních stanicích fungoval primárně jako moderátor hlavních zpravodajských relací. Kromě moderování zpravodajské relace se žije jako lektor a kouč a je autorem několika knih, mezi něž patří například Jak být přesvědčivý a neztratit se v davu, Šťěstí se dá naučit či Osudová životních šansoniérů.

¹⁴⁹ Prezidentská debata ČT ovládla vysílání s 2,7 mil. diváků. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2018/01/prezidentska-debata-ct-ovladla-vysilani-s-2-7-mil-divaku/>

5.1.2.2 Duel na televizní stanici ČT 1

Přenos duelu na post prezidenta České republiky se uskutečnil ve čtvrtek 25. ledna 2018 od 20 hodin na stanici ČT 1 i ČT 24. V přímém přenosu byla odvysílána i na webu ČT24.cz. Jednalo se o poslední prezidentský duel konaný před prezidentskými volbami, který Česká televize nazvala jako Prezidentské finále. Celým pořadem provázela moderátorka Světlana Witovská¹⁵⁰ a oba kandidáti si mohli pozvat 30 příznivců. Pořad byl vysílán z dvorany pražského Rudolfinu. Debata byla tematicky byla rozdělena do tří částí. V první části stanovila témata sama Česká televize, přičemž tato část trvala celkem 48 minut. Téma druhé části určili ústavní činitelé voliči z jihočeské vesnice Srubec, kde oba kandidáti získali shodný počet hlasů. Tato část trvala celkem 18 minut. Ve třetí, poslední, části si otázky kladli sami kandidáti na prezidenta a celkově tato část zabrala 22 minut. Na rozdíl od prezidentského duelu na TV Prima Česká televize upozornila týmy 30 příznivců na to, „*aby přišli vhodně oblečení a nenosili s sebou žádné transparenty*“.¹⁵¹ Sledovanost prezidentského duelu byla vysoká. Na ČT1 zhlédlo pořad 2,05 mil. diváků a skoro 650 tis. diváků jej sledovalo na ČT 24. Živě na internetu duel sledovalo 67 tisíc lidí a po jeho skončení si jej opožděně spustilo dalších 15 tisíc. Krátce před devátou hodinu večer byl nejsledovanější okamžik, kdy duel sledovalo kolem 3,5 milionů diváků.

Na rozdíl od prezidentského duelu na FTV Prima byli diváci v publiku ukázněni, a řeč moderátorky a hostů tak nebyla přerušována hlasitým smíchem, pískáním a pokřikováním. „*Duel prezidentských kandidátů vysílány v předvečer voleb hlavy státu Českou televizi se dá popsat jako kultivovaný, plynulý a ukázněný.*“¹⁵²

¹⁵⁰ Světlana Witovská je česká novinářka, redaktorka a držitelka novinářské ceny Karla Havlíčka Borovského za rok 2017. Narodila se 6. ledna 1973 v Litoměřici. Vystudovala Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Začínala jako redaktorka agentury ČTK a novinářka v deníku Mladá fronta DNES. V České televizi začala působit v roce 1996. Mezi lety 2005 až 2010 působila jako moderátorka hlavních zpráv na televizní stanici FTV Prima. Od roku 2018 je známá jako moderátorka hlavní zpravodajské relace na České televizi. Kromě toho Witovská moderuje také pořad Interview ČT24.

¹⁵¹ Zeman se s Drahošem utkali na ČT v poslední prezidentské debatě před volbami. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2372320-prezidentske-kandidaty-ceka-posledni-debata-pred-volbami-jeji-temata-urci-ct-volici-i>

¹⁵² Prezidentská debata ČT: kultivovanost diskuse kandidátů výrazně překonala Superdebatu před volbami do Poslanecké sněmovny. Dostupné z: <https://www.mediatenor.cz/wp-content/uploads/2018/01/Media-Tenor-Prezidentska-debata-%C4%8CT2.pdf>

5.2 Analýza předvolebních prezidentských duelů

Následující kapitola bude již zaměřena na samotnou analýzu způsobu řízení rozhovoru moderátory debat. Analýza bude rozdělena na kvantitativní a kvalitativní. Kvantitativní se zaměří na počet replik, délku promluv hostů i moderátorů prezidentských duelů a dále pak pomocí formální analýzy otázek bude provedena analýza dotazování obou moderátor. Při analýze dotazování bude pozornost zaměřena na to, jakým způsobem moderátoři formulují otázky a jaký typ dotazování užívají. Kvalitativní analýza bude provedena pomocí metod konverzační analýzy. Tato část analýzy se bude soustředit na to, jaké techniky a postupy moderátoři používají při vedení prezidentských duelů. Taktéž bude sledováno, jestli moderátoři nechávají hosta volně mluvit, či zda intervenují do řečeného. Nesmí se opomenout ani na strategie odpovídání u samotných hostů - kandidátů na post prezidenta České republiky. Analýza se zaměří i na to, jaká témata přináší moderátor do diskuze a jak dlouho u témat zůstává. Vybrané analyzované jevy budou rozděleny do podkapitol a v nich budou dále tyto jevy popsány a taktéž budou uvedeny konkrétní příklady.

Analýza bude rozdělena na tyto podoblasti:

- Analýza počtu replik
- Analýza délky promluv moderátorů i hostů
- Analýza dotazování moderátorky Světlany Witowské a moderátora Karla Voříška
- Analýza technik a postupů řízení rozhovoru moderátory: přerušování a překryvy ze strany moderátora, udělování slova, odebrání slova, dožadování se odpovědi
- Analýza témat rozhovoru – shrnutí základních témat vyskytujících se v rozhovoru
- Analýza odpovědí hostů – jak reagují hosté na nepříjemné otázky

Na základě komparace výsledků bude možné určitě techniky řízení rozhovorů jednotlivých moderátorů prezidentských duelů. Analýza dotazování provedená pomocí formální analýzy otázek bude sloužit jako indikátor toho, jak moderátoři kladou svým hostům otázky a jestli je možné spatřit určitě sympatie či agresivnější styl dotazování, který se projevuje například větší mírou užívání negativně formulovaných otázek. Z celkové

komparace výsledků bude možné určit, zda způsob vedení politických duelů odpovídá očekávané roli moderátorů tohoto žánru.

5.2.1 Analýza délky promluv mluvčích

Tato část analýzy se zaměří na řízení rozhovoru z hlediska rozdělení času mezi jeho účastníky. Analýza se zaměří na to, jak dlouho mluvili jednotliví moderátoři předvolebních prezidentských debat ve srovnání s pozvanými hosty. Pozornost bude věnována i tomu, kolik času nechávali jednotliví moderátoři při odpovědích svým hostům. Z této analýzy bude tedy patrný prostor moderátora i hostů v analyzovaných debatách. Uvedeno bude i to, zda se lišil prostor věnovaný Miloši Zemanovi či Jiřímu Drahošovi, nebo zda byl čas vyvážený. Pro větší přesnost měření byly z celkového času odečteny repliky, kdy moderátor zdraví a vítá hosty. Následně byly jednotlivé časy uvedeny v minutách v níže přiložených tabulkách.

Tabulka 2 - analýza času moderátora a hostů FTV Prima

	Česko hledá prezidenta - FTV Prima
Celkový čas pořadu	72
Čas promluv určený publiku a přivítání	17,65
Čas promluv celkem	54,48 (100%)
Čas promluv moderátora	14,45 (26,5%)
Čas promluv Miloše Zemana	24,28 (44,5%)
Čas promluv Jiřího Drahoše	15,75 (24,4%)

Tabulka 3 - analýza času moderátora a hostů na ČT

	Prezidentský duel - finále ČT
Celkový čas pořadu	88
Čas promluv určený publiku a přivítání	14,23
Čas promluv celkem	74,2 (100%)
Čas promluv moderátora	18,55 (25%)
Čas promluv Miloše Zemana	30,23 (40,7%)
Čas promluv Jiřího Drahoše	25,42(34,3%)

Tabulka 4- poměr času promluv moderátorů a hostů – srovnání

	Čas promluv – moderátor	Čas promluv - Drahoš	Čas promluv - Zeman	Čas promluv - celkem
FTV Prima	14,45 (26,5%)	15,75 (24,4%)	24,28 (44,5%)	54,48 (100%)
ČT	18,55 (25%)	25,42(34,3%)	30,23 (40,7%)	74,2 (100%)

Dle výsledků analýzy je možné říci, že v obou analyzovaných předvolebních prezidentských duelech zabíraly většinu času promluvy hostů. V obou analyzovaných rozhovorech je pak zřejmé, že čas promluv Miloše Zemana je delší, nežli čas promluv Jiřího Drahoše. Avšak je nutné zmínit, že v případě duelu na České televizi je rozdíl mezi časem replik Jiřího Drahoše a časem repliky Miloše Zeman méně rozdílný, než je tomu v případě analyzovaného duelu na televizní stanici FTV Prima. Moderátorka Světlana Witowská tedy lépe hlídala rovnoměrně rozdělení času mezi hosty politiky. Naproti tomu v duelu na televizní stanici FTV Prima mluvil Miloš Zeman zhruba o devět minut déle než jeho oponent Jiří Drahoš. V případě duelu na FTV Prima se naopak skoro rovnají časy promluv moderátora Voříška a Jiřího Drahoše.

Evidentní je, že Zeman získal v duelu na FTV Prima téměř o třetinu delší čas než jeho oponent Jiří Drahoš. Hovořit se zde může o rozdílu devíti minut. Čas promluv Jiřího Drahoše zde tvořil pouze 28,4 %, přičemž Miloš Zeman hovořil 24 minut a 17 sekund, což představovalo 44,5 % z celkového času pořadu.

Data z tabulek č 1. a č. 6 byla možná využít i k výpočtu průměrné délky repliky obou hostů i moderátorů prezidentských duelů. Tím bylo zjištěno, kolik času průměrně zabrala moderátorům formulace jednotlivých otázek a dotazů a jak dlouho hosté na tyto otázky a dotazy odpovídali. Výsledky jsou zaznačeny v tabulce v sekundách.

Tabulka 5 - analýza průměrného času replik moderátorů i hostů

	Moderátor	Jiří Drahoš	Miloš Zeman
FTV Prima	19,7	32,6	45,5
ČT	6,5	15,01	16,8

Z výsledků v tabulce vyplývá, že v obou analyzovaných prezidentských duelech měli průměrnou délku replik vždy delší hosté. V duelu na stanici FTV Prima měl jednoznačně nejvyšší průměrnou délku replik prezident Miloš Zeman nežli jeho soupeř Jiří Drahoš a moderátor Karel Voříšek. V případě prezidentského duelu na FTV Prima měl moderátor dokonce ze všech tří účastníků nejnižší průměrnou délku replik. V případě prezidentského duelu na České televizi měl nejdelší průměrnou délku také Miloš Zeman, ale už se jednalo o nepatrný rozdíl v porovnání s průměrnou délkou replik Jiřího Drahoše. I v případě tohoto duelu měla nejkratší průměrnou délku replik moderátorka.

5.2.2 Analýza replik

V první části analýzy je proveden rozbor replik z hlediska počtu a poměru replik moderátorů prezidentských duelů a hostů. V další části jsou následně repliky obou moderátorů rozděleny na repliky tázací, netázací a výzvodé.

5.2.2.1 Počet a poměr replik

Tabulka 6 - Počet a poměr replik moderátorů a hostů¹⁵³

	Repliky moderátora	Repliky Jiřího Drahoše	Repliky Miloše Zemana	Celkem
FTV Prima	44 (44,9%)	29 (27,6%)	32 (30,5%)	105 (100%)
ČT	175 (45,3%)	106 (27,5%)	105 (27,2%)	386 (100%)

Z tabulky vyplývá, že v obou analyzovaných prezidentských duelech pronesli více replik moderátoři. V duelu na televizní stanici FTV Prima bylo proneseno celkem 105 replik a v duelu na televizní stanici Česká televize bylo proneseno 386 replik, což je velký rozdíl. Při dílčí analýze bylo zjištěno, že v případě prezidentského duelu na České televizi moderátorka Světlana Witowská častěji vstupovala do řeči dotazovaným hostům, přerušovala jejich repliky či usměrňovala jejich řeč, a tak je celkový počet replik v tomto prezidentském duelu mnohem vyšší. Světlana Witowská pronesla v duelu na České televizi celkem 175 replik, přičemž Karel Voříšek pronesl pouze 44 replik. Pro lepší interpretaci výsledků je potřeba zmínit i stopáž obou analyzovaných duelů. Čas promluv bez úvodní a závěrečné znělky na České televizi činil celkem 74 minut a 12 sekund a čas promluv bez úvodní a závěrečné znělky na FTV Prima činil 54 minut a 29 sekund.

5.2.2.2 Typy replik

Díky transkriptu a zaznamenané intonaci u promluv moderátorů bylo možné následně jejich repliky rozdělit do třech kategorií, a to následovně – repliky tázací, které jsou tvořeny běžnou otázkou či dotazem, repliky netázací, které neplní tázací formu s typickou stoupavou intonací na jejím konci, a otázky výzvodé jsou ty otázky, které na první pohled nemusí vypadat jako otázka se stoupavou intonací, naplňuje však funkci otázky a slouží jako jakási žádost či výzva k podání odpovědi.

¹⁵³ V případě duelu na FTV Prima ovlivňovalo průběh duelu hlučné publikum, které v některých chvílích znemožňovalo hostům pronést jejich repliky.

Tabulka 7 - Poměr tázacích, netázacích a výzvodých replik moderátorů

	Tázací repliky	Netázací repliky	Výzvodé repliky	Celkem
Voříšek	17 (38,6%)	14 (31,8%)	14 (31,8%)	44 (100%)
Witovská	103 (58,9%)	51 (29,1%)	22 (12,6%)	175 (100%)

Z výsledků této části analýzy vyplývá, že oba moderátoři prezidentských duelů formulovali své promluvy jako otázky či dotazy, ač v případě prezidentského duelu na FTV Prima, kde je poměrně malý rozdíl mezi jednotlivými typy replik. Karel Voříšek v prezidentském duelu na FTV Prima pronesl celkem 38,6 % tázacích replik. Moderátorka Světlana Witovská pak pronesla celkem 103 replik z celkových 175, což je celkem 58,9 %.

Výzvodé repliky formulovali moderátoři nejčastěji jako žádost o odpověď. Taktové repliky obsahují například slovo pojďme, řekněte či můžete. Jako příklad jsou níže uvedeny dvě ukázky replik, které byly určeny jako výzvodé. První položila Světlana Witovská Miloši Zemanovi v duelu na České televizi, druhou položil Karel Voříšek Jiřímu Drahošovi. Některé výzvodé repliky pak byly formulovány jako jakési konstatování názoru moderátora, na které poté reagoval host, příklad je uveden v ukázce č. 8. Výzvodé repliky tvořily v prezidentském duelu na České televizi celkem 12,6 % a na FTV Prima celkem 31,8 %.

Ukázka č. 6

SW: pojďme pane prezident říct váš názor jestli je rusko pro českou republiku [bezpečnostní riziko nebo ne (.) prosím]

Ukázka č. 7

JD: já mám krátkou reakci

KV: vy řekněte krátkou reakci, třicet vteřin

JD: pane prezidente to co jste řekl angele Merkelové, byl bonmot, to nebylo jednání

Větší podíl netázacích replik se objevil v prezidentském duelu na televizní stanici FTV Prima.

5.2.3 Analýza dotazování moderátorů

Prostřednictvím výzkumné metody v podobě formální analýzy otázek byly otázky a dotazy rozděleny do 11 kategorií. Toto rozdělení bylo inspirováno rozdělením dle Martina Havlíka, který se ve svých pracích zabývá právě analýzou politických debat. V případě České televize nebyly analyzovány otázky, které položili v druhé části ústavní činitelé a občané z vesnice Srubec, kde oba kandidáti získali stejný počet hlasů v prvním kole voleb. Stejně tak nebyly analyzovány otázky, které si samotní kandidáti na prezidenta v třetí části pokládali prostřednictvím moderátorky Witowské. Tyto otázky jí oba kandidáti odevzdali před začátkem pořadu v zalepených obálkách.

Některé typy otázek a dotazů nebylo možné přiřadit pouze k jedné kategorii, proto byly následně přiřazeny hned do několika kategorií najednou. To je tedy důvodem, proč celkový počet tázacích replik neseďí s celkovým počtem analyzovaných otázek. V níže uvedené tabulce jsou uvedeny všechny analyzované kategorie a následně i jejich celkový počet v analyzovaných prezidentských duelech. Pro větší přehlednost byla čísla uvedena v procentech.

Jako názorná ukázka je níže uvedena otázka, která byla současně zařazena do kategorie komplexní dotaz, zjišťovací otázka a uzavřená otázka.

Ukázka č. 8

KV: Takže těšení bylo, jak je vidět, na obou stranách. Ale pánové pojďme rovnou k aktuálnímu tématu. Náš duel vysíláme těsně před tím, den před tím než premiér andrej babiš přinese demisi své menšinové vlády na hrad. Jeho vláda nedostala důvěru, jestli se nepletu tak to bylo právě před týdnem, takže vy jste v druhém kole, jeden z vás bude mít jasnou možnost jmenovat vládu, v nejlepším na celé čtyři roky, co budete při tom zvažovat? A pane profesore začal bych u vás, jste přesvědčen že ji povede premiér babiš?

Z výsledku v tabulce je patrné, že se výrazně lišil počet analyzovaných otázek v jednotlivých duelech. V prezidentském duelu na FTV Prima bylo v některých situacích obtížné rozeznat tázací repliku od netázací, bylo však jednoznačné, že netázací repliky užíval moderátor Karel Voříšek častěji. Karel Voříšek však na rozdíl do Světlany Witowské

nepokládal všechny typy otázek uvedených v tabulce, a proto je v některých kolonkách uvedena nula.

Tabulka 8 - Analýza dotazování moderátorů 1

	Zjišťovací otázky	Doplňovací otázky	Vylučovací otázky	Jednoduché otázky	Komplexní dotazy	Návodné dotazy
FTV Prima	12	1	0	8	6	0
ČT	48	16	8	55	33	1

Tabulka 8- Analýza dotazování moderátorů 2

Negativní zjišťovací otázky	Otevřené otázky	Uzavřené otázky	Následné dotazy	Návodné dotazy	Celkem
1	2	12	0	0	21
11	51	11	4	6	92

5.2.3.1 Jednoduché otázky a komplexní dotazy

Na základě výsledků analýzy je možné říci, že v obou prezidentských duelech užívali moderátoři častěji jednoduché otázky nežli komplexní dotazy. Jednoduché otázky lze ve zkratce charakterizovat jako stručné, jasné, výstižné. Díky jednoduchým otázkám může být průběh rozhovoru dynamičtější a dochází k rychlejšímu střídání replik mezi hosty a moderátorem. Tento typ otázek udává rychlejší průběh celého rozhovoru s hostem (viz Ukázka č. 9).

Ukázka č. 9

SW: Pane profesore je možné v české republice objednat trestní stíhání?

Zatímco komplexní dotazy jsou často symbolem připravenosti moderátora, jsou uvedeny informacemi k tématu, citacemi jiných zdrojů a následně bývá v jejich závěru tázací replika. Komplexními dotazy moderátor obeznámí pozvané hosty či diváky s určitým tématem. Jak říká i Havlík¹⁵⁴, užití odvolávání se na denní tisk v úvodu komplexního dotazu je důležité pro udržení neutralistického postavení moderátora v duelu. Neení vyloučeno, že komplexní dotaz může obsahovat více tázacích replik. Příklad komplexního dotazu je

¹⁵⁴ Havlík 2008, s. 22

v Ukázce č. 10 z prezidentského duelu na České televizi a v Ukázce č. 11. z prezidentského duelu na FTV Prima.

Ukázka č. 10

SW: Já se na tyto dva pány ptám z toho důvodu že premiér v demisi andrej babiš vám doporučil abyste se od těchto dvou pánů distancoval a to proto, že třeba vratislav mynář vám už pět let slibuje že přinese bezpečnostní prověrku na stupeň, nejvyšší stupeň s tím, že on ji samozřejmě podle zákona nepotřebuje ale požádal o ni, ale národní bezpečnostní úřad mu ji nedal, to rozhodnutí je pravomocné, pan martin nejedlý má úzké kontakty na rusko, protože byl jednatelem české pobočky ruského lukojlu ((míněno LUKOIL). Proč jsou právě tito dva pánové pro vás tak důležití že se jich zastáváte? Máte je blízko sebe, i přesto, že tedy pan vratislav mynář nedostal prověrku a pan nejedlý má vazby na rusko?

Ukázka č. 11

Já bych to přece jenom ten protikuřácký zákon trochu posunul dál, víte mně osobně na tom nejvíc vadí, jestli ten protikuřácký zákon vlastně svým způsobem neomezuje svobodu podnikání a právo vlastníka zacházet a svobodně rozhodovat o svém majetku, tedy v tomto případě o restauraci, co vy na to pane profesore?

5.2.3.2 Uzavřené a otevřené otázky

Při užívání uzavřených otázek očekává moderátor pořadu krátkou a výstižnou odpověď. Díky položení uzavřené otázky nedává moderátor hostovi příliš možnost odbočit od tématu, například při užití uzavřené otázky u zjišťovací otázky se očekává odpověď ano či ne. Opačný případ je u otázky otevřené, kdy moderátor očekává odpověď delší, rozsáhlejší a rozvinutější.

V prezidentském duelu na České televizi položila moderátorka Světlana Witovská více otázek otevřených (viz Ukázka č. 12) než otázek uzavřených. Dávala tak prezidentským kandidátům možnost utvářet rozvinutější a obsáhlejší odpovědi. Otevřených otázek položila

celkem 51. V níže uvedené ukázce je možnost vidět příklad, jak otevřené otázky formulovala.

Ukázka č. 12

SW: Pane prezidente jeden evropský politik, který je vám svým smýšlením nejbližší?

V případě prezidentského duelu na televizní stanici FTV Prima naopak moderátor Karel Voříšek naopak kladl více otázek uzavřených (viz Ukázka č. 13) Nejčastěji se jednalo o otázky zjišťovací, kdy právě moderátor od hostů prezidentských kandidátů očekával prostou odpověď ano či ne. Voříšek položil celkem 12 otázek uzavřených a pouze 2 otázky otevřené. Je tedy jasné, že tento typ otázek pokládal, aby dostal krátké a výstižné odpovědi.

Ukázka č. 13

KV: Pane profesore, položíte svoji otázku, panu prezidentovi?

5.2.3.3 Otázky zjišťovací, doplňovací a vylučovací

Tento typ dělení otázek bezpochyby souvisí i s dělením na otázky uzavřené a otevřené. Zjišťovací otázky jsou totiž nejčastěji právě zároveň i otázkami uzavřenými (viz Ukázka č. 14). Opačným případem jsou otázky doplňovací, kdy se od hosta čeká, že odpoví rozsáhleji, a tudíž se jedná o otázku otevřenou (viz Ukázka č. 15). Pomocí vylučovacích otázek nabízí moderátor hostovi výčet několika možností, ze kterých si vybere odpověď. Lze tedy říci, že se jedná o otázky uzavřené. (viz Ukázka č. 16)

Ukázka č. 14

KV: Miloš Zeman se na vás těšil, vidíte to také tak?

Ukázka č. 15

SW: Jak můžete zaručit, že se nebudete vůči svým štědrým dárcům cítit zavázaný?

Ukázka č. 16

SW: Pane prezidente je krym ruský nebo ukrajinský?

3.2.2.4 Negativní zjišťovací otázky

Jedná se o otázky, které obsahují tázací sloveso v záporném tvaru. Moderátoři politických debat či duelů je používají v případě, že silně preferují určitý typ výpovědi. Hosta se mnohdy snaží užitím této otázky dostat do úzkých nebo naopak pomocí negativně formulované otázky poukazují na určitý problém. Negativní otázky bývají často nejprve uvedeny určitým tvrzením a až poté negativně formulovanou tázací replikou. Touto formou otázky se moderátor snaží získat souhlas či kladnou odpověď. Ne vždy se to však moderátorovi podaří. Užívání negativních otázek se jeví jako agresivnější technika dotazování.

Negativní otázky používala v analyzované duelu užívala hojněji Světlana Witowská. Pomocí negativně formulovaných otázek se snažila kandidáty na prezidenta vyzvat k jakési obhajobě vlastní osobnosti, k tzv. pozitivní sebe prezentaci vlastní osoby, která je právě typickým jevem v průběhu politických debat. Witowská užívá na začátku negativně formulované otázky ono citování z jiného média či netázací repliky, aby hosty i diváky uvedla do tématu. Negativně formulované otázky obsahovala výrazy jako „nemáte“, „není“, „nezměníte“ či „nemá“. Nelze říci, že by tento typ otázek kladla pouze jednomu z kandidátů, že by právě i tímto způsobem naznačovala náklonnost. Zemanovi v průběhu duelu položila celkem 6 negativně formulovaných otázek, přičemž Drahošovi jen o jednu méně, tedy celkem 5. Níže bude uveden příklad směřovaný na Drahoše (Ukázka č. 17) a negativně formulovaná otázka adresovaná Zemanovi (Ukázka č. 18).

Ukázka č. 17

SW: A ani teď nám neprozradíte jméno svého budoucího kancléře?

JD: Ne, ne, ne, jak jsem řekl, nemám ještě vybráno

Ukázka č. 18

SW: Vy jste jako premiér nevěděl, že vaše vláda navrhuje tolik míst?

V opačném případě Karel Voříšek v průběhu prezidentského duelu na televizní stanici FTV Prima tento typ otázek téměř nevyužíval. Lze tedy jistým způsobem říci, že na rozdíl od Witowské zaujímal jiné stanovisko, tzn. nebyl ve svém tázání tolik agresivní a nejspíše se nesnažil od hostů získat jasnou, kladnou odpověď. Negativně formulovanou otázku použil

totiž během celého prezidentského duelu pouze jednou (viz Ukázka č. 19). Dalo by se říci, že v tomto případě se jednalo spíše o jakousi zdvořilostně formulovanou otázku než o jakýsi typ agresivního dotazování, jak tomu mohlo být v případě Witowské na ČT 1. Nutno pak dále poznamenat, že tato jediná negativně formulovaná otázka nebyla určena konkrétně ani Zemanovi a ani Drahošovi. Moderátor vyčkával, kdo se odpovědi ujme, aniž by jednoho z hostů vyzval, což také nebývá obvyklým rysem v politických žánrech.

Ukázka č. 19

KV: nesouhlasíte přece jenom trochu s omezením svobody slova na internetu?

5.2.3.4 Návodné otázky a návodné dotazy

Návodné otázky a dotazy jsou tvořeny otázkami, u nichž automaticky moderátor preferuje či dokonce očekává určitou odpověď. V případě prezidentského duelu na České televizi se návodné otázky a návodné dotazy objevily celkem šestkrát, v případě prezidentského duelu na televizní stanici FTV Prima je moderátor neužil ani jednou. Níže je uveden příklad návodné otázky, kterou položila moderátorka Světlana Witowská. (viz Ukázka č. 20)

Ukázka č. 20

SW: Dobře, nedozvíme se to, pánové, předpokládám, že vaše první cesta do zahraničí povede na Slovensko.

5.2.3.5 Následné dotazy

Jedná se o promluvy, které nejsou primárně tvořeny tázací replikou. To znamená v tomto typu nemusí být přítomná stoupající intonace, a přesto na tuto promluvu očekává moderátor od hosta odpověď či reakci. Ani v jednom z prezidentských duelů se nijak výrazně nevyskytovaly, v případě duelu na FTV Prima se dokonce nevyskytovaly vůbec.

Světlana Witowská je použila v prezidentském duelu na České televizi celkem čtyřikrát. V níže uvedené ukázce (Ukázka č. 21) je možné si přečíst jeden z těchto následných dotazů, který byl směřovaný směrem k prezidentovi Zemanovi.

Ukázka č. 21

SW: To není žádné obvinění, já se ptám jestli to můžete zaručit z ničeho vás neobviňuji.

5.2.3.6 Shrnutí analýzy otázek

Pomocí formální analýzy otázek bylo možné udělat analýzu toho, jakým způsobem se v prezidentských duelech dotazovala moderátorka Světlana Witowská na České televizi a jakým způsobem se dotazoval moderátor Karel Voříšek na FTV Prima. Podle definice otázky a dotazu bylo v transkriptech obou duelů vyhledány jednotlivé otázky a dotazy a následně byly tyto otázky rozděleny do jednotlivých druhů inspirovaných Martinem Havlíkem.

Z analýzy otázek je možné říci, že v pokládání otázek byla výrazně aktivnější Světlana Witowská, která položila hostům celkem 92 otázek. Používala především zjišťovací otázky, díky kterým se snažila udržet dynamičnost celého rozhovoru a získat od hostů jednoznačné odpovědi na položené otázky. Nebála se užívat ani negativně formulované zjišťovací otázky, které mohou být symbolem větší agresivity moderátora, jehož snahou je získat jednoznačnou kladnou odpověď. Negativní otázky byly uváděny často konstatováním určitého faktu či odvoláním se na jiné informace, čímž moderátorka demonstrovala svou připravenost. Jak uvádí Clayman s Heritage¹⁵⁵ tento typ se přibližuje nejčastěji prostému konstatování faktu.

Karel Voříšek na rozdíl od Světlany Witowské položil kandidátům na post prezidenta České republiky v průběhu prezidentského duelu na televizní stanici FTV pouze 21 otázek, přičemž i zde převažovaly otázky zjišťovací a jednoduché. Z toho je možné soudit, že moderátor se snažil získat jednoznačné odpovědi a chtěl udržovat jakousi dynamiku v odpovědích svých hostů. U Voříška však není patrná jakási agresivita či dokonce „dravost“ dopídit se jasné odpovědi, jako tomu je u Witowské, která se nebála užívat negativně formulované otázky.

5.2.4 Indikátory dle Claymana a Heritage

5.2.4.1 Úvodní slovo

Hlavním indikátorem je užití netázací pasáže sloužící jako uvedené do dané problematiky, komplexních dotazů a důslednost dotazování moderátorů v rozhovoru, kdy moderátor klade na jedno téma i více otázek, a to z toho důvodu, aby se dobral jasné odpovědi.

¹⁵⁵ Clayman a Heritage 2002

Komplexní dotazy užívali při dotazování oba moderátoři. Světlana Witowská jich užíla celkem 33 a Karel Voříšek celkem 12. Svou připravenost oba moderátoři prokázali tím, že komplexní dotazy byly uvedeny informativním tvrzením a až poté zakončeny otázkou, viz Ukázka č. 22 a Ukázka č. 23. Dalším rysem jsou pak následné dotazy, ty se objevovaly pouze v duelu na České televizi.

Ukázka č. 22

SW: pane prezidente váš kancléř vratislav mynář stojí v čele spolku přátel miloše zemana za předvolební kampaň, kterou vy sám podle svých slov nevedete (.) tak tento spolek, který je neziskovou organizací, zaplatil přes jedenáct milionů korun. V tomto spolu je aktivní i pan nejedlý. odkud ty peníze jsou?

Ukázka č. 23

KV: Já bych to přece jenom ((potlesk)) (..) ten protikuřácký zákon trošku posunul dál víte mně osobně na tom nejvíc vadí, jestli ten protikuřácký zákon vlastně svým způsobem neomezuje svobodu podnikání a právo vlastníka zacházet a svobodně rozhodovat o svém majetku tedy v tomto případě o restauraci co vy na to pane profesore?

Světlana Witowská během duelu hojně kladla otázky na jedno téma, dokud se nedočkala požadované odpovědi. Tento pojem nazvali Clayman s Heritagem jako „Question Cascades“. Jedním z příkladů je rozhovor s Drahošem, kdy společně řešili téma jeho spolupracovníků a sponzorů. Jedním z nich je Jakub Kleidienst, který figuroval i v kauze spojené s Davidem Rathem, viz Ukázka č. 24. Tento typ dotazování se však vůbec nevyskytoval v případě prezidentského duelu na FTV Prima.

Ukázka č. 24

SW: pánové ((potlesk)) složení vlády je něco (.) co může prezident do jisté míry ovlivnit, jen do jisté míry, ale to, co může ovlivnit pouze on sám (..) je to, které spolupracovníky má nejbliž kolem sebe. pane profesore (.) k vašim (.) nejbližším spolupracovníkům patří mimo jiné krizový manažer jakub klajdýnst ((míněno Kleindienst)) a pavel kolář (.) jak jste si tyto dva pány vybral a prověřil?

JD: s oběma jsem se seznámil, s jakubem klajdýnstem ((míněno Kleindienstem)) už před delší dobou na ministerstvu kultury. tehdy jsme se bavili zcela nezávazně, pak jsem si na

něj vzpomněl (.) e když jsem hledal ee někoho do týmu, testoval jsem nebo zkoušel jsem víc lidí a ee on mě (.) přesvědčil.

SW: prověřil jste si pana [kleindiensta ((míněno Kleindiensta)) a i pana pavla koláře]

JD: [samozřejmě] probral jsem i jakuba kleindiensta ((míněno Kleindiensta)) i pavla koláře, všechny věci jsem s nimi prodebatoval jak jsem říkal, měl jsem více adeptů do na přijetí do týmu a zvolil jsem je.

SW: takže jste věděl i o tom, že pan kleindienst((míněno Kleindienst)) má poměrně (.) velmi bohatou minulost a jak napsal časopis reportér a server irozhlas, tak figuroval ve vedení firmy, která hrála dost podstatnou roli v kauze bývalého hejtmana davida ratha to jste všechno věděl?

JD: ee samozřejmě já jsem jak říkám s jakubem kleindienstem ((míněno Kleindienstem)) všechny věci probral já mu ee věřím, mediální spekulace nechávám stranou. to, co tady citujete, to píší média.

SW: tak mi vysvětlete proč jste pana kleindiensta ((míněno Kleindiensta)) upozadil po druhém, před druhým kolem prezidentské volby? nemáte strach, že by vám právě (.) tyto informace, které se objevily v médiích mohly ublížit a proto jste ho upozadil?

JD: já jsem nikoho neupozadil (.) první fáze ee kampaně nebo ta ta nejdelší byla náročná logisticky, byl to sběr podpisů (.) e výjezdy, plánování, dobrovolníci ee velmi náročná kampaň na logistiku a organizaci ee teď jsme v posledních nebo po tom ee prvním kole jsme byli najednou v posledních deseti dnech čili v té úplně nejtvrďší ee fázi kampaně a tam už tyhle věci odpadly.

SW:=tam už není potřeba krizového manažera?

JD:=tam není potřeba krizového manažera. tam je třeba, tam je třeba paní witovská, jasné velení od jedné (.) osoby, a tou jsem já je to pouze deset dní mezi první a druhou volbou (.) takže na tom není nic divného já jsem zvyklý, já jsem zvyklý velet jsem zvyklý rozhodovat.

Z výsledků je tedy patrné, že moderátor Karel Voříšek v průběhu duelu neprojevoval iniciativně zaměřené vystupování v takové míře jako moderátorka Světlana Witovská. V jeho případě se objevovaly pouze komplexní dotazy, jiné techniky však u něj zcela chybí.

Světлана Witowská se naopak velmi iniciativně snažila domáhat odpovědi na diskutované téma, a tak se nebála položit několikrát otázku na stejné téma.

5.2.4.2 Přímost

Tento indikátor se primárně zaměřuje na to, zda se v projevech moderátora vyskytuje nepřímost či převažuje přímost. Analýza se zaměřila na to, zda Witowská a Voříšek užívají při oslovení kandidátů fráze jako *mohu se zeptat, mohl byste nám říct, prosím, sdělte nám* atd, které jsou indikátorem nepřímosti, tzn. zdvořilého chování.

Po provedení analýzy bylo jasné, že převažují oslovení přímá bez zdvořilostních frází. To znamená, že oba moderátoři užívali častěji přímé fráze jako *řekněte proč, trváte na tom* atd. Světлана Witowská nepřímou formulaci užívala jen velmi zřídka, její příklad je v Ukázce č. 25 v podání Světlany Witowské a v Ukázce č. 26 v podání Karla Voříška. Ač Witowská užívá tyto fráze velmi zřídka, uvozuje je slovy jako *můžete* či v níže uvedeném, *pokud byste mohl*. Stejně tak tomu je i u Karla Voříška, který zdvořilé pasáže většinou uvádí slovem *můžete*. V obou případech však převažují spíše přímé repliky.

Ukázka č. 25

SW: =dobře, nedozvíme se to. Pánové, předpokládám, že vaše první cesta do zahraničí povede na Slovensko. Zajímá mě, pane prezidenta, která jiná země je pro česskou republiku podobně důležitá jako slovensko (.) pokud byste mohl vybrat jednu.

Ukázka č. 26

KV: nechci vám vstupovat pánové do vašeho zajímavého souboje, ale přece jenom bych nechal svého soupeře domluvit

5.2.4.3 Asertivita

Typickým rysem této je užívání negativně formulovaných zjišťovacích otázek, které jsou důkazem agresivnějšího vystupování moderátorů. Ve výsledcích analýzy byl patrný velký rozdíl mezi počtem negativně formulovaných otázek v duelu na FTV Prima a na České televizi. Karel Voříšek totiž pronesl v celém pořadu pouze jednu jedinou negativně formulovanou otázku (viz Ukázka č. 27), zatímco Světлана Witowská jich pronesla 11, o těchto negativně formulovaných otázkách se hovořilo už i v kapitole 3.2.2.4 Negativní otázky.

Ukázka č. 27

KV: nesouhlasíte přece jenom trochu s omezením svobody slova na internetu?

5.2.4.4 Nepřátelskost

Tyto otázky jsou, jak již název napovídá, nepřátelsky, tedy negativně, formulované. Typickým příkladem pro tuto kategorii jsou pasáže moderátorky Světlany Witowské v duelu na České televizi. Svůj kritický postoj vyjádřila například vůči Miloši Zemanovi v otázce, když se jej zeptala, proč mluví sprostě (Ukázka č. 28). Tento typ bývá právě často uveden slovem proč, pomocí kterého se snaží moderátorka dojít k postoji kandidáta či k vysvětlení určitého problematického politického vystupování či vystupování spojeného s jeho osobou. Příkladem výzvy k vysvětlení týkající se informací o Miloši Zemanovi a jeho blízkých spolupracovníků je Ukázka č. 29.

Ukázka č. 28

SW: pane prezidente, i po revoluci bývalo zvykem, že v každé školní třídě visel obraz prezidenta republiky jako jakési morální autority (.) proč mluvíte na veřejnosti sprostě?

MZ: no upřímně řečeno (.) zaprvé je to moje chyba (.) zadruhé za tu chybu jsem se několikrát omluvil, zatřetí jednou to byl překlad anglického názvu americké pardon ruské rockové skupiny

SW: =neopakujte to prosím

Ukázka č. 29

SW: já se na tyto dva pány ptám z toho důvodu že: premiér v demisi andrej babiš vám doporučil, abyste se od těchto dvou pánů distancoval (.) a to proto, že třeba vratislav mynář vám už pět let slibuje, že přinese bezpečnostní prověrku na stupeň (.) nejvyšší stupeň (.) s tím, že on ji samozřejmě podle zákona nepotřebuje, ale požádal o ní, ale národní bezpečnostní úřad mu ji nedal (.) to rozhodnutí je pravomocné. pan martin nejedlý má úzké kontakty na (.) rusko (..) protože byl jednatelem a spolujednatel české pobočky ruského lukojlu ((míněno LUKOIL)). proč jsou právě tito dva pánové pro vás tak důležití, že se jich zastáváte, máte je blízko sebe i přesto, že tedy pan vratislav mynář nedostal prověrku a pan nejedlý má vazby na Rusko?

MZ: pan vratislav mynář se vůči rozhodnutí národního bezpečnostního úřadu odvolal a soud v této věci dosud nerozhodl, z toho vyplývá, že dokud tento soud nerozhodne nemá cenu se k této věci dále vyjadřovat(.) to, že má martin nejedlý protože dlouhou dobu působil jak v německu tak v rusku, i kontakty na Rusko, je podle mého názoru z hlediska jednání s některými ruskými podniky výhoda, nikoliv nevýhoda ale jsem rád že pan babiš (.) a pan drahoš oba dva naprosto shodně konstatují

5.2.5 Analýza způsobu řízení rozhovoru moderátory

V této kapitole se analýza zaměří na práci moderátorů debat, tedy na práci Světlany Witowské a Karla Voříška. Postupovat se bude od samého začátku obou duelů až do jejich konce.

5.2.5.1 Úvod pořadu a vítání hostů

Tato část bude zaměřena na úvod pořadu, na to, jak se moderátoři vypořádali se vstupem do neobvyklého formátu pořadu, který se v České republice objevuje pouze před prezidentskými volbami, tedy co pět let. Kromě samotného zahájení pořadu bude zajímavé sledovat i to, jak moderátoři vítají samotné hosty i diváky.

5.2.5.1.1 Úvod pořadu na České televizi

Hned v úvodu pořadu je zřejmé triadické uspořádání rozhovoru, moderátorka Světlana Witowská vítá v první části diváky v hledišti i u televizních obrazovek.

Ukázka č. 30

SW: dobrý večer, dámy a pánové, vážení diváci na ČT1 a ČT24 začíná poslední prezidentský duel – finále.

A až poté, co přivítá diváky, představí v krátkosti i pořad, tedy prezidentský duel. Dále zmínila rozdělení debaty tak, jak je zmíněno v předchozí kapitole. Witowská se nadále nevěnovala přivítání jednotlivých hostů, začala rovnou s dotazováním.

Ukázka č. 31

SW: dnešní prezidentská debata bude trvat zhruba 90 minut, rozdělili jsme ji do tří částí

Světlana Witovská představila oba kandidáty uvedením jejich pozice a v případě Jiřího Drahoše užívá i akademický titul – profesor. Tato oslovení užívala v průběhu celého prezidentského duelu.

5.2.5.1.2 Úvod pořadu v prezidentském duelu na FTV Prima

Karel Voříšek zahajuje duel stejně, tedy přivítáním nejen přítomné diváky, ale i diváky u televizních obrazovek. I tady je tedy patrné triadické uspořádání rozhovoru. Na rozdíl od Světlany Witowské přivítal i oba prezidentské kandidáty. V úvodu pořadu se věnoval znatelně déle než moderátorka Witovská. Stejně jako Witovská užíval oslovení „*pane prezidente*“ a „*pane profesore*“.

Ukázka č. 32

KV: dámy a pánové, dámy a pánové, dámy a pánové, já jsem věděl, že to bude hodně emotivní duel, ale že bude takhle emotivní hned od samého začátku, to jsem opravdu nečekal, ale dovoluji mi, abych vás tady všechny co nejsrdečněji přivítal, protože vy to víte, česko hledá prezidenta. A my jsme tady od toho, abychom pootevřeli vrátka té volbě, takže dámy a pánové, milí občané, vítejte v hudebním divadle karlíně.

5.2.5.2 Udělování slova

Tato část analýzy se zaměří na práci moderátorů prezidentských duelů, a to konkrétně na to, jakým způsobem řídí debatu a udělují slovo jednotlivým hostům. Moderátor politického žánru by se měl snažit rovnoměrně rozdělit řeč mezi oba kandidáty na post prezidenta republiky.

Udělování slova hostům je v obou duelech téměř identické. Karel Voříšek i Světlana Witovská osloví osobu, která by měla hovořit, pomocí jeho funkce, jména či titulu. V obou duelech se tak objevuje nejčastěji oslovení „*pane prezidente*“, „*pane profesore*“. (viz Ukázka č. 33 a Ukázka č. 34)

Ukázka č. 33

Prezidentský duel Česká televize

SW: pane prezidente chcete na to reagovat?

Ukázka č. 34

Prezidentský duel FTV Prima

KV: chcete krátce reagovat pane profesore?

V obou analyzovaných duelech je pak i patrná jakási snaha o spravedlivé rovnoměrné rozložení tím, že nejprve moderátoři přečtou otázku oběma hostům a poté, co jeden zodpoví, předává slovo druhému mluvčímu a hovoří s ním stále na stejné téma (viz Ukázka č. 35). V takových případech užívá moderátorka na začátku své tázací repliky nejčastěji oslovení „pánové“. U Karla Voříška je zase typické to, že nejprve uvede společné téma, o kterém bude s hosty mluvit a poté osloví konkrétního jedince, který odpoví jako první. Avšak stejně jako u Witowské se u něj objevuje na začátku tázací repliky oslovení „pánové“. Co však v některých částech rozhovoru v prezidentském duelu na FTV Prima chybí, je oslovení oponenta, který měl hovořit jako druhý.

Ukázka č. 35

SW: pánové během okupace, během anexe krymu a během angažmá ruských vojsk na ukrajině se objevila spousta dezinformací, spousta propagandy z jedné i z druhé strany, vedla se takzvaná hybridní válka, ono se něco podobného jako je hybridní válka se dnes vede taky na sociálních sítích, a to v souvislosti s vaší volební kampaní, pane prezidente kdybyste měl vybrat jednu informaci, která se objevila během předvolebního boje a není pravdivá, můžeme ji teď uvést na pravou míru?

MZ: to tak já už jsem ji uváděl, to byla právě informace, že nejenom parlamentní ale i prezidentská volba má být ovlivňována zahraničními rozvědkami, já jsem citoval právě teď a poprvé ředitele všech tří zpravodajských služeb, kteří tuto dezinformaci popřeli.

SW: a jedna informace, která se vás osobně dotkla a nebyla pravdivá?

MZ: ale tak já jsem četl tolik informací paní witovská o tom, že mně byla amputována pravá noha, o tom, že mám rakovinu, o tom že když mrkám pravým okem takže to svědčí

o neurologické poruše (.) kdybych tohle četl a bral to vážně tak se z toho zblázním

SW: pane profesore je nějaká informace, která se vás osobně dotkla během předvolební kampaně a můžete ji teď uvést na pravou míru?

Spatřit však lze i pasáže, kde moderátor v jednu chvíli hovoří jen s jedním hostem, a střídá se tak dvojice otázka-odpověď jen mezi moderátorem a hostem, a až poté se obrací na druhého hosta. Tato forma tázání lze spatřit u moderátorky Světlany Witowské. (viz Ukázka č. 36) Ne vždy však otázka musí mít tázací formu, a i přesto dotazovaný host chápe, že má reagovat a že je replika moderátorky určena pro něj. A host tedy obvykle na tuto výzvu odpoví.

Ukázka č. 36

SW: ale tehdejší vláda, pokud jsem dobře četla informace z té doby, dokonce za státní peníze pronajímala penzióny, které potom poskytovala migrantům k ubytování.

MZ: ano, ale to byli jiní migranti, to byli migranti z tehdejší jugoslávie, tedy jugoslávie která byla zasazena. kosovo promiňte bylo součástí jugoslavie, dnes už bohužel není ale převaha tehdejších migrantů z jugoslavie byla nám kulturně spřízněna a já jsem to samozřejmě podporoval.

SW: takže jste o tom vědel. ne že nevěděl

MZ: tady ano, ale kosovští albánci to byla opravdu nešťastná formulace nikoliv mě, ale tehdejšího ministra zahraničí.

5.2.5.2.1 Hosté si kladou otázky

V duelu na FTV Prima se objevuje i velmi specifická situace. Hosté zde přebírají slovo intuitivně či dokonce je možné se hojně setkat s tím, že hosté si kladou otázky navzájem a moderátor jim v tom nikterak nebrání, což nebývá v politických žánrech obvyklé. Moderátor Karel Voříšek hned v úvodu pořadu oznámil to, že „*některé otázky k tématům si mohou položit prezidentští kandidáti navzájem.*“ (viz Ukázka č. 37). Na České televizi si sice oba kandidáti kladli otázky pomocí předem připravených otázek v obálkách, které však

četla vždy moderátorka a udělovala jim slovo právě i ona. Následně bylo zjištěno, že Zeman oslovil Drahoše celkem jedenáctkrát a Drahoše Zemana celkem dvanáctkrát. Zajímavé je to, že Zeman Drahoše častěji oslovil jeho jménem, tedy „pane Drahoši“, nikoliv „pane profesore“. Zatímco Drahoš používal oslovení „pane prezidente“.

Ukázka č. 37

JD: pane prezidente dostávat nějaké zpráva číst je, je rozdíl (.) jak oba víme, existují veřejné zprávy béies ((míněno BIS)), kde se o tomhleto můžete dočíst, pokud je číst budete a já vás musím opravit béies ((míněno BIS)) že Jiří Drahoš nemá pravdu, ona pouze řekla že nemá žádné jasné konkrétní důkazy, kdyby je měla, musel by konat a to že volby v řadě zemí byly ovlivněny zejména ruskými tajnými službami, to si člověk může přečíst nejenom v těchto zprávách (.) takže pane prezidente dostávat zprávy a číst je a umět v nich číst je rozdíl.

MZ: zdá se že pro mě je určitou výhodou opravdu vás nechat dokončit a příště u pana Voříškovi vždy vyhovím (.) pane profesore jaký je rozdíl v tom, když béies ((míněno BIS)) řekne že nemá žádné informace, které by podporovaly vaše tvrzení, když vy sám veřejně řeknete, že pro to nemáte žádné důkazy a na druhé straně matete veřejnost tímto tvrzením?

JD: A vy jste čekal že béies ((míněno BIS)) řekne ano, mám důkazy a ty důkazy jsou ty a ty (.) pane prezidente je to bezpečnostní informační služba.

MZ: ale vy nejste bezpečnostní informační služba a vy, jak jste sám řekl tyto důkazy rovněž nemáte a ostatně kdybyste je měl, tak byste byl nadřazen bezpečnostní informační službě a měl byste svoji vlastní zpravodajskou službu, kterou samozřejmě nemáte (.) ale podstata věci je někde úplně jinde.

5.2.5.3 Překryvy a přerušení

Moderátor nefunguje v průběhu debaty jen jako osoba, která slovo uděluje, ale také jej přebírá. K převzetí slova slouží nejčastěji v místě relevantním z hlediska přechodu. Toto místo je možné rozpoznat jednak z obsahové hlediska, ale i z hlediska klesající intonace na konci promluvy mluvčího. To však není možné analyzovat z grafického přepisu analyzovaných prezidentských duelů. Repliky moderátorů a repliky dotazovaných hostů na sebe tedy nejčastěji navazují bez pauzy či s krátkou pauzou, popřípadě dochází **k překryvům (overlapům) či přerušením**, které jsou pro politické žánry běžné a typické. Proto se jim více bude věnovat tato podkapitola analýzy.

Užívání překryvů je jedna z technik, která stávajícímu mluvčímu neumožní dokončit pronášenou repliku. Jedná se o vstup do repliky v místě, který není relevantní z hlediska přechodu. Moderátor pomocí replik může dávat najevo svou institucionální pozici, která ho vlastně plně opravňuje k tomu, aby v určitou chvíli například objasnil diskutovaný problém či aby podal pravdivou informaci, zkrátka, aby například objasnil nesrozumitelnou řeč politika. Přerušení však může nastat i ve chvílích, kdy se oba kandidáti na prezidenta začínají v průběhu přerývat a moderátor vstupuje do diskuze, aby je usměrnil. K přerušení však může dojít i ve chvíli, kdy si moderátor myslí, že host ukončuje svou repliku, či když moderátor tuší ukončení repliky ze strany hosta, ale vstoupí do rozhovoru dříve, než k této situaci dojde. V takovém případě dochází k simultánnímu mluvení hosta i moderátora.

Světlana Witowská v České televizi vstupuje do repliky například ve chvíli, kdy se pozvaní kandidáti na prezidenta pouští do vzájemné konverzace, aniž by moderátorkou pořadu byli k takové interakci vyzváni. Při tomto přerušení použije například frázi „*tuto diskuzi řídím teď momentálně já*“ či užije frázi „*poslouchejte mě prosím*“. Problematika přerušování ze strany moderátora byla dále rozdělena do tří podkapitol. V první byly zkoumány překryvy na základě místa relevantního z hlediska přechodu (MRP). V druhé části byly překryvy rozděleny dle členění Havlíka, a to na terminální překryvy, kontinuátory, podmíněné vstupy do replik a chorální překryvy. Třetí podkapitola se zaměřila na analýzu překryvů kooperativních a překryvů kontroverzních.

Ač se tato kapitola věnuje analýze překryvů ze strany moderátorů, je potřeba zmínit fakt, že na televizní stanici FTV Prima bylo zapříčiněno spoustu přerušení publikem, které bylo velmi hlučné, pokřikovalo, pískalo či povzbuzovalo svého favorita. V mnohých

pasážích musel dotazovaný host počkat, až publikum utichne a až poté mohl pronést svou řeč.

5.2.5.3.1 Překryvy podle místa jejich vzniku

V první části analýzy byly sledovány vstupy blízko MRP, vstupy v MRP a vstupy mimo MRP. Výsledky jsou uvedeny v níže přiložené tabulce.

Tabulka 9 - analýza vstupů na základě MRP

	Vstup blízko MRP	Vstup v MRP	Vstup mimo MRP
FTV Prima	3	1	2
ČT	12	6	16

Dle výsledků z tabulky vyplývá, že v případě analyzovaného prezidentského duelu na FTV Prima se nejčastěji vyskytovaly vstupy blízko MRP a nejméně často vstupy v MRP. V analyzovaném prezidentském duelu na České televizi se naopak nejčastěji vyskytovaly vstupy mimo MRP. Jedná se o místo, kde se host nechystal svou repliku ukončit, ale moderátorka Světlana Witovská jej i přesto přerušila. Například, když dotazovaný host odbočil od tématu či když se moderátorka snažila získat jednoznačnou odpověď. A nejméně, stejně jako v předchozím případě, se v duelu na ČT objevovaly vstupy v MRP.

V této části pak bylo určeno, kterého z partnerů kolikrát přerušil. V případě duelu na FTV Prima přerušil Voříšek celkem **pětkrát** Zemana a pouze **jednou** Drahoše. Na České televizi pak byla přerušeni rozdělena úplně přesně napůl. To znamená, že **sedmnáctkrát** přerušila Witovská Zemana a **sedmnáctkrát** přerušila i Drahoše.

5.2.5.3.2 Překryvy z hlediska záměru moderátora

V další části analýzy se pozornost zaměřila na překryvy a přerušeni z hlediska záměru moderátorů prezidentských duelů hosta přerušit či nepřerušit. V první části byla přerušeni ze strany moderátora rozdělena na kooperativní a kontroverzní. Kooperativní přerušeni lze chápat jako „pozitivní“ přerušeni a hosté jej chápou jako určité podpoření ve své řeči či pomocí něj doplní moderátor určitou informací. V případě kontroverzního přerušeni lze hovořit o opaku. Moderátor se snaží hosta přerušit a donutit k jasné odpovědi či se moderátor snaží podat rychlé objasnění příliš obecně podávaného problému.

Tabulka 10 - Kooperační a kontroverzní přerušení

	Kooperativní přerušení	Kontroverzní přerušení
FTV Prima	6	0
ČT	9	25

V případě analyzovaného prezidentského duelu na FTV Prima se nevyskytovalo ani jedno kontroverzní přerušení ze strany moderátora. Karel Voříšek použil pouze přerušení kooperativní. Moderátor se snažil v 5 ze 6 případů zdvořile vstoupit do repliky hosta upřesňující poznámkou viz Ukázka č. 38 či Ukázka č. 39.

Ukázka č. 38

MZ: =[člověk který] nedokáže dodržovat ani tak elementární pravidla ((smích a potlesk)) je poněkud je poněkud nebezpečný sobě [i svému okolí]

KV: [ale dovolte mi poznámku]

Ukázka č. 39

JD: já ho znám od vás (.) vy jste [ho vy]

KV: [já mám takový dojem] že se to týkalo referenda, ale k tomu se ještě dostaneme.

V případě duelu na České televizi užívala naopak Světlana Witowská častěji kontroverzní přerušení. Celkem jich užila 25, zatímco kooperativní použila pouze devětkrát. Witowská se pomocí kooperačních přerušení snažila nejčastěji hosta přimět k rychlejšímu a jasnějšímu objasnění určité projednávané informace, viz ukázka č. 40 a ukázka č. 41.

Ukázka č. 40

MZ: [šedesát dva zahraničních cest] a sto pět přijetí [zahraničních návštěv]

SW: [ano pane prezidente nenajdete tam] nic takového

MZ: tak nemohu vyloučit, že v těch sto pěti přijetích byli nějací skandinávští představitelé.

Ukázka č. 41

JD: je premiérem v demisi [ale já si počkám]

SW: [a nedávno ještě nebyl]
premiérem v demisi, byl premiérem.

JD: bylo jasné, že důvěru parlamentu nedostane.

V dalším kroku byly překryvy rozděleny na terminální překryvy, kontinuátory, podmíněné vstupy do repliky, jednoduché přerušování a vskočení do promluvy a chorální překryvy.

Tabulka 11 - Jednotlivé druhy překryvů a přerušování

	Terminální překryvy	Kontinuátory	Podmíněné vstupy do repliky	Jednoduché přerušování	Vskočení do promluvy	Přesah
FTV Prima	3	1	2	1	0	1
ČT	12	1	1	13	2	1

Do tabulky nebyla zařazena kategorie chorálních překryvů, tedy překryvů, kdy replika komunikačních partnerů je přerušena například společným smíchem. Tento druh překryvu se ani v jednom z analyzovaných prezidentských duelů nevyskytoval. Dále byly rozděleny vstupy na kompetitivní a kontroverzní a následně rozděleny do tabulky podle jejich druhů. Za kontroverzní byly určeny vstupy mimo MRP a tyto vstupy byly následně rozděleny do kategorií jednoduché přerušování, kdy host nemohl dokončit svou repliku. Dále pak vskočení do promluvy, kdy nedokončil repliku moderátor, a přesah, kdy dokončil host svou repliku. Kooperativní přerušování byla rozdělena do kategorie terminální překryvy, kontinuátory a podmíněné vstupy do repliky.

V případě prezidentského duelu na FTV Prima převažovaly terminální překryvy, které právě souvisí s tím, že v těchto místech očekával Karel Voříšek to, že host bude brzy ukončovat pronášenou repliku a mnohdy tak nebylo přerušování hosta úmyslné. Viz Ukázka č. 42.

Ukázka č. 42

MZ: =[člověk který] nedokáže dodržovat ani tak elementární pravidla ((smích a potlesk)) je poněkud je poněkud nebezpečný sobě [i svému okolí]

KV: [ale dovolte mi poznámku]

Většina překryvů ze strany moderátora byla podobného charakteru. Karel Voříšek využíval pouze kooperační přerušování. Z celkových výsledků lze říci, že moderátor nechával diskusi spíše plynout a do replik hostů příliš nevstupoval.

Světlana Witowská v duelu naopak hosty často přerušovala, aktivně se dožadovala zpřesnění faktů a doplnění informací. Proto je možné z výsledků v tabulkách vyčíst mnohem vyšší počet přerušování, než tomu bylo v prezidentském duelu na FTV Prima. Světlana Witowská používala nejčastěji kontroverzní jednoduché přerušování, kdy hostovi neumožnila ukončit jeho repliku, viz Ukázka č. 43. V prezidentském duelu se však vyskytovaly hojně i terminální překryvy, kterých bylo jen o jeden méně. Moderátorka tušila, že se blíží MRP či už skutečně nastává, svou řeč si však přebrala dříve, než host stihl úplně dokončit jeho repliku.

Ukázka č. 43

JD: ale já bych, aby bylo jasno [nic takového jsem neřekl já: řekla to paní witowská]

SW: [to už jste vysvětlil v té předchozí odpovědi to už jste odpověděl v předchozí odpovědi]

5.2.6 Analýza odpovědí hostů

Specifickým rysem tohoto typu politického pořadu je i to, že moderátor se v mnohých chvílích musí domáhat konkrétní odpovědi od hosta. V mnohých případech sice hosté odpoví, ale jedná se o odpověď neurčitou či vyhýbavou. Zejména se jedná o chvíle, kdy je téma pro hosta nepříjemné. V některých situacích naopak mluví host velmi obsírně a nevyjadřuje se jasně k diskutovanému tématu. I v takových situacích zasahují moderátoři do prezidentského duelu.

Jsou různé techniky, které moderátor pořadu může užívat k dosažení cíle, tedy k dosažení jím požadované odpovědi. Například Světlana Witowská v prezidentském duelu

vstupuje do repliky moderátora právě ve chvíli, kdy se jí zdá, že nehovoří k věci. Užívá k tomu například frázi „jednu konkrétní věc prosím“. Kdy se od Jiřího Drahoše snaží získat jasnou odpověď na tázanou otázku. (viz Ukázka č. 44)

Ukázka č. 44

SW: pane profesore co nejvíce vytýkáte svému soupeři vy?

JD: ee já už jsem to řekl: z části ee miloš zeman ee

SW:=jednu konkrétní věc prosím

JD: Dobře. To, že společnost nespojuje, že ji rozděluje, že je prezidentem dolních 10 milionů.

V případě České televize nastává i situace, že moderátorka Světlana Witowská není spokojena s odpovědí, a tak reformuluje otázku, kterou položila, a snaží se získat podruhé jasnou odpověď od hosta. Jedná se často o velmi podobně formulovanou otázku. (Ukázka č. 45 a Ukázka č. 46) Dále je možné u Světlany Witowské spatřit fráze typu „já se vás ptám“, kdy moderátorka usměrňuje odpovědi hostů a očekává konkrétní odpověď na její otázku.

Ukázka č. 45

SW: prosím tuto diskusi řídím já teď momentálně, takže vás poprosím, abyste mě prosím poslouchali, máme tři měsíce po volbách (.) vládu v demisi, trestně stíhaného premiéra, kterému vy jste, pane prezidente, znovu dal tu důvěru a pověřil jste ho sestavením vlády. Řekl jste taky, že ho v únoru jmenujete prezidentem (.) pane profesore pokud vy vyhrajete prezidentskou volbu, může se stát že zdědíte vládu na jejíž sestavení nebudete mít absolutně absolutně žádný vliv (.) jak si s tím poradíte? co budete dělat když se s jejím složením neztotožníte, budete pro ní aktivně vystupovat?

JD: prezident se musí chovat vždycky v rámci ústavy. Pokud bych, jak říkáte (.) zdědil vládu, to znamená andreje babiše jako trestně stíhaného premiéra (.) musel bych samozřejmě

postupovat profesionálně, to znamená, můj vztah s premiérem i s vládou by byl profesionální.

SW: takže aktivně vystupovat proti vládě, se kterou nebudete ztotožněn, nebudete?

JD: to prezident nemá dělat, já myslím, že to dělával právě miloš zeman a ee nevedlo to k ničemu dobrému, takže

Ukázka č. 46

SW: pane prezidente, vy jste řekl (.) že když prohrajete (.)jmenujete andreje babiše premiérem i bez té požadované deklarované stojedničkové podpory. Proč ta změna, co tím sledujete?

MZ: prosím?

SW: proč ta změna, co tím sledujete, že andreje babiše pověříte jmenováním

MZ: [to není změna]

SW: [sestavením vlády?]

MZ: paní witovská já už jsem to řekl na tiskové konferenci. Je to takzvaný algoritmus podmíněného pokračování, který spočívá v tom, že buď vyhraju, nebo prohraju. Když prohraju, tak hrozí nebezpečí, že by pan Drahoš, jak veřejně řekl, nejmenoval vítěze voleb premiérem, a tímto amatérským zásahem by v naší politické struktuře vznikl naprostý chaos, proto dám ((výdech)) možnost andreji babišovi k druhému pokusu (.) když vyhraju dám naopak andreji babišovi víc času na jednání o vládě, ale v tom případě budu samozřejmě vyžadovat tu většinou podporu.

SW: Vy jste ale původně o té stojedničkové podpoře mluvil i za situace, kdy (.) že dáte andreji babišovi více času (.) a stojedničkovou podporu jste původně chtěl takže jste změnil názor?

MZ: [Nezměnil, pouze jsem optimisticky vycházel z toho, že vyhraju]

Specifickým rysem tohoto žánru je, že moderátor či moderátorka klade v průběhu pořadu otázky na téma, které nemusí být pro dotazovaného hosta příjemné. V případě prezidentského duelu na České televizi lze hovořit například o tématu presumpce nevinny týkající se Andreje Babiše, viz Ukázka č. 47. V příkladu je jasné, že moderátorka čekala

jasnou odpověď, zda má pro politiky platit či neplatit presumpce nevinny. Z ukázky lze však jasně vidět, že moderátorka se musela na toto téma zeptat několikrát po sobě, aby se dočkala odpovědi na požadovanou otázku. Zatímco jeho oponent Drahoš odpověděl na toto téma pomocí jedné repliky (Ukázka č. 48)

Ukázka č. 47

SW: pane prezidente vy jste v minulosti několikrát zopakoval, že pro politiky má platit presumpce viny, protože politik má být prost jakýchkoliv podezření, to je vaše citace (..) platí to i pro andreje babiše?

MZ: za první citace kterou uvádíte je stará asi deset ne-li patnáct let.

SW: =řekl jste to dvakrát [jednou v případě pana Svobody a pak také v případě pana Nečase

MZ: [od té doby (.) když dovolíte] jsem změnil názor na základě toho že zde byla celá řada procesů, kde se ukázalo, že presumpce viny neplatí uveďte příklad starý týden, paní Alena Vításková byla odsouzena k osmi a půl rokům nepodmíněně a nedávno před tím týdnem byla osvobozena.

SW: A to je důkaz čeho podle vás?

MZ: to je důkaz toho, že některá obvinění jsou nepravdivá.

SW: to se ale stává v justici běžně, protože máme několikastupňovou soudní soustavu že odvolací soudy rozhodnou jinak, to ještě není důkaz o tom že jsou to procesy, které jsou nějakým způsobem ovlivněny politicky, uvažujete u premiéra babiše o tom že byste mu udělil abolicí, tedy, že byste zastavil jeho [trestní stíhání?]

MZ: [ne proboha] v žádném případě ne, protože on sám se musí očistit ale máte naprostou pravdu s tím odvolacím systémem já jsem nedávno jednal s britským ministrem zahraničí o (.) vraždě jednoho českého občana britskými občany a on mně říkal je mi to líto ale u nás neexistuje možnost odvolání takže zaplaťpánbůh že u nás tato možnost je.

SW: můžeme se spolehnout na to: že v případě abolice pro andreje babiše nezměníte názor tak, jak jste ho změnil třeba v případě toho názoru na presumpci viny u politiků?

MZ:=tak za prvé já jsem nikomu abolicí za pět let svého prezidentování neudělil

SW: =já se vás [ptám na to, jestli se můžeme spolehnout na to, že právě v tomhle případě nezměníte názor]

MZ: [a nezměním, nezměním tento názor] protože bych se tím naprosto zesměšnil

Ukázka č. 48

SW: pane profesore, za jakých okolností byste uvažoval o tom, že byste andreji babišovi abolicí (.) udělil?

JD: já nevidím důvod pro udělování abolicí (.) ehm pan prezident správně řekl že: máme víceúrovňové soudnictví pak nechápu proč se andrej babiš nemůže obhájit před (.) eehm nezávislým soudem. každý řadový policista, který je podezřelý z něčeho, je postaven mimo službu a my tady máme funkci premiéra nejvyšší exekutivní funkci ve státě a na toho platí jiná pravidla? kromě toho že pan prezident změnil názor (.) ee u politiků (.) presumpce viny na nevinu.

V případě Jiřího Drahoše se jej Witovská musela víckrát dotazovat například na téma proč je Rusko bezpečností hrozba (Ukázka č. 49).

Ukázka č. 49

SW:pane profesore, pozvání pan prezident dostává z asie i z ruska (.)je podle vás rusko pro českou republiku bezpečnostní riziko?

JD: no: tak samozřejmě je (.) [já podobně]

SW: [proč?]

JD: jako pan prezident nebudu si nasazovat brýle, [mám je] ((potlesk a smích))

SW: [vy už je máte]

JD: a já jsem měl s panem prezidentem na toto téma debatu (.) vzal jsem si s sebou zprávu bezpečnostní informační služby. já jsem řekl miloši zemanovi, že jedna věc je zprávy dostávat a druhá je zprávy číst.

SW: [tak prosím je rusko bezpečnostní hrozbou podle vás?]

JD: [já mám k dispozici jen tu veřejnou]

JD: ano já ocituji dvě věty ze zprávy bé í es ((míněno BIS)) za rok ee 2016 ee oproti roku patnáct však v průběhu roku šestnáct vzrostla role a intenzita aktivit ruských zpravodajských služeb na území české republiky. a dodám, v kontextu čínských aktivit se rok šestnáct nesl ve znamení růstu intenzity a [agresivity vlivových operací a nárůstu]

SW: [pane profesore, to si všichni můžeme přečíst na internetu]

JD: [no nemůžeme si to všichni přečíst (.) pan prezident si to nepřečetl]

Jelikož Karel Voříšek v průběhu prezidentského duelu nepokládal primárně hostům nepříjemné otázky, nelze sledovat způsob odpovídání hostů tak jako v duelu na České televizi. Na FTV Prima si otázky pokládali především sami hosté navzájem. Karel Voříšek poté tuto debatu usměrňoval slovy „*jak je vidět, na tomto tématu se, pánové, neshodnete, změním téma*“.

5.2.7 Analýza témat

Pro komplexnost celé analýzy byla vyhotovena i analýza témat. V prvním kroku bylo zjištěno, jakým tématům se rozhodli moderátoři věnovat, a poté bylo vypočítáváno, kolik minut u každého tématu setrvali.

Světlana Witowská se svými hosty hovořila o poměrně velkém množství témat, některá témata v tabulce byla určena vždy jen jednomu hostovi, například „Setkání Drahoš s premiérem“, kdy s profesorem Jiřím Drahošem rozebírala, zda se setkal s premiérem Andrejem Babišem, či v části „Sprostá mluva Miloše Zemana a nedodržené sliby“ hovořila pouze s prezidentem Milošem Zemanem. Dvě poslední části jsou nazvány souhrnně podle toho, jakým způsobem byly pokládány otázky. V „Otázkách ústavních činitelů a veřejnosti“ položil Miloš Zemanovi a Jiřímu Drahošovi otázku předseda Senátu Milan Štěch a předseda Poslanecké sněmovny ČR Radek Vondráček. Za veřejnost pak položili otázku dva pánové

z vesnice Srubec, kde získali oba kandidáti stejný počet hlasů. V části „Otázky z obálky“ četla Světlana Witowská otázky, které si předem připravili oba kandidáti pro sebe navzájem. Celkem si každý připravil tři otázky.

Z dat v přiložené tabulce vyplývá, že největší prostor věnovala Světlana Witowská se svými hosty tématu s názvem „Podporovatelé a sponzoři“. Jednalo se o téma týkající se financování kampaní a osob podporujících jednotlivé kandidáty. V této části se moderátorka dotazovala Jiřího Drahoše, zda ví, že člen jeho týmu Jakub Kleindienst hraje roli i v aféře týkající se Davida Ratha, a poté přešla k Vratislavu Mynářovi a jeho bezpečnostní prověrce.

Dále pak poměrně hodně času bylo věnováno části, kde kladli otázky ústavní činitelé a občané. V tomto úseku se například hovořilo o tom, zda je správné, aby prezident země dával najevo podporu jednomu z kandidátů, či jak vidí budoucnost Evropské unie a její směřování. Zde moderátorka setrvala a zeptala se kandidátů na názor na euro či referendum o vystoupení z Evropské unie. Otázky z řad občanů se týkaly evropských dotací do soukromého sektoru, školství, zlepšení podmínek života na vesnici i zlepšení kondice českého hospodářství.

Třetí časově nejobsáhlejší částí pak byly „Otázky z obálky“. Zde se ptal Miloš Zeman svého oponenta na názor na referendum o vystoupení z EU, důvěru Kalouskovi a jeho možnou nominaci na poradce a na názor týkající se migrace a přijímání běženců.

Významným tématem, které vznesla moderátorka Světlana Witowská bylo pod názvem „Vláda v demisi, Andrej Babiš a soudnictví“. Celkem se mu věnovala 7 minut a 49 sekund. Hosté s moderátorkou hovořili o vládě v čele s trestně stíháním premiérem. Moderátorku zajímalo, zda by u nich tato vláda získala podporu, či zda by kandidáti proti premiérovi veřejně vystupovali. Dále se řešilo udělení abolic Andreji Babišovi i to, zda je možné si v České republice objednat trestní stíhání. Toto téma se hojně objevovalo v tisku již před prezidentskými volby. Andrej Babiš v čele Hnutí ANO vyhrál v říjnu 2017 volby. Zeman jej následně pověřil sestavením vlády a jmenoval ho premiérem. Dne 16. ledna však vláda nezískala důvěru a Zeman odložil jmenování premiéra na období po prezidentských volbách. Zeman své pravomoci v tomto směru často využíval takovým způsobem, že se pohyboval na hraně ústavnosti.¹⁵⁶ Světlanu Witowská tak s moderátory řešila sestavení vlády i udělování abolic.

¹⁵⁶ Šedo 2018, str. 17-18

Dalšími tématy byly například vztahy s východními zeměmi, kde se řešilo, zda je Rusko bezpečností hrozbou pro Českou republiku a zda je Krym ruský nebo ukrajinský. Světlanu Witowskou také zajímalo, jakou zemi by jako první navštívili po svém zvolení oba kandidáti, proto se objevilo i téma pod názvem „Návštěva zahraničí. Tématem „Komunikace s veřejností“ objasňovali kandidáti, jak bude fungovat jejich tiskový mluvčí a jak probíhá už nyní komunikace pomocí sociálních sítí. Witowská se zabývala i tématem „Oslavy vzniku Československa“, kde se snažila zjistit, co by oba kandidáti udělali pro to, aby při tomto významném výročí stmelili národ. V tématu „Předvolební kampaň v médiích“ se moderátorka zajímala, zda se v médiích objevilo něco, co není pravda a kandidáti by to rádi objasnili. V průběhu pořadu přišla řeč i na téma pojmenované Sprostá mluva Miloše Zemana a nedodržené sliby. Prezident měl totiž v průběhu volebního období několik skandálů, během kterých se na veřejnosti vyjadřoval vulgárně. Všeobecně známé bylo jeho vyjádření ke skupině Pussy Riot, kdy se pokusil doslovně přeložit název skupiny a vybral tu nejvulgárnější verzi. To však nebylo jediné vulgární vyjádření, které během svého prvního volebního období pronesl na veřejnosti.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Šedo 2018, s. 44-45

Tabulka 12 - témata na ČT - část 1

	Proč volit? Informace o kandidátech	Vláda v demisi, Andrej Babiš a soudnictví	Podporotvatelé a sponzoři	Kancelář prezidenta	Návštěva zahraničí
Čas	4 min 54 s	7 min 49 s	10 min 46 s	1 m 37 s	2 m 40 s

Tabulka 13 - témata na ČT - část 2

Vztahy s východem a bezpečnostní otázka	Předvolební kampaň v médiích	Setkání Drahoš a premiér	Komunikace s veřejností	Zkušenosti J. Drahoše
4 min 47 s	1 m 58 s	1 m 51 s	2 min 34 s	1 min 21 s

Tabulka 14 - témata na ČT - část 3

Sprostá mluva Miloše Zemana a nedodržené sliby	Sliby J. Drahoše	Oslavy vzniku Československa	Otázky ústavních činitelů a veřejnosti	Otázky z obálky
3 min 40 s	1 min 13 s	2 min a 50 s	10 min	9 min 57 s

Tabulka 15 - témata na FTV Prima – část 1

	První setkání kandidátů	Demise vlády Andreje Babiše	Kandidáti si kladou otázky	Držení zbraní v Ústavě ČR
Čas	7 min 58 s	4 min 50 s	3 min 24 s	7 min 24 s

Tabulka 16 - témata na FTV Prima – část 2

Zmírnění protikuřáckého zákonu	Svoboda slova	Vyrovnaní s minulostí	Nelegální migrace
8 min 23 s	8 min 49 s	8 min 06 s	5 min 48 s

V analyzovaném prezidentském duelu na FTV Prima bylo nejdiskutovanějším tématem z hlediska času téma *Svoboda slova*. Toto téma bylo uvedeno reportáží o omezování slova v sousedních zemích a o mazání obsahů na sociálních sítích. Miloš Zeman zde přišel i s tématem fake news, kde zmínil, že Jiří Drahoš prohlašuje, že byly parlamentní volby ovlivněny zahraničními rozvědkami. Problém je však to, že Drahoš nedisponuje konkrétním důkazem. Tomuto prohlášení se pak blíže věnoval i web Demagog.cz, který označil toto tvrzení za pravdivé i přes menší nepřesnosti v Zemanově citaci. Drahoš se

obhajoval, že Bezpečnostní informační služba (BIS) hovoří o ovlivnění voleb zahraničními rozvědkami, toto tvrzení však Demagog.cz shledal jako nepravdivé.¹⁵⁸

Druhým nejdéle diskutovaným tématem pak bylo *Zmírnění protikuřáckého zákona* a třetím pak *Vyrovnaní s minulostí*. V tomto tématu se měly řešit církevní restituce a oslavy vzniku Československa, jak při uvádění tohoto tématu avizoval moderátor Voříšek, viz Ukázka č. 50. Nakonec však k tomuto tématu nedošlo.

Ukázka č. 50

KV: myslím si, že teď je ten pravý čas, jak se nám tady rozvíjí ta medicínská diskuze, to opustit a přejít k dalšímu tématu, tím tématem je vyrovnaní s minulostí, budeme mluvit o církevních restitucích anebo o narozeninách našeho státu. takže teď přichází volná disciplína, jedna otázka, jedna odpověď, začínal pan profesor, takže teď je na řadě ee pan prezident.

Voříšek se hned v úvodu duelu věnoval tématu *Prvního setkání kandidátů*, poté přešel k tématu *Demise vlády Andreje Babiše*, kde spolu oba kandidáti diskutovali o jmenování premiéra vlády i o presumpci nevin. Nejméně času pak věnovali části, kde si mohli klást otázky sami. Tématem této části měla být současná politická situace. Drahoš toto téma zahájil tím, že se Zemana zeptal, zda skutečně nejhorším zážitkem za celých pět let jeho působení ve funkci prezidenta byl neúspěch sociální demokracie v parlamentních volbách. Zeman poté na to odvětil, že touto otázkou nedodržel téma této části. Moderátor poté raději přešel k dalšímu tématu, kterým byla diskuze o *Držení zbraně v Ústavě ČR*, kde kandidáti debatovali o možnosti užití zbraně k sebeobraně.

Dvě témata byla shodná v obou duelech. K prvnímu bezpochyby patří téma týkající se sestavení nové vlády a problematika týkající se vlády Andreje Babiše, která podala demisi. V případě duelu na České televizi se jednalo o jedno z nejdéle projednávaných témat. Dalším tématem, které se vyskytlo v obou duelech, je předvolební kampaň v médiích a útoky či lživé informace týkající se prezidentů.

¹⁵⁸ Česko hledá prezidenta. Dostupné z: <https://demagog.cz/diskuze/cesko-hleda-prezidenta>

6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ ANALÝZY

Analýza prezidentských duelů druhého kola prezidentských voleb v roce 2018 byla rozdělena do několika podoblastí. V první části byla provedena analýza řízení rozhovoru z hlediska času. Dle výsledků analýzy lze říci, že v obou analyzovaných předvolebních duelech zabíraly většinu času promluvy hostů. V případě duelu na FTV Prima bylo zjištěno, že největší podíl času zde získal Miloš Zeman, a to celkem 44,5 % z celkového času promluv. Zatímco nejmenší podíl času zde měl jeho oponent Jiří Drahoš, který hovořil o devět minut méně než právě Zeman. V případě duelu na České televizi byl čas promluv jednotlivých účastníků mnohem vyrovnanější. Co se týká celkové stopáže pořadu, čas promluv bez úvodní a závěrečné znělky na České televizi činil celkem 74 minut a 12 sekund a čas promluv bez úvodní a závěrečné znělky na FTV Prima činil 54 minut a 29 sekund.

V druhém kroku byla provedena analýza prezidentských duelů z hlediska jejich sekvenčního uspořádání s cílem vyjádřit počet a poměr replik moderátorů a hostů. Z vytvořené tabulky vyplývá, že v obou duelech pronesli více replik moderátoři pořadu. A následně bylo analyzováno, že většina replik moderátorů měla tázací formu. Dalším krokem byla analýza dotazování. Pomocí formální analýzy otázek byly analyzovány jednotlivé dotazy a otázky. Karel Voříšek však na rozdíl do Světlany Witowské nepokládal všechny typy otázek uvedených v tabulce. Celkově je však možné říci, že v pokládání otázek byla aktivnější Witowská, která pronesla celkem 92 otázek. Užívala především zjišťovací otázky, pomocí nichž se snažila udržet dynamičnost celého rozhovoru. Karel Voříšek položil kandidátům celkem 21 otázek, přičemž i v jeho případě převažovali otázky jednoduché a zjišťovací. U Voříška však není patrná jakási agresivita či dokonce „dravost“ dopídit se jasné odpovědi, jako tomu je u Witowské, která se nebála užívat negativně formulované otázky.

Analýza zkoumaných indikátorů dle Claymana a Heritage ukázala, že komplexní dotazy uvedené úvodním slovem, které má dané téma zasadit do problematiky oba moderátoři užívali. Witowská jich užila celkem 33 a Voříšek celkem 12. Při analýze přímosti bylo zjištěno, že v obou duelech se objevují oslovení přímá bez zdvořilostních frází. U indikátoru asertivity je typickým rysem užití zjišťovacích a negativně formulovaných zjišťovacích otázek. Zjišťovacích otázek pronesla Witowská celkem 48 a negativně formulovaných zjišťovacích pak 11. V případě Karla Voříška se zjišťovacích otázek objevilo celkem 12 a pouze jedna negativně formulovaná. Indikátor nepřátelskosti byl častěji patrný

v duelu na České televizi, kdy se moderátorka nebála kriticky vyjádřit svůj postoj vůči dotazovanému kandidátovi.

Třetím krokem byla analýza technik vedení rozhovoru moderátorem. V první fázi se pozornost zaměřila na to, jak oslovují své hosty oba moderátoři. Bylo zjištěno, že v obou duelech užívali moderátoři oslovení pane prezidente a pane profesore. V duelu na FTV Prima se objevila i velmi specifická situace, kde hosté přebírají slovo intuitivně či si dokonce kladou otázky sami navzájem. Následně bylo zjištěno, že Zeman oslovil Drahoše celkem jedenáctkrát a Drahoše Zemana celkem dvanáctkrát. Zajímavé je to, že Zeman Drahoše častěji oslovil jeho jménem, tedy „*pane Drahoši*“, nikoliv „*pane profesore*“. Zatímco Drahoš používal oslovení „*pane prezidente*“. Dále se analýza zaměřila na překryvy a přerušení. V případě duelu na FTV Prima přerušil Voříšek celkem **pětkrát** Zemana a pouze **jednou** Drahoše. Na České televizi pak byla přerušení rozdělena úplně přesně napůl. To znamená, že **sedmnáctkrát** přerušila Witowská Zemana a **sedmnáctkrát** přerušila i Drahoše.

V první části analýzy byly sledovány vstupy blízko MRP, vstupy v MRP a vstupy mimo MRP. FTV Prima se nejčastěji vyskytovaly vstupy blízko MRP a nejméně často vstupy v MRP. V analyzovaném prezidentském duelu na České televizi se naopak nejčastěji vyskytovaly vstupy mimo MRP. V další části analýzy se pozornost zaměřila na překryvy a přerušení z hlediska záměru moderátorů prezidentských duelů hosta přerušit či nepřerušit. V první části byla přerušení ze strany moderátora rozdělena na kooperativní a kontroverzní. V případě analyzovaného prezidentského duelu na FTV Prima se nevyskytovalo ani jedno kontroverzní přerušení ze strany moderátora. Karel Voříšek použil pouze přerušení kooperativní. V případě duelu na České televizi užívala naopak Světlana Witowská častěji kontroverzní přerušení. Celkem jich užila 25, zatímco kooperativní použila pouze devětkrát. Následně pak bylo zjištěno, že Světlana Witowská používala nejčastěji kontroverzní jednoduché přerušení, kdy hostovi neumožnila ukončit jeho repliku.

Analýza se zaměřila i na odpovídání hostů, kteří v případě nepříjemných témat volí odpověď vyhýbavou, neurčitou či velmi obšírnou. V takovém případě užívala Witowská nejčastěji frázi „*jednu konkrétní věc prosím*“. V některých případech naopak své otázky a dotazy reformulovala snažila se opakovaně získat požadovanou odpověď. Tato snaha doptávat se a klást kandidátovi nepříjemné otázky a dotazy se v případě duelu na FTV Prima příliš nevyskytovala.

V poslední části byla provedena i analýza témat, která se snažila odhalit probíraná témata a jejich čas. V případě duelu na České televizi největší prostor věnovala Světlana Witowská se svými hosty tématu s názvem „Podporovatelé a sponzoři“. Jednalo se o téma týkající se financování kampaní a osob podporujících jednotlivé kandidáty. V této části se moderátorka dotazovala Jiřího Drahoše, zda ví, že člen jeho týmu Jakub Kleindienst hraje roli i v aféře týkající se Davida Ratha, a poté přešla k Vratislavu Mynářovi a jeho bezpečnostní prověrce. V analyzovaném prezidentském duelu na FTV Prima bylo nejdiskutovanějším tématem z hlediska času téma *Svoboda slova*. Toto téma bylo uvedeno reportáží o omezování slova v sousedních zemích a o mazání obsahů na sociálních sítích. Miloš Zeman zde přišel i s tématem fake news, kde zmínil, že Jiří Drahoš prohlašuje, že byly parlamentní volby ovlivněny zahraničními rozvědkami. Dvě témata byla shodná v obou duelech. K prvnímu bezpochyby patří téma týkající se sestavení nové vlády a problematika týkající se vlády Andreje Babiše, která podala demisi. V případě duelu na České televizi se jednalo o jedno z nejdéle projednávaných témat. Dalším tématem, které se vyskytlo v obou duelech, je předvolební kampaň v médiích a útoky či lživé informace týkající se kandidátů.

8 ZÁVĚR

Tato práce se zabývala prezidentským duelem před druhým kolem prezidentských voleb. Do něj postoupili z prvního kola prezident Miloš Zeman a Jiří Drahoš. Tyto prezidentské duely proběhly celkem čtyři, přičemž společně se kandidáte potkali na České televizi, kde pořad moderovala Světlana Witowská a na FTV Prima, kde byl moderátor Karel Voříšek. V úvodní části bylo nezbytné popsat si mediální dialog, jakožto typ institucionálního dialogu. A následně specifikovat formát prezidentského duelu, který v naší zemi nemá prozatím tolik rozšířenou tradici. Přímá prezidentská volba totiž proběhla v naší zemi poprvé v roce 2013. Cílem následně bylo analyzovat práci moderátorů obou těchto debat, tedy Světlany Witowské na České televizi a práci Karla Voříška na FTV Prima.

První dílčí výzkumná otázka se stanovila za cíl získat odpověď na to, zda měli oba dotazovaní kandidáti vyhrazený stejný prostor pro své odpovědi. Z výsledků analýzy vyplývá, že v případě prezidentského duelu na FTV Prima stejný prostor neměli. Miloš Zeman zde hovořil celkem 24, 28 minut, což tvořilo celkem 44,5 % z času všech promluv. Zatímco Jiří Drahoš zde mluvil celkem 15,75 minut, což je 24,4 % z celkového času promluv. Lze tedy hovořit o tom, že Karel Voříšek nerozdělil rovnoměrně čas mezi tyto kandidáty. Naopak v duelu na České televizi byl čas už vyrovnanější. Drahošovy repliky tvořili celkem 34,3% z celkového času promluv a Zemanovy pak tvořily celkem 40,7% z celkového času ze všech promluv. Lze tedy vyzorovat, že v obou analyzovaných duelech hovořil Zeman delší čas. Dle výsledků analýzy lze však říci, že v obou analyzovaných předvolebních duelech zabíraly většinu času promluvy hostů.

Při analýze počtu replik byl zjištěn poměrně razantní rozdíl v počtu replik. Na FTV Prima jich bylo celkem pouze 105. Může za to i méně časté přerušování ze strany Voříška, který nechal dotazovaného hosta velmi dlouho hovořit. Ale jistým způsobem ovlivňovalo celý duel také i velmi hlasité publikum. Co se týká řízení rozhovoru, oba moderátoři zastávali roli tazatele, jelikož většina jejich replik měla tázací formu. Dále je možné říci, že při tomto dotazování byla aktivnější Witowská, která pronesla celkem 92 otázek. Moderátorka nejčastěji užívala otázky zjišťovací, pomocí nichž se snažila získat jasnou a stručnou odpověď a udržet tak i dynamičnost celého duelu. U Voříška však není mnohdy patrná jakási agresivita či dokonce „dravost“ dopídit se jasné odpovědi, jako tomu je u

Witowské, která se nebála užívat negativně formulované otázky. Užití zjišťovacích otázek tak prokázalo přítomnost indikátoru asertivity u obou kandidátů, znatelnější však byla právě u Witowské na České televizi. V obou duelech užívají moderátoři přímá tvrzení a zdvořilostní fráze se objevují málo. Indikátor nepřátelskosti, tedy vyslovení kritického postoje vůči kandidátovi, se častěji nebála vyslovit Witowská na České televizi.

V prezidentském duelu na FTV Prima bylo neobvyklé, že si kandidáti mohli pokládat otázky i sami bez intervence samotného moderátora. Bylo zjištěno, že Zeman oslovil Drahoše celkem jedenáctkrát a Drahoše Zemana celkem dvanáctkrát. Sám moderátor k tomuto kroku oba hosty vyzýval. Na České televizi si v třetí části pořadu pokládali hosté dotazy pomocí předem připravených dotazů v obálkách. Ty však přečetla Witowská a následně i tuto diskuzi řídila.

Při analýze překryvů a přerušení bylo zjištěno, že v případě duelu na FTV Prima se nevyskytovala ani jedno kontroverzní přerušení ze strany moderátora. V případě duelu na České televizi naopak Witowská tato kontroverzní přerušení užívala častěji. Co se týká získávání odpovědí od přítomných hostů, aktivnější byla Witowská, která často reformulovala své otázky a pokládala je tak dlouho, dokud nezískala jasnou odpověď. snaha doptávat se a klást kandidátovi nepříjemné otázky a dotazy se v případě duelu na FTV Prima příliš nevyskytovala.

Analýza témat zjistila, že na České televizi se vyskytlo celkem 15 různých témat a na FTV Prima jich celkem bylo 8. Nejdiskutovanějším tématem na České televizi bylo témat týkající se podporovatelů a sponzorů, kde se Witowská snažila získat bližší odpovědi k financování kampaní obou kandidátů i k osobám podporující tyto kandidáty. V duelu na FTV Prima se naopak nejdéle hovořilo o tématu Svoboda slova. Zde hovořil Zeman o termínu fake news, kde zmínil, že Jiří Drahoš prohlašuje, že byly parlamentní volby ovlivněny zahraničními rozvědkami. V obou duelech se hovořilo o Andreji Babišovi a sestavení vlády a druhým tématem byly předvolební kampaně v médiích a útoky či lživé informace týkající se kandidátů.

9 SEZNAM PRAMENŮ

Česko hledá prezidenta. *Demagog.cz* [online]. 2018 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://demagog.cz/diskuze/cesko-hleda-prezidenta>

Dialog. *Nový encyklopedický slovník češtiny online* [online]. [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DIALOG>

Kodex ČT: Čl. 6 Diskusní pořady a pluralita. *Česká televize* [online]. [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-6-diskusni-porady-a-pluralita/>

Preferenční organizace. *Nový encyklopedický slovník češtiny online* [online]. 2018 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PREFEREN%C4%8CN%C3%8D%20ORGANIZACE>

Presekvence. *Nový encyklopedický slovník češtiny online* [online]. 2017 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PRESEKVENCE>

Replika. *Nový encyklopedický slovník češtiny online* [online]. 2017 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/REPLIKA%20V%20ROZHOVORU>

Prezidentská debata ČT: kultivovanost diskuse kandidátů výrazně překonala Superdebatu před volbami do Poslanecké sněmovny. *Mediatenor* [online]. [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.mediatenor.cz/wp-content/uploads/2018/01/Media-Tenor-Prezidentska-debata-%C4%8CT2.pdf>

Prezidentská debata ČT ovládla vysílání s 2,7 mil. diváků. *Mediaguru* [online]. 2018 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2018/01/prezidentska-debata-ct-ovladla-vysilani-s-2-7-mil-divaku/>

Za kampaň dal ze svého nejvíce Horáček, od lidí nejvíce vybral Drahoš. Zeman údaje zatím nedodal. *ČT 24* [online]. 2018 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2463541-za-kampan-dal-ze-sveho-nejvice-horacek-od-lidi-nejvice-vybral-drahos-zeman-udaje>

Zeman se s Drahošem utkali na ČT v poslední prezidentské debatě před volbami. *ČT 24* [online]. 2018 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2372320-prezidentske-kandidaty-ceka-posledni-debata-pred-volbami-jeji-temata-urci-ct-volici-i>

10 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

CLAYMAN, S. E.; HERITAGE, J. C. *Questioning presidents: Journalistic deference and adversarialness in the press conferences of U.S. presidents Eisenhower and Reagan*. Journal of Communication, 2002, roč. 52, s. 749–775.

CLAYMAN, S. E.; HERITAGE, J. C. *Talk in action : Interactions, identities, and institutions*. first published. [s.l.] : Blackwell Publishing,. 312 s. ISBN 978-1-4051-8550-9. 2010

ČMEJRKOVÁ, S. a HOFFMANNOVÁ J. *Jazyk, média, politika*. Praha, 2003. ISBN 80-200- 1034-3.

ČMEJRKOVÁ, S. a HOFFMANNOVÁ J. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha, 2011. ISBN 80-200-1970-7.

ČMEJRKOVÁ, Světla. *Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu*. Slovo a slovesnost [online]. roč. 60, č. 4, s. 247-268. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3855>.

GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba češtiny*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 503 s. ISBN 80-7198-281-4.

HAVLÍK, M. Otázky Václava Moravce. In: *Člověk-jazyk-text: sborník z mezinárodního lingvistické konference konané u příležitosti životního jubilea prof. PhDr. Jana Kořenského, Dr.Sc.* České Budějovice, 2007. ISBN 978-80-7394-075-2.

HAVLÍK, M. Poznámky k práci moderátorů televizních a politických debat a rozhlasových interview. *Jazykovědné aktuality* [online]. roč. 45, č.1-2, s. 4-32. ISSN 12125326. Dostupné z: <http://jazykovědnésdruzeni.cz/JA0812.pdf>

HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. Olomouc, 2006. ISBN 80-244-1283-7.

HERITAGE, John, CLAYMAN, Steven E. The Changing tenor of Questioning over time. *Journalism Practice* 2013, 7:4, s. 481-501

HOFFMANNOVÁ, J. a Müllerová. *Jak vedeme dialog s institucemi*. Praha, 2000. ISBN 80- 200-0446-7.

KADERKA, P. a SVOBODOVÁ Z. Jak přepisovat audiovizuální záznam rozhovoru? Manuál pro přepisovatele televizních diskusních pořadů. Jazykovědné aktuality [online]. 43 (3-4); 18-51. ISSN 1212-5326

HUTCHBY, Ian; WOUFFITT, Robin. *Conversation Analysis*. 2. vydání. Cambridge : Polity press. 260 s. ISBN 978-07456-3865-2. 2008

JIRÁK, Jan. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0182-6.

MÜLLEROVÁ, Olga. *Kapitoly o dialogu*. Praha: Pansofia, 1994. ISBN 80-85804-29-8.

NEKVAPIL, Jiří. *Etnometodologická konverzační analýza v systému encyklopedických hesel*. Češtinář. Hradec Králové, 1999/2000. ISSN 1211-6874

NEKVAPIL, J. – LEDAUR, I.: „Sekvenční struktury v mediálních dialogických sítích.“ Sociologický časopis 38, 2002, č. 4, s. 483-499.

Petrova, M. and H. Bates, R. (2012), Evolution of Risk and Political Regimes. *Econ Polit*, 24: 200-225. doi:[10.1111/j.1468-0343.2012.0398.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2012.0398.x)

POSPÍŠILOVÁ, Bc. Tereza. *Analýza mediálního dialogu - Otázky Václava Moravce*. Olomouc, 2013. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Mgr. Petra Chvojková.

REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha, 2004. ISBN 80-7178-926-7.

RŮŽIČKA, Vlastimil. *Politika a média v konzumní společnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3667-9.

SEDLÁKOVÁ, R. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha, 2014. ISBN 978- 80-247-3568-9.

ŠEDO, Jakub a kol. *České prezidentské volby v roce 2018: Jiný souboj, stejný vítěz*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018. ISBN 978-80-732-5470-4.

THOMPSON, J. B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha, 2004. ISBN 80-246- 0652-6.

WODAK, Ruth, KRYŽANOWSKI, Michal. *Discourse analysis in the social science*. Basingtoke: Palgrave Macmillan, 2008.

11 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Přehled použitých transkripčních značek	38
Tabulka 4 - analýza času moderátora a hostů FTV Prima	47
Tabulka 5 - analýza času moderátora a hostů na ČT	47
Tabulka 6- poměr času promluv moderátorů a hostů – srovnání.....	47
Tabulka 7 - analýza průměrného času replik moderátorů i hostů	48
Tabulka 2 - Počet a poměr replik moderátorů a hostů	49
Tabulka 3 - Poměr tázacích, netázacích a výzvodových replik moderátorů.....	50
Tabulka 8 - Analýza dotazování moderátorů 1	52
Tabulka 10 - analýza vstupů na základě MRP	68
Tabulka 11 - Kooperální a kontroverzní přerušení.....	69
Tabulka 12 - Jednotlivé druhy překryvů a přerušení	70
Tabulka 13 - témata na ČT - část 1	79
Tabulka 14 - témata na ČT - část 2	79
Tabulka 15 - témata na ČT - část 3	79
Tabulka 16 - témata na FTV Prima – část 1	79
Tabulka 17 - témata na FTV Prima – část 2	79

12 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Transkript Česká televize

Příloha č. 2 – Transkript FTV Prima